

Yassıda'da TRABZON Temsilcileri

Yassıda'da yargılanan Trabzon milletvekillerinin
hatıralarına ve çalışmalarımıza katkı sunan yakınlarına
ithaf edilmiştir...

Trabzon Kitaplığı: 5

Tarih Serisi: 3

Yayın Koordinatörü

Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı

Emre GÜLSEVER

Yassıada'da Trabzon Temsilcileri

Haluk Çulha,

İsmail Şener,

Osman Nuri Lermioğlu,

Salih Zeki Ramoğlu

Hazırlayan

Prof. Dr. Zehra ASLAN

ISBN: 978-975-7770-56-5

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım

Salih PULCU

Tasarım Uygulama

Recep ÖNDER

Kapak görseli; Cumhuriyet, 15.05.1961

1. Baskı, Mayıs 2023

Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 116

Baskı-Cilt

Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi

Massit Matbaacılar Sitesi

4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL

Sertifika No: 44903

**Trabzon Kent Spor Turizm ve Bilişim
Organizasyon Hizmetleri A.Ş.**

İskenderpaşa Mah. Atatürk Meydanı No. 7/41

Ortahisar TRABZON

Yayinevi Sertifika No: 51957

Yassıada'da TRABZON Temsilcileri

Haluk Çulha, İsmail Şener, Osman Nuri Lermioğlu, Salih Zeki Ramoğlu

Prof. Dr. Zehra ASLAN

Başkandan

Kıymetli Hemşehrilerim;

Trabzon şehri, tarih boyunca önemli siyasi simalar çıkarmıştır. 1461'deki fethinden itibaren dünya çapında hükümdarlar çıkarmış, Osmanlı Devleti için çok önemli devlet adamları, şehzadeler yetiştirmiştir. İşin bu kısmını zaten bütün dünya biliyor. Fakat Türkiye'mizin yakın tarihinde yetiştirdiği insanlarla önemli bir şehir konumunda bulunduğu gerçeği, zaman zaman gözden kaçmaktadır.

Trabzon şehri, Anadolu topraklarının "şenlenmesinden" beri özel bir konumdadır. İyi günde kötü günde daima öne atılmış cesur çocuklarının sayesinde, bu şehir "Trabzon" olmuştur.

Trabzon milletvekilleri, yakın tarihimizin büyük bir travması olan, ülkemizin geçmişinde kara bir leke olarak duran Yassıada yargılamalarında, birer kahramanlık hikâyesi yazmışlardır.

Yassıada ve 27 Mayıs Darbesi, elbette rahmetli Başbakan'ımız Menderes ve iki bakanımızın vahim idamlarıyla birlikte anılır. Bu oldukça normal ve anlaşılır bir durumdur. Ancak hepimiz biliyoruz ki bu düzmece mahkemenin kurbanı olmuş daha nice vatan evladı bulunmaktadır.

Bunlardan bazıları da dönemin Demokrat Parti Trabzon milletvekilleridir.

27 Mayıs 1960 Darbesi'yle birlikte Türkiye'mizin talihinin tamamıyla değiştiği bir evrede, aziz şehrimizin temsilcileri olan dönemin milletvekillerini bu yüzden yâd etmek istedik. Bu bizim hem Trabzon'umuza hem de ülkemize vefa borcumuzdu.

1960'ların siyasi ortamını, ülkemizin içinde bulunduğu zor şartları, bu kahraman milletvekillerimizin tanıklıklarıyla gün ışığına çıkarıyoruz. 27 Mayıs'a Trabzon perspektifinden bir değerlendirme sunmuş oluyoruz.

Ortaya konulan çalışma bir akademik eser olduğuna göre, dönemi merak eden araştırmacılar için bir kaynak kitap mesabesinde. Elbette kitap okuru kıymetli vatandaşlarımız için de ibret sahneleriyle dolu bir serüvendir.

Prof. Dr. Zehra ASLAN hocamızın titiz gayretleriyle ortaya çıkan bu çalışmanın, ülkemiz ve milletimize hayırlı olmasını temenni ediyorum. Bu kıymetli tanıklıkların, memleketimizin geleceği için birer yol gösterici, birer rehber telakki edilmesi gerektiğine inanıyorum.

27 Mayıs'ta yargılanan Trabzon milletvekillerimiz, haksız bir davada memleketin matemini temsil etmişlerdi. Onlar çileli zamanların, zor yılların kahramanları olarak tarihe geçtiler.

Hepsini teker teker hürmetle yâd ediyorum.

Allah cümlesine gani gani rahmet eylesin.

Hepinize iyi okumalar diliyorum.

Murat Zorluoğlu

Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı

Ön Söz

2009 yılında doktora tezi için araştırma yaparken Yassıada tutanaklarında, Trabzonlu milletvekillerine ait dosyalar ilgimi çekmiş ve o zaman bu belgeleri, gelecekteki çalışma planlarım arasına eklemiştim. İlk olarak da tezin küçük bir bölümünde milletvekillerinin ifadelerine yer vermiştim. 2013 yılında yayımladığım Osman Turan'ın siyasi faaliyetleri ve Yassıada'da yargılanmasını konu alan makaleyle konu hakkında daha derinlemesine çalışmalar yapmaya başladım. Hüseyin Pertev Sanaç, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Sabri Dilek, haklarında makale kaleme aldığım diğer isimlerdi. Kitapların hikâyesi de böyle başladı.

Sabri Dilek'in kızı Ayşe Atal'ın babasına ait makaleyi okuyup bana ulaşmasıyla, Trabzon milletvekilleriyle ilgili planlarımda değişiklik oldu. Sabri Dilek'in eşi Birsen Dilek'le, Fikri Karanis'in eşi Diloşen Karanis'le, Hasan Polat'ın oğlu Mehmet Polat ve kızı Sumru Dinçel'le, Pertev Sanaç'ın kızları Ayten ve Ayhan Sanaç'la temas kurdum. Elleriindeki özel belgeleri ve bilgileri paylaştılar. Böylece 2017 yılında *“Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I”* adıyla konusunu, altı Trabzon milletvekilinin (Fikri Karanis, Hasan Cemil Polat, Hüseyin Pertev Sanaç, Hüseyin Sabri Dilek, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Osman Ferit Turan) siyasi faaliyetleri ve Yassıada'da yargılanmalarının oluşturduğu eser ortaya çıktı.

Daha sonra Selahaddin Karayavuz ve Mahmut Goloğlu'nu konu edinen ikinci cilt için çalışmalara başladım. Mehmet Polat sayesinde bağlantı kurduğum Hasan Haluk Karayavuz ve Mahmut Goloğlu'nun kızı Ayşe Goloğlu Soyer, ellerindeki bilgi ve belgeleri paylaştılar. Mahmut Goloğlu'na ait kısmı Mimar Sinan Üniversitesinden Işıl Tuna'nın yazdığı, benim de hem yazar hem de editör olarak yer aldığım, *“Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri II”* adlı eser, 2019 yılında yayımlandı.

Trabzon milletvekillerinin serisini tamamlamak için son bir adım kalmıştı. Ahmet Haluk Çulha, İsmail Şener, Osman Nuri Lermioğlu ve Salih Zeki Ramoğlu üçüncü ve son cildin konusu olacaklardı. Yaklaşık bir yıldan uzun bir süredir son cilt üzerine mesai harcadım. Salih Zeki Ramoğlu ve Ahmet Haluk Çulha'nın ailelerine ulaşabildim fakat İsmail Şener'le ve Osman Nuri Lermioğlu'nun yakınlarıyla tüm uğraşıma rağmen temas kuramadım. Elleriinde mektup ve

özel belgelerin bulunmamasına, babaları ve yaşananlarla ilgili sözlü paylaşımlarının da sınırlı olmasına rağmen Salih Zeki Ramoğlu'nun kızı Gülay Ramoğlu, damadı Fikret Ramoğlu ve Haluk Çulha'nın kızı Ayşe Nur Çulha'nın verdiği bilgilerin esere önemli katkısı olmuştur.

Yassıada'da yargılanan Trabzon milletvekilleri serisini tamamladığım bu son ciltte, faaliyetlerine göre alt başlıklar düzenlenmekle birlikte genel olarak dört milletvekilinin hayatı, mesleki ve siyasi faaliyetleri, Yassıada'daki günleri, Anayasa ve haksız iktisap davalarında yargılanmaları, cezaevi ve sonrasındaki hayatları incelenmiştir. Giriş kısmında, önceden yayımlanan ilk iki ciltle tekrar olmaması adına, 27 Mayıs'ın Trabzon'a yansımalarına yer verilmiştir.

Gerçekten de Yassıada denilince sadece birkaç isim etrafında olaylar yansıtılmış ve belleklere de böyle kazınmıştı. Oysa orada hemen her bölgeden temsilciler de benzer kaderi yaşamıştı. Bu noktada konuyla ilgili yerel tarih çalışmalarına öncü olmasının yanında XI. Dönem Trabzon milletvekilleriyle ilgili çalışmalarımın amacı, doğduğum şehir olan Trabzon'un 12 milletvekili etrafında Yassıada'yı ve o dönemde yaşananları anlamak ve anlatabilmektir. Aynı zamanda da doğduğum büyüdüğüm topraklara hizmet etmek arzusuymdu.

Trabzon milletvekilleriyle ilgili seriyi tamamlamanın huzuru ve rahatlığı içinde başta 12 milletvekilinin yakınlarından Hasan Haluk Karayavuz'a, Mehmet Polat'a, Diloşen Karanis'e, Birsen Dilek'e, Ayşe Atal'a, Ayhan ve Ayten Sanaç'a, Ayşe Goloğlu Soyer'e, Ayşenur Çulha'ya, Gülay-Fikret Ramoğlu'na minnettarım. Ayrıca eserin yayımlanmasında başta Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, Ramazan ayında kaybettiğimiz Genel Sekreter Ahmet Adanur, Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu, Ömer Faruk Yıldız olmak üzere, Prof. Dr. Mehmet Temel'e, Prof. Dr. Osman Köse'ye ve emeği geçenlere teşekkür ediyorum."

Prof. Dr. Zehra ASLAN

İçindekiler

Kısaltmalar 10

Giriş 11

Ahmet Haluk Çulha 17

- Trabzon Belediye Başkanlığı 19
- Milletvekilliği Dönemi 22
- Tutuklanmasından Yargılanmasına Kadar
Yassıada'daki Günleri 23
- Haksız Mal İktisap Davası 26
- Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması 30
- Yazılı Savunmaları 32
- Hakkındaki İddianame ve Karar 36
- Kayseri Cezaevine Nakli 36
- Cezaevi Sonrası 38

İsmail Şener 41

- Meslek Hayatı ve Siyasete Girişi 41
- Milletvekilliği Dönemi 44
- Tutuklanması ve İlk İfadesi 46
- Haksız Mal İktisap Davası 48
- İlginç Bir "İhbar" Mektubu 60
- Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması 62
- İddianame Hakkındaki Suçlamalar ve Karar 71
- Cezaevi Sonrası 72

Osman Nuri Lermioğlu 75

- Siyasete Girişi ve Milletvekilliği 75
- Tutuklanması ve İlk İfadesi 78
- Haksız Mal İktisap Davası 80
- Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması 85
- Hakkındaki İddianame ve Karar 88

Salih Zeki Ramoğlu 91

- Milletvekilliği Dönemi 93
- Tutuklanması ve İlk İfadesi 94
- Haksız Mal İktisap Davası 97
- Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması 101
- Hakkındaki İddianame ve Karar 105
- Bir Şikâyet 107
- Cezaevi Hayatı 108
- Milliyetçi Demokrasi Partisindeki (MDP)
Faaliyetleri ve Ölümü 109

Sonuç 111

Ekler 114

Dipnotlar 128

Kaynakça 135

Dizin 139

Kısaltmalar

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
AP	: Adalet Partisi
B	: Birleşim
B.A.O.	: Bankası Anonim Ortaklığı
B.C.A	: Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Celse
c.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DİGM	: Devlet İstatistik Genel Müdürlüğü
DP	: Demokrat Parti
Gr.	: Gram
İ	: İnkat
MBK.	: Milli Birlik Komitesi
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı (North Atlantic Treaty Organization)
No.	: Numara
O.	: Oturum
s.	: sayfa
S.	: Sayı
T.A.Ş	: Ticaret Anonim Şirketi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
T.A.O.	: Türk Anonim Ortaklığı

Giriş

27 Mayıs 1960 Askerî Müdahalesinde Trabzon

Partinin kurucularından eski Trabzon Valisi Refik Koraltan'ın 1946 yılının Ocak ayı sonunda Trabzon'a gelmesiyle birlikte Trabzon'da DP teşkilatının oluşumu başladı ve bu yılın haziran ayında da kuruluş gerçekleşti. 21 Temmuz 1946 seçimleriyle ülke genelinde olduğu gibi Trabzon'da da ilk defa CHP-DP rekabeti yaşandı. Henüz yeterince teşkilatlanamamış DP, bu seçimlerde Trabzon'dan milletvekili çıkaramadı.

14 Mayıs 1950 seçimlerinde ise Trabzon'dan seçilecek 12 milletvekilinden sadece Salih Esat Alperen, Mahmut Goloğlu ve Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu, DP listesinden Meclise girebildiler. Fakat ülke genelinde alınan seçim sonuçlarıyla Türk siyasetinde DP iktidarı dönemi başladı. 1951 yılının Ocak ayında Millî Mücadele Dönemi'nden itibaren Trabzon'un öncülerinden Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun DP saflarına katılması sonucunda Trabzon, IX. Dönemde iktidar partisi olan DP'den dört, CHP'den ise sekiz milletvekiliyle Mecliste temsil edildi.

2 Mayıs 1954 seçimleri, Trabzon'da muhalefete 40 bin oy fark atan DP'nin tam bir zaferiyle sonuçlandı. Seçim sonuçlarına göre Osman Turan, İsmail Şener, Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu, Sami Orberk, Sabri Dilek, Mahmut Goloğlu, Halit Ağanoğlu, Muzaffer Harunoğlu, Emrullah Nutku, Selahattin Karayavuz ve Pertev Sanaç DP Trabzon milletvekilleri olarak Meclise girmeye hak kazandılar.

27 Ekim 1957 seçimlerinde CHP'den sadece 4.000 oy fazla almasına rağmen çoğunluk sistemi sayesinde DP, Trabzon'u liste halinde yine kazandı. 1957'de Trabzon siyaseti adına dikkat çekici olarak görebileceğimiz bir diğer durum, 1954 seçimlerinde DP Trabzon listesinde yer alan ve seçilen beş kişinin dışında bırakılarak yeni isimlerin listeye eklenmesiydi. Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu, Sami Orberk, Halit Ağanoğlu, Muzaffer Harunoğlu ve Hürriyet Partisi'ne geçmiş olan Emrullah Nutku aday gösterilmezken, Haluk Çulha, Fikri Karanis, Salih Zeki Ramoğlu, Osman Nuri Lermioğlu ve Hasan Polat yeni isimler olarak listede yer buldular. 27 Ekim 1957

Cumhuriyet, 16 Eylül 1961

seçimleri sonucunda Meclise giren 12 Trabzon milletvekili, aynı zamanda 27 Mayıs 1960 Darbesi ile Yassıada'da yargılanan kişilerdi.¹

27 Mayıs askerî müdahalesi sonrasında Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes başta olmak üzere devlet ve hükümet ileri gelenleriyle DP milletvekilleri tutuklanırken, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından başkanlığına Orgeneral Cemal Gürsel'in getirildiği Millî Birlik Komitesi oluşturuldu. Komitenin ilk icraatı, genel af ilan edip suçluların affedilerek bu çerçevede kapatılan gazetelerin faaliyetlerine devam etmelerine izin verilmesi, örfi idare kumandanlıklarının yasaklarının kaldırılması, tutuklu subay ve öğrencilerin serbest bırakılmasıydı.² Sonra geçici anayasayı hazırlamaları için profesörlerden oluşan bir grup Ankara'ya çağrıldı ve ortak bir bildiri yayımlandı.³ Ardından da 29 Mayıs günü Millî Birlik Komitesinin ilk kabinesi, Kara Kuvvetleri Komutanlığından istifa eden Orgeneral Cemal Gürsel'in başkanlığında kuruldu.⁴ 27 maddeden oluşan ve 12 Haziran 1960 tarihinde *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Anayasa hazırlandı. Ağustosta kabul edilen 55 sayılı Yasa'yla, Anayasa'daki "geçici" sıfatı kaldırıldı. Geçici Anayasa'da DP'lilerin yargılanması için Soruşturma Kurulunun ve Yüksek Adalet Divanının kurulacağına dair hükümler vardı. Ayrıca Celal Bayar'ın da yargılanabilmesi için 13 Temmuz 1960 tarihinde bir karar metni yayımlandı.

27 Mayıs'la birlikte tutuklanarak Ankara'da Harp Okuluna, İstanbul'da Davutpaşa Kışlasına getirilen DP'liler, haziranın başından itibaren Yassıada'ya sevk edildiler. Trabzon'un 12 DP'li milletvekili de bu kaderi yaşadı. Yassıada'daki yargılamalar sonucunda Trabzon temsilcilerinden Mahmut Goloğlu, Sabri Dilek, Fikri Karanis ve Osman Nuri Lermioğlu beraat eden isimlerdi.

Davalar sonucunda ceza alanlar Yassıada'dan sonra Kayseri'de de hayatlarının yeni bir dönüm noktasına doğru yolculuğa çıkarken, temsil ettikleri Trabzon'da 27 Mayıs'ın farklı yansımaları oldu. Aslında Trabzon her ne kadar çoğunluk sisteminin de etkisiyle DP tarafından iki dönem üst üste liste halinde kazanılmışsa da temelinde güçlü bir muhalefetin olduğu bir şehirdi.

27 Mayıs'ın Trabzon'a ilk yansıması, idareyi Alay Komutanı Yarbay Mehmet Uysal'ın devralmasıydı. Ardından Emniyet Müdürlüğüne Yarbay Rıza Salgır tayin edildi, sivil cezaevleri jandarma tarafından kontrole alındı ve tüm parti toplantılarıyla Garnizon Komutanlığının izni olmadan telefon, telgraf, telsiz konuşmaları yasaklandı. Garnizon Komutanlığı idareyi ele alır almaz akşam 19.00 ile sabah 05.00 saatleri arasında sokağa çıkma yasağının olduğu 27 maddelik bir tebliğ yayınladı.⁵ Trabzon'un mülki idaresinin Garnizon Komutanlığınca devralındığının belirtildiği tebliğ, ulaşım araçlarının kontrole alınması, içki yasağı konulması, kahvehanelerin ve bankaların kapatılması, halkın beş kişiden fazla gruplar halinde toplanmaması, düğün, nişan gibi törenlerin ikinci bir emre kadar yasaklanması ve belediye tesislerinin kontrole alınması gibi hükümler içeriyordu. Sağlık ve eğitim kurumlarına herhangi bir yasaklama getirilmemişti. Yangın risklerine karşı itfaiye personeli görev başında kalacak, cenazesi olan vatandaşların ise merasim için Emniyet Komutanlığından izin almaları gerekecekti.⁶

27 Mayıs günü Trabzon Askeri Komutanlığına tayin edilen Kurmay Albay ve Askeri Vali Necmettin Ergüven tarafından da 28 Mayıs günü Trabzon halkına kurallara uydukları için teşekkür edilen bir tebliğ yayınlandı. Gece sokağa çıkma yasağı 22.00 ilâ sabah 04.00 saatleri arasında olacak şekilde yeniden düzenlendi. 28 Mayıs tebliği Trabzon'da hayatın normale dönmeye başladığının işaretiydi. Gece çalışanlara nüfus cüzdanları ve fotoğraflarıyla birlikte Garnizon Komutanlığına müracaat etmeleri, yola çıkacaklara da kimliklerini göstermeleri halinde izin veriliyordu. Bankalar dışındaki resmi kurumlar da normal mesailerine başladı.⁷

30 Mayıs'ta yayınlanan tebliğle Trabzon'da hayat iyice normalleşmeye başladı. Sokağa çıkma yasağı gece 23.00 ile sabah 03.00 saatleri arasında geçerli oldu. Nişan, düğün gibi toplantılara Emniyetten izin alınması ve cemiyetlerin açılmasına da, siyasi amaçlı olmamak şartıyla, izin verildi. İçki yasağı, siyasi toplantı, silah taşımak, komutanlıktan izin alınmadan ilan vermek, gazete satmak gibi yasaklar ise devam ediyordu. Pavyon ve gazino gibi eğlence yerlerinin çalışmaları yasaklandı, sekiz kişiyi geçmemesi ve Emniyet Komutanlığından izin alınması şartıyla toplantı yapılmasına müsaade edildi. Cenaze törenleri bu tarihten itibaren bir kayda tâbi tutulmadı, bankalara da verilecek emirlere göre uygulama yapma hakkı tanındı.

Tebliğlerde Trabzon halkına yönelik uyarılara yer veriliyordu. Bunlar genellikle "kötü niyetli" olarak nitelendirilen kimselerin bozguncu faaliyetlerine inanılmaması yönündeydi. Bu gibi faaliyetlerde bulunmaya çalışanların hemen Garnizon Komutanlığına ihbar edilmeleri isteniyordu. Bir başka tebliğde de Trabzon'un bazı köylerinde 27 Mayıs aleyhinde yapılan olumsuz propagandalara değinilerek bunların aksine 27 Mayıs'ın millî bir hareket olduğu vurgusu yapıldı. 27 Mayıs aleyhinde propaganda yapanlar ise tutuklanıyordu. Şevket Genç, Ali Kalaycı, Harun Şentürk, Cemal Üçüncü, Hasan Emral, Halit Koç, DP Merkez İlçe Başkanı Haydar Üçüncü, DP

eski İl Başkanı Hasan Günerkan gibi isimler Trabzon'da arananlar listesindeydi. Emniyet teşkilatı tarafından Trabzon DP İl Başkanlığı binası da gözetim altında tutuluyordu. ⁸

Gece dışarı çıkma yasağı ile içki yasağı 7 Haziran 1960 gününden itibaren Trabzon'da kaldırıldı. Fakat siyasi toplantı yasağı devam etti. ⁹ 27 Mayıs'ın ardından askerî idarenin koyduğu kurallar ve yayınladığı tebliğler, Trabzon'da yaşamı şekillendirdi. Üç gün süreyle dışarıdan haber alınmadı. 30 Mayıs günü İstanbul ve Ankara'dan havayoluyla şehre gazeteler gelince halkın yoğun ilgisi nedeniyle Merkez Komutanlığında yapılan dağıtımda büyük bir izdiham oldu.

Trabzon'un mülki idaresinde, ilk olarak 12 Haziran günü Valilik ve Belediye Başkanlığı görevlerinin askerî vali tarafından Fethi Tansuk'a devredilmesiyle normal sürece geçiş başladı. ¹⁰ 18 Aralık 1960 günü Trabzon'dan Kurucu Meclis üyeliğine Cemal Reşit Eyüboğlu seçildi. ¹¹ Şubat 1961'de Devrim Hükümetinin ilk Trabzon Valisi Fethi Tansuk Ankara'ya atanırken, Erzurum Valisi Kamuran Çukruk Trabzon Valiliği görevine getirildi. ¹²

27 Mayıs'ın ardından "Hürriyet" adı altında tüm yurttaki mitingler yapıldı. Trabzon'da bunların ilki 2 Haziran günü "Hürriyet Yürüyüşü" adıyla gerçekleştirildi. Dönem basınına göre yaklaşık on bin kişinin katıldığı mitingde Trabzon halkı, ordu ve Cemal Gürsel lehinde tezahürat yaparak, "Hürriyetimizi geri aldık" şeklinde sloganlar atmıştı. Bu mitingler ilerleyen günlerde ilçelerde de devam etti. ¹³

Başta MBK başkanı olmak üzere yeni yönetimin ileri gelenleri bu süreçte Trabzon'a ziyaretlerde bulundular. Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel, İçişleri Bakanı Tümgeneral Muharrem Kızıloğlu, Başbakanlık Müsteşarı Albay Alparslan Türkeş, Albay Mucip Ataklı ve Binbaşı Fazıl Akkoyunlu'dan oluşan heyetle 19 Temmuz 1960 günü askerî bir uçakla Trabzon'a geldi. Gürsel'in Trabzon'da 21 pare top atılarak karşılandığı bu ziyaret, "Türkiye'nin ikinci kurtarıcısı şehrimize geldi" başlığıyla Trabzon basınında yer aldı. Trabzon Belediyesinin balkonundan halka hitap eden Gürsel, "Aziz Trabzonlular! Bu hareketi ben yapmış değilim. Bu hareketi silahlı kuvvetler yaptı. Hayır, o da yapmış değildir. Gençlerimiz yaptı. O da değildir arkadaşlar. Türk milleti, sizler yaptınız. Eğer sizlerin sağduyusuna, fikri selimine, asalet ve vakarına güvenmeseydik, biz başlı başına orduca bu işi asla yapamazdık" sözleriyle 27 Mayıs hareketinin Türk milletinin bir eseri olduğunu ve darbe olmasaydı belki de vatandaşların birbirinin kanını akıtacaklarını söyledi. ¹⁴ Propagandalar devam etti ve bu çerçevede 21 Eylül 1960 günü Milli Birlik Komitesi Üyesi Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız, Trabzon'a geldi. ¹⁵

1960 yılının Temmuz ayı sonlarında Trabzon'da siyasi faaliyetler başladı. İlk olarak 16 Temmuz günü resmen kuruluşu gerçekleştirilen Trabzon Devrimciler Derneği adı altında bir oluşum ortaya çıktı. ¹⁶ 27 Temmuz'da Trabzon'da polis günü kutlamaları yapıldı. ¹⁷ 26 Ağustos 1960 günü de Türk Kültür Derneğinin Trabzon şubesi kuruldu. ¹⁸ 13 Ocak 1961'de siyasi faaliyetler kısmen serbest bırakıldı. ¹⁹ 1 Nisan'da propaganda yasak olmakla birlikte kongre yapılmasına izin verildi. ²⁰ Siyasi yasaklar kalktıktan sonra başta Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala olmak üzere siyasiler Trabzon'a ziyaretler yaptılar ve parti kongreleri düzenlenmeye başlandı.

9 Temmuz 1961 tarihinde yapılan anayasa referandumunda seçime katılan Trabzon halkının %58,8'i "evet", %41,29'u "hayır" oyu kullandı. Bir başka ifadeyle Trabzon'da 243.804 seçmenin 134.756'sı referanduma katıldı, bunların 80.155'i "evet", 55.220'si de "hayır" oyu verdi.²¹ 15 Ekim 1961 tarihinde Yüksek Seçim Kurulunun yayınladığı bildiriye göre, Demokrat Parti Dönemi'nde 12 milletvekili çıkartan Trabzon'un milletvekili sayısı 9'a düşürüldü.²² 1961 seçimlerinde Trabzon'da DP'nin mirasına sahip çıkan AP, %51,5 oranla en yüksek oyu aldı ve beş milletvekilliği kazandı. Bu seçimlerde Trabzon'da ikinci parti olan CHP, % 39,5 oranla ancak dört milletvekilliği alabildi.²³ AP, senato üyeliği için yapılan seçimde de % 52,4'le Senatoya Trabzon'dan seçilecek 3 senatörlüğün tümünü aldı.²⁴ Öte yandan Trabzon'da siyasi faaliyetlerin serbest bırakılmasıyla birlikte, 6 Nisan 1962 günü Demokrat Parti'yi kuranların, Trabzon Sulh Ceza Mahkemesinde yargılanmalarına başlandı.²⁵

Yassıada'da yargılanıp ceza alan DP milletvekilleri, önce Kayseri Cezaevine, bir kısmı da buradan memleketlerindeki cezaevlerine nakledilmişti. Zaten bir yıl sonra siyasi mahkûmlar için af yasaları çıkmaya başladı. 16 Ekim 1962 tarihinde 258 DP'li mahkûmun yararlandırıldığı 78 sayılı Af Kanunu çıkartıldı.²⁶ 23 Şubat 1963 tarihinde çıkartılan 218 sayılı Kanun'la 5 yıl ve daha alt ceza alanlar serbest bırakıldı.²⁷ 1964 yılında hasta oldukları için cezaevinde kalmaları sakıncalı görülen bazı DP'liler de Gürsel Affı'yla serbest bırakıldılar. 3 Ağustos 1966'da çıkartılan 780 sayılı Af Kanunu ile DP'lilerin mesleklerini yapabilmelerine ve memuriyete dönmelerine imkân sağlanmış ve müebbet hapse mahkûm edilenler, affedilerek tahliye edilmişti.²⁸ Daha sonra 26 Aralık 1967 tarihli ve 977 numaralı Af Kanunu çıkartıldı.²⁹ 15 Mayıs 1974 tarihli 1803 numaralı Kanun ile de 78, 218 ve 780 numaralı Af Kanunlarının kapsamı dışında bırakılanların cezaları kaldırıldı.³⁰

Ahmet Haluk Çulha

“Vatansever bir Atatürk çocuğu olarak hiçbir zaman bir vatan haini olabilmem iddiasını ne ben ne de Yüksek Divanınızın kabul etmeyeceğine bütün kalbimle inanmaktayım. On beş aydır hürriyetimden uzak yaşamının ıstırabını dindireceğinize emin olarak vereceğiniz kararı hürmetle bekler... en derin saygılarımı arz ederim”¹

10 EYLÜL 1339 (1923) tarihinde Trabzon’da doğan Ahmet Haluk Çulha’nın babası Hüseyin Bey, annesi Saadet Hanım’dır; Nevzat adında bir erkek kardeşi vardır.² 4 Ocak 1938 tarihinde Trabzon Nüfus Dairesince verilen nüfus cüzdan suretine göre Çulha, Hoca Halil Mahallesi’nde 7 numaralı haneye kayıtlıydı. Ailesi, daha sonra İskenderpaşa Mahallesi’ne 529 numaralı eve taşınmıştır.³

Orta tahsilini Trabzon Lisesinde (ortaokul kısmında) ikmal eden Haluk Çulha,⁴ liseye İstanbul Şişli Terakki Lisesinde başladı. Fakat son sınıfta buradan ayrılarak askere gitti. Dönüşte babası Hüseyin Çulha’nın işlettiği Kisarna Maden Suyu İşletmesinde çalıştı. Böylece ticarete atılan Haluk Çulha, kızı Ayşe Nur Çulha’nın verdiği bilgiye göre Giresun-Samsun-Zonguldak şeridindeki Karadeniz şehirlerine kamyonetle maden suyu dağıtımını yaptı.⁵ İşlettiği (1953-59 yılları arasında da Trabzon Çarşı Mahallesi Yalı Han 47 numarada bulunan) imalathanesini, 1959 yılında Fatih Hacı Üveyiz Mahallesi Bali Paşa Caddesi 151/1 numaralı haneye nakletti.⁶

1945 yılında hayatını, İstanbul Mithatpaşa Kız Enstitüsü mezunu Fatma Selma (Çulha) Hanım’la birleştiren Haluk Çulha’nın bu evlilikten Hale (1948) ve Ayşe Nur (1950) adlarında iki kızı olmuştur.

Ahmet Haluk Çulha
Ayşe Nur Çulha aile albümü

NÜFUS HÜVİYET CÜZDANI SURETİ

Soyadı	Çulha	
Adı	Haluk	
Babasının adı	Hüseyin	
Anasının adı	Samede	
Dünya yaşı ve yılı	Trabzon 1923	
Dini ve mezhebi	İslam - Hanefi	
Madensî hali	Evli	
NÜFUS KUTUĞUNE KAYITLI OLDUĞU YER		
Vilayeti	Trabzon	
Kanton	Trabzon	
Nahiyesi	" "	
Mahalle veya Köyü	Hacıhalil PA.	
Sokakı ve ev No.	" "	
Cilt No.	7	Sayfa No. 11
Ne suretle verildiği	Talebi ile	

Bu nüfus cüzdanında adı ve hürriyeti yanlış olan Haluk Çulha
Türkiye Cumhuriyeti vatandaş olarak nüfus kütüğünde
kayıtlıdır. Bu cüzdan Trabzon nüfus idaresinden verilmiştir.
Bu suret adının ayarında 131911961 Resmi mührüyle onay
Sizden talep edilen nüfus kütüğüne
Not: Ad ve soyadında yapılan değişikliklerle yer değiştirme vakıfında gösterilmektedir.

1929 100400 (17.400)

010 09 12 12 12 12

Haluk Çulha'nın nüfus
hüviyet cüzdanı sureti

Haluk Çulha ve eşi
Fatma Selma Çulha,
1945 Tokatlıyan Oteli
Düğün Salonu, İstanbul.

Ayşe Nur Çulha aile
albümü

Haluk Çulha, eşi Fatma Selma Çulha, büyük kızları Hale Çulha (3 yaşında), küçük kızları Ayşe Nur Çulha (1 yaşında), Trabzon Meydan Parkı.

Ayşe Nur Çulha aile albümü

Haluk ve Selma Çulha

Ayşe Nur Çulha aile albümü

Haluk Çulha Trabzon'un önde gelen ailelerinden birine mensuptu. Siyasette, ticarette etkili olan aile bireyleri ve akrabaları vardı. Belediye başkanı olan babası Hüseyin Çulha'nın yerine 1954 yılında vekâleten belediye başkanı olmasıyla siyaset, onun da bundan sonraki hayatının merkezinde yer alacaktı.

Trabzon Belediye Başkanlığı

DP 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Trabzon'dan sadece üç milletvekili çıkartabildi. 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimde mutlak bir üstünlük kuran DP, 1950-60 yılları arasında Trabzon'da yapılan yerel seçimlere de başından itibaren ağırlığını koydu. Bu ortamda Haluk Çulha, Demokrat Parti'den yana siyasi tercihini kullandı ve 17 Nisan günü toplanan Trabzon Merkez İlçe Kongresinde İdare Kurulunda yer aldı.

3 Eylül 1950'de yapılan Trabzon belediye seçimleri ilk defa yerel düzeyde DP ve CHP arasında büyük bir çekişmeye sahne oldu. DP Trabzon teşkilatı "*Trabzon Şehir Halkına*" başlıklı kapsamlı bir beyanname yayımladı ve yürüttüğü etkili kampanya sonucunda seçimleri kazandı. CHP, seçim sonuçlarına itiraz etti fakat bu itiraz, Yüksek Seçim Kurulu tarafın-

Belediye başkanlığı döneminde
arkadaşıyla birlikte Trabzon'da
dolaşırken

Ayşe Nur Çulha aile albümü

dan 22 Eylül 1950'de reddedildi.⁷ CHP'liler sonuç vermeyen itirazlarını sürdürmüşlerse de 9 Eylül Cumartesi günü toplanan Belediye Meclisi, başkanlığa Haluk Çulha'nın babası Hüseyin Çulha'yı seçti.

Hüseyin Çulha 1954 yılında belediye başkanlığından ayrıldı.⁸ Yerine vekâleten oğlu Haluk Çulha getirildi.⁹ 13 Kasım 1955 tarihinde yapılacak belediye seçimleri için Demokrat Parti, içlerinde Haluk Çulha'nın da bulunduğu 30 aday belirledi. CHP ise güvenilir olmadığı gerekçesiyle seçime girmeyeceğini açıklamışsa da bağımsız aday taktiğini uyguladı. DP'nin, Trabzon'da galip çıktığı bu seçimlerde Haluk Çulha 4.814 oy aldı. 16 Kasım 1955 günü Trabzon Valisi Adil Cigeroğlu başkanlığında Trabzon Belediye Meclisi toplandı ve bu sefer Çulha, asaleten belediye başkanı oldu.¹⁰ Dâhiliye Vekâletine Başbakanlıktan gönderilen 19 Aralık 1955 tarihli 28426 numaralı yazıyla da belediye başkanlığı, Cumhurbaşkanı tarafından onaylandı.¹¹

Belediye başkanlığı süresince Trabzon Liselerinden Yetişenler Cemiyeti, Trabzon Şoförler Birliği, Türkiye Öğretmen Dernekleri gibi oluşumların kongrelerine, Honefter¹² başta olmak üzere bölgedeki şenliklere ve DP il, ilçe ve bucak kongrelerine mümkün olduğunca iştirak etmeye çalıştı. Aynı zamanda 1957 yılında Merkez ilçe başkanlığı da yaptı¹³ ve bilhassa yaklaşan 1957 genel seçimleri öncesi yoğun bir tempoda DP adına faaliyet yürüttü. DP İl Başkanı Fikri Karanis'in öncülüğünde Zeki Yağmurdereli, Hasbi Serdar gibi DP Trabzon teşkilatının önde gelen isimleriyle birlikte oluşturulan heyette yer alan Haluk Çulha, Trabzon'un ilçelerini, bucaklarını, köylerini hatta yaylalarını dahi dolaşarak DP adına faaliyetlerde bulundu.¹⁴

Belediye başkanlığı döneminde Trabzon Kızılay ve Şehir Kulübü reisliği ve Vilayet Çimento Komisyonunda azalık görevlerinde de bulunan Haluk Çulha, şehir dışına yaptığı ziyaretlerin dönüşünde basın toplantıları düzenleyerek halkı bilgilendirdi. Bu toplantıların konusu genellikle seyahatleri, edindiği izlenimlerin Trabzon'u ilgilendiren kısmı ve belediyenin yapacağı faaliyetlerdi. Türk Belediyeciler Derneğinin üyesi olarak 12-14 Ocak 1957 günleri arasında düzenlenen ve Türkiye'nin ilk defa iştirak ettiği Avrupa Mahalli İdareler Konferansına katılmak için Strasburg'a gitti.¹⁵ Dönüşte İtalya'ya uğrayan Haluk Çulha, Trabzon'a döndükten sonra bir basın toplantısı düzenledi. Toplantıda Süveyş Kanalı'nın kapatılması nedeniyle Avrupa'nın akaryakıt sıkıntısı çektiğini belirtti ve bazı Avrupa şehirlerindeki paytonların, benzin tasarrufu amacıyla ortaya çıkarıldığına dair bir değerlendirme yaptı. Çulha için şehircilik ve belediye hizmetleri bağlamında bu seyahatinin çok yararlı olduğu, değerlendirmeleri ve gözlemlerinden anlaşılmaktadır.¹⁶ Yine 1957'nin Mart ayında Ankara dönüşü aldığı bazı kararları bildirmek için yardımcısı A. Rasim Karanis, Ekrem Ongan, Hüsnü Aybay ve Fikri Karanis'in de katıldığı bir basın toplantısı düzenledi. Bu toplantıya Trabzon'da bulunan DP Trabzon Milletvekili Sabri Dilek de sonradan iştirak etti. Çulha, toplantıda şehir haberleri ve imar faaliyetleriyle ilgili basını bilgilendirme amaçlı, belediyenin neşriyat bürosu tarafından hazırlanacak bültenlerin dağıtılması uygulamasına geçileceğini haber verdi.¹⁷

Haluk Çulha'nın belediye başkanlığı döneminde Trabzon'a önemli hizmetler yapıldı.¹⁸ Örneğin Meydan Parkı'ndan iç kale arkasındaki sokağa kadar birçok yerin elektrik tesisatına başlandı, Değirmendere Hidroelektrik Santrali'nin ihalesi yapıldı ve 1956 yılında bu Santral faaliyete geçirildi. Elektrik kesintilerine çözüm bulmak amacıyla Almanya'dan iki elektrik motoru satın alınarak Trabzon'a getirildi.¹⁹ Eksikliklerin giderilmesiyle şehir aydınlatıldı. Şehir içinde düzenlemelerle yeni yolların inşası gerçekleştirildi. Çöp kuyuları açıldı, başta Maraş Caddesi olmak üzere yeni caddeler, mahalleler, sokaklar oluşturuldu. 1955 yılında Değirmendere'de büyük bir cezaevi yapımına başlandı. Otomatik telefon santralinin kapasitesi yükseltildi, henüz suya kavuşmamış mahalle ve sokaklara tesisat yapıldı. Kanalizasyonlar yenilendi. Belediyenin ihtiyaç sahiplerine yardımları artarak devam etti. Çulha ayrıca maddi durumu uygun olmayan aileleri ev sahibi yapmak amacıyla kurulan Trabzon Kalkınma Cemiyeti Yapı Kooperatifinin de kurucu üyeleri arasındaydı. Haluk Çulha'nın başkanı olduğu Trabzon Şehir Kulübünün binası satın alındı. Bahçecik Mahallesi'nde metruk mezarlık düzenlendi ve Trabzon Havaalanı hizmete açıldı.²⁰

Trabzon Belediyesinde yaptığı büyük hizmetler ve edindiği deneyimlerden sonra 1957 seçimlerinde, Trabzon'u parlamentoda temsil edecek 12 milletvekili arasında onun adı da yer aldı. Türk siyasetinin bu sancılı yıllarında yerelde edindiği tecrübeyle parlamento hayatı arasındaki farklılığı bizzat görüp yaşadı.

Milletvekilliği Dönemi

Haluk Çulha, 27 Ekim 1957 seçimlerinde 7.5612 oy alarak milletvekili seçildi ve 29 Ekim 1957’de de mazbatasını aldı. Meclise katılma tarihi 1 Kasım 1957’dir.²¹ Mecliste ve DP Grubunda aktif bir tutum sergilemeyen Haluk Çulha, 20 Kasım 1957 tarihinde seçildiği Nafia Encümeninde görev yaptı.²²

Hükümetin getirdiği tasarılar da genellikle olumlu oy kullanmakla birlikte “5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu’na ek kanun lâyihasının bir maddesi hakkındaki tahrir” gibi bazı kritik tasarıların aleyhinde bulundu.²³ “Kaymakam ve nahiye müdürlerine verilecek temsil ödeneği hakkındaki 5027 sayılı Kanun’un 1.maddesine bağlı cetvelde değişiklik yapılmasına dair kanun teklifinin teşkil edilecek Muvakkat Encümende görüşülmesine dair” Yozgat Mebusu Ömer Lutfi Erzurumluoğlu’nun başını çektiği takrire imza koyan 67 milletvekili arasındaydı.²⁴

XI. Dönemde ortaya çıkan ve 1958 yılına gelindiğinde sayıları 200’e yaklaşan Yaylacılar, parti içi muhalefetin sesi oldular. Mecliste arka sıralarda oturdukları ve buradan da Genel Kurul yayla gibi gözüktüğü için bu adla adlandırılan Yaylacıların başını Sıtkı Yırcalı çekmekteydi. Amaçları, hükümette ve DP idaresinde aşırılıklarıyla bilinen isimleri değiştirerek yerlerine daha ılımlı kişileri getirmek, seçime gitmek ve bazı kanunları iptal ettirmekti. Trabzon milletvekillerinden Haluk Çulha da Sabri Dilek, Mahmut Goloğlu, Osman Turan, Fikri Karanis, Osman Nuri Lermioğlu, İsmail Şener, Salih Zeki Ramoğlu gibi bu oluşumun içerisinde gösteriliyordu.²⁵

Oysa Haluk Çulha’nın, milletvekilliği döneminde ne aktif ne de muhalif bir tutumu gözlenmiştir. Tahkikat Komisyonu kurulmasının ve bu Komisyona yetki veren Salahiyet Kanunu’nun dahi lehinde oy kullanmıştır.²⁶ Kızı Ayşenur Çulha da babasının Menderes’i sevdiğini ve muhalif tutumuyla ilgili bilgisi olmadığı bilgisini vermiştir.

1958’in Şubat ayında Haluk Çulha ve Sabri Dilek’in de aralarında bulunduğu 33 mebusun dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin Başbakanlık tezkeresinin Meclis Başkanlığına verilmesi, onun Yaylacılar arasında olduğu şeklinde yorumlanabilir.²⁷ Fakat bu tezkerenin nedeni, hakkında yapılan bir şikâyet olmalıdır. 12 Şubat 1958 tarihinde tezkere, Anayasa ve Adliye Encümenlerinden oluşturulan Muhtelit Encümene havale edildi.²⁸ 2 Mart 1959 tarihli Meclis oturumunda Haluk Çulha’nın dokunulmazlığının kaldırılmasıyla ilgili Başvekâlet Tezkeresi ve Adliye ve Teşkilat-ı Esasiye Encümenlerinden oluşan Muhtelif Encümen Mazbatasını Meclise getirildi.²⁹ Fakat TBMM tüm davaları devre sonuna bırakma kararı aldı.³⁰ Yani Çulha’nın devre içinde dokunulmazlığının kaldırılması söz konusu olmadı. Genelde yapılan şikâyetler nedeniyle birçok milletvekili hakkında yargılama yapılabilmesi için bu yönde tezkereler verilmiş ve çoğunlukla da kararlar, ya geri bırakılmış ya da teşri-i masuniyetlerin kalması yönünde olmuştur.

Haluk Çulha’nın Yaylacılar arasında olabileceğine dair en güçlü ihtimal, onun Anayasa Davasında yaptığı savunmada bu oluşumun faaliyetlerine uygun olarak “1958-59 Meclis

Devlet Adliyesi Genel Müdürlüğü
Nüfus Cüzdanı
2701

Devlet Adliyesi Genel Müdürlüğü
Nüfus Cüzdanı
2701

Yassıada Garnizon Kumandanlığına

Öz: Haluk Çulha Hk.

Yassıada Garnizon Kumandanlığına

Tarih: 15.6.61

KAK

3009

20.5.1961 tarih Ve 4 AK -3590 sayılı:
Halen Yassıada da Tutuklu bulunan eski millet vekili Haluk Çulha Nüfus Cüzdanını zayi ettiğinden bahisle yeniden bir nüfus hüviyet Cüzdanı çıkarılarak babası Hüseyin Çulha'ya Verilmesi hakkında ki 20 Mayıs 1961 tarihli dilekçesi karşılığı olarak, bu şekilde nüfus Hüviyet Cüzdanı talebinde bulunması mevzuat harici olduğuna Ve Nüfus Cüzdanı talepleri muhtarların tasdikli Ve Fotoğraflı ilmi-haberleri üzerine Ve huzuren Verilmesi Nüfus Kanunu iktizasından bulunduğunun adı geçene tebliğini rica ederim. 6.1961

Trabzon Valisi
Kemuran Çukru

010 09 12 2

Tahkikat Komisyonu kurulması ve bu Komisyona yetki veren Salahiyet Kanunu müzakereleri sırasında “Mecliste bulundum ve müspet olarak oy kullandım” dedi. Bu kanunların Anayasa’ya uygun olduğuna dair kanaatini belirtti. Memleketi idare eden iktidarın dikta rejimine gittiğine dair suçlamaları reddetti. Ortamın gerginleşmesinde ve kontrolden çıkılmasında sorumlu olan tarafın muhalefet olduğunu söyledi.

Memleketi idare eden iktidarın dikta rejimine gittiğine inanmıyorum. Son zamanlarda buhranlı havanın yaratılmasına sebep, muhalefetin Meclisi çalışamaz hale getirmiş olması ve haksız tenkitler yapması ile huzursuzluğu yaratmış olmasından Parti grubumuz, her zaman hükümete hâkim vaziyette idi ve onun icraatını kontrol ederdi. Meclis içerisinde hükümet icraatı kontrol mahiyetinde bir çalışma yapmadım...³⁸

Haluk Çulha, ifadesinde önemli bir noktaya dikkat çekmişti. Bu da DP Grubunun hükümete değil, hükümetin gruba bağlı olduğu hususuydu. Yani hâkim olan taraf, parti grubuydu. Hükümeti denetliyor, eleştiriyor ve âdeti bir muhalefet gibi görev yapıp özgür çalışma ortamı bulabiliyordu. Gerçekten de DP’nin on yıllık DP Meclis Grubu toplantıları incelendiğinde Çulha’nın dikkat çektiği bu noktanın doğruluğu görülür. Fakat bundan hükümetin tamamen grubun tavsiye ve eleştirilerine göre hareket ettiği sonucu çıkartılamaz. Grupta eleştirilen Kırşehir Kanunu, Emeklilik Kanunu, İç Tüzük Tadilatı vb. birçok tasarı, kanunlaşmış ve bilhassa X. Dönemin başından itibaren artan siyasi gerginliğin yolunu açmıştı.

Bu arada Haluk Çulha, Yassıada’dayken nüfus cüzdanını kaybetmiş ve yeni bir nüfus cüzdanı çıkartılarak babası Hüseyin Çulha’ya verilmesi için 20 Mayıs 1961 tarihli bir dilekçe

ile Trabzon Valiliğine müracaat etmiştir. Dönemin Trabzon Valisi Kamuran Çukruk, zayı olan bir nüfus cüzdanını çıkartmak için Nüfus Kanunu'na göre muhtar tarafından onaylanmış fotoğraflı ilmühaber üzerine, “*huzuren verilmesi gerektiğinden hareketle*” 15 Haziran 1960 tarihli cevabında mevzuat dışı olduğunu bildirdiği bu talebi reddetmiştir.³⁹

Öte yandan milletvekilliği döneminde yaptığı bir eylem nedeniyle Haluk Çulha'nın Ankara'da yargılanması da söz konusu olmuştu. İddiaya göre 1958 yılında Trabzon Emniyet Müdürlüğüne giden Çulha, o zamanki Müdür Yıldırım Acarlar'dan Celal Bülbül adlı tutuklu şahsın serbest bırakılmasını istemişti. Ret cevabı alınca da yine iddiaya göre “*o benim için 2 bin rey temin eder. Onun yerine 2 bin polisi yakarım*” demişti. Trabzon Emniyet Müdürü, tehdite boyun eğmeyince de Bakanlık emrine alınarak başka bir göreve tayin edilmişti. Yıldırım Acarlar, manevi baskı uygulanarak görevini suistimale zorlandığı gerekçesiyle Haluk Çulha hakkında şikâyetle bulunmuştu. Fakat Haluk Çulha'nın milletvekilliği döneminde dokunulmazlığı olduğundan yargılama yapılamamıştı. Hakkında tezkere çıkarıldıysa da dokunulmazlığın kaldırılması hususu devre sonuna bırakılmıştı. 27 Mayıs sonrası dokunulmazlığı düşünce Ankara'da görülmesine karar verilen bu dava, Yassıada'da tutuklu bulunan Çulha'ya gerekli tebligat yapılarak⁴⁰ 9 Ağustos günü başlamıştı.⁴¹

Haksız Mal İktisap Davası

Yassıada'da mahkemesi görülenler dışında tüm sanıklar için “Gayrimeşru/Haksız Servet İktisabı” adı altında davalar açılmıştır. 1 sayılı Kanun'un 24.maddesi ile güdülen amaç doğrultusunda ve 3 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye dayanılarak açılan bu davalar için duruşma yapılmamıştır. Sadece davalar açılıp, 14 Mayıs 1950 ilâ 27 Mayıs 1960 tarihleri arasında meşru olmayan servet edinilip edinilmediğini tespit edebilmek için gelir ve gider beyannameleri istenmiş, deliller toplandıktan sonra bilirkişilere dosyalar gönderilmiştir. Yüksek Soruşturma Kurulu mütalaasını yapıp son karar için dosyaları Yüksek Adalet Divanına sevk etmiştir. Yüksek Adalet Divanı, bunların çoğu için nihai kararını vermişse de haksız iktisap olduğuna dair karar verilen ve itiraz edilen dosyalar, Divanın feshi sonrasında ağır ceza mahkemelerine sevk edilmiştir. Yassıada'da yargılamalar tamamlandıktan sonra bu dosyalarla ilgili davalara ağır ceza mahkemelerinde devam edilmiş ve nihai kararlar burada verilmiştir.

Trabzon Milletvekili Haluk Çulha hakkında açılan Gayrimeşru Servet İktisabı Davası, 1 Numaralı Soruşturma Kurulu tarafından yürütülmüştür. Haluk Çulha'dan 10 yıl içinde edinilen kazanç ve malların tespiti için iki adet varlık ve bu devre ait masraf ve giderleri gösteren birer adet gelir ve masraf beyannameleri istenmiştir.⁴²

1 Nolu Soruşturma Kurulu, 16 Eylül 1960 tarihli 117 sayılı kararı ile Haluk Çulha'nın dosyasını (beyannameler, resmi ve özel makamlardan toplanan evraklar) değerlendirmek üzere yeminli bilirkişi olarak Maliye Hesap Uzmanı Kemal Okonşar'ı tayin etmiştir. Yüksek Soruşturma Kurulu'yla da temas ve istişarede bulunarak Okonşar'ın hazırladığı 18

BİLİRKİŞİ	: Kemal OKONŞAR
TETKİKİN MÜSTEHİDATI	: 1 No.lu Soruşturma Kurulunun, 16.9.1960 tarih ve 117 sayılı kararı.
TETKİKİN NEREZİ	: Varlık Beyannamesi
<u>BİYYANAME SAHİBİNİN :</u>	
ADI VE SOYADI	: Haluk ÇULHA
İŞİ	: Tüccar, Sabık Trabzon Milletvekili (1957 - 1960)
İKAMETGAH ADRESİ	: Teşvikiye Caddesi 68/3 , İSTANBUL
EŞİ	: Selma ÇULHA
VELAYET ALTINDAKİ ÇOCUKLARI	: Hale ÇULHA (1948 Doğumlu) Nür ÇULHA (1950 Doğumlu)

BCA, 010.09/259.794.4.

Aralık 1960 tarihli ve 9 numaralı ve ayrıca masrafların tespiti için tayin edilen beş kişiden oluşan bilirkişi heyetinin⁴³ hazırladığı 93 numaralı ve 15 Aralık 1960 tarihli raporlar, Yüksek Soruşturma Kuruluna sunulmuştur.

Kemal Okonşar'ın raporunda 10 yıllık süre içinde Haluk Çulha'nın elde ettiği gelir, menkul ve gayrimenkuller, alacaklar, haklar, borç iddiaları vb. üzerinde ayrı ayrı durulmuştur. Önce Çulha hakkında kısaca bilgi verilmiş, ardından varlık beyannameleriyle elde edilen veriler karşılaştırılmıştır.

Haluk Çulha, 1950 yılına ait varlık beyannamesinde halı ve ziynet eşyası dışında hiçbir servet unsuruna yer vermemişti.⁴⁴ 1960 yılına ait varlık beyannamesindeyse Eyüp Kâğıthane köyü 87 parsel 1765 m² arsa ile bir binanın ½ hissesini beyan etmiştir. Fakat bu binanın tapu kaydı yoktu. Yapılan araştırmada Çulha'nın Kisarna Limited Şirketindeki ortağı Agop Kazasyan'la birlikte burayı, 8 Mart 1958 tarihinde harici senet mukabilinde 48.000 liraya aldıkları anlaşılmıştı.⁴⁵ Binanın içinde Haluk Çulha'ya ait olduğu tespit edilen bir hisar makinesi bulunuyordu.⁴⁶ Bu makinenin değerinin eklenmesiyle birlikte Çulha'nın hissesi 28.000, güncel değeriye 32.000 lira olarak takdir edildi. Trabzon Kalkınma Cemiyeti Yapı Kooperatifine ortaklığı⁴⁷ bulunan Haluk Çulha'nın ticari serveti olarak 69.000 lira değerindeki Gazoz İmalathanesi gösterilmişti. Çulha, Ocak 1952 ilâ 1 Haziran 1959 yılları arasında Trabzon'da olan bu İmalathaneyi, 1959 yılında İstanbul Fatih'e naklettiğini beyan etmişti. Bilirkişi raporunda, ilk tahkikat neticesinde Fatih Vergi Dairesinden alınan bir yazıdan hareketle, verilen adreste böyle bir şirketin faaliyette bulunmadığı anlaşılmıştı. Tekrar bir tahkikat yapılmış ve Haluk Çulha'nın 1 Haziran 1959-31 Mayıs 1960 tarihleri arasında Fatih Bali Paşa Caddesi 131/1 numaralı adreste gazoz imalatı yaptığı anlaşılmıştı. Fakat mükellef durumu tespit edilememişti. Sonuç olarak Haluk Çulha'nın beyanının doğruluğu ispatlanmıştı. Bilirkişi raporunda, Haluk Çulha'nın 13 Ağustos 1959 tarihinde Galata'da Veli Alemdar Han Kat: 6/1'de faaliyete başlayan Kisarna Ticaret Limited Şirketine ortak olduğu fakat bu ortaklığın Çulha tarafından beyan edilmediği belirtilmiştir.⁴⁸ 1

Sanığın mezkûr nevreye ait esnaf kasancı, gelirler bölümünde aşamî miktar üzerinden nazara alınarak hesaplara dahil edilmiştir. Sanığın devre sarfında deftere tabî olmaması, ticarî servetinin tesbitinde bazı güçlükler arz etmektedir. Haluk Çulha, Gazoz ve Kısrak Maden Suyu İşletmesine kredi temini hususunda çeşitli bankalara muhtelif tarihlerde müracaat etmiş (Esnaf durumunda), bankalara ticarî sermayesini, borç ve alacaklarını boyen etmiş, bankalar tarafından bildirilen rakamların istihbaratı yapılmış ve uygun görülen ticarî krediler sanık adına açılmıştır. Aşağıda, muhtelif tarihlerde bankalara yapılan beyanlar ve banka istihbaratları ve açılan kredilerin neticeleri gösterilmiştir:

	Bk	Duru varlığı	Yal	27.5.1960 tarihli kredi bakiyesi
1- Yapı ve Kredi Bankası (Trabzon Şubesi)	18	200.000,-	959	15.000,-
2- T.Ticaret Bankası (Trabzon Şubesi)	19	110.000,-	954	15.000,-
3- İş Bankası (Trabzon Şubesi)	24	190.000,-	959	20.000,-
4- Emâlîk Kredi Bankası (Trabzon Şubesi)	30	200.000,-	956	46.000,-
5- Ziraat Bankası (" ")	31	82.000,-	957	25.000,-
6- İş Bankası (Ankara Şubesi)	20	(imza teminatlı 958 kredi)		10.000,-
				131.000,-

Haluk Çulha'nın bankalara müracaatları ve aldığı krediler

BCA, 010.09/259.794.4.5.6.

Ocak 1960 ilâ 27 Mayıs 1960 arasında Şirkette kimse bulunmadığından Haluk Çulha'nın sermayesi tam olarak öğrenilememiştir.

Tutuklandıktan sonra Haluk Çulha'nın gelirlerine el konulduğu için vadeleri dolduğu halde bankalara olan mevcut borçları ödenememiştir. Bankalar, bu nedenle Çulha'yı protesto edince Babası Hüseyin Çulha, bu durumla başa çıkmaya çalışmış fakat çaresiz kalınca da Devlet Reisi Cemal Gürsel'e müracaat etmiştir. Gürsel'e yazdığı 15 Temmuz 1960 tarihli mektupta, oğlunun gelirlerine el konulduğu için borçlarının ödenemediğini bildirerek kendisinin de şahsi borçları olduğundan dolayı mağduriyetini dile getirmiştir. Hüseyin Çulha, kendilerine miras olarak intikal eden gayrimenkullerden satış yapmak zorunda kaldığını belirttikten sonra nezaret altında bulunanların anne ve babalarının gayrimenkul satışlarının tapu dairesi tarafından yapılmadığını hatırlatmıştır. Oysa oğlunun henüz çok küçük olan çocuklarının iâşesi ve borçlarının ödenmesi gerekiyordu. Bütün bunlar için "talihsiz bir baba oldum merhametinize iltica ediyorum" diyerek Cemal Gürsel'den yardım istemiştir de⁴⁹ sürece bu mektubun bir etkisi olmamıştır.

Menkul eşyalarının çoğu gibi beyannamesinde alacaklarına dair bir bilgi vermeyen Haluk Çulha'nın 27 Mayıs 1960 günü bankalara olan toplam borcu 131.000, ticari varlığı ise 200.000 liraydı. Buradan Haluk Çulha'nın ticari varlığını 69.000 lira olarak bildirmesinin nedeni anlaşılmaktadır. Ayrıntıya girmemiş sadece borç kısmı çıkartıldığında geriye kalan kazanç miktarını vermiştir. Yine Ziraat Bankasına 16.658,46 lira tutarında borcu bulunan Haluk Çulha'nın (milletvekili ödeneği,⁵⁰ gayrimenkul sermaye iratları,⁵¹ hisseler,⁵² belediye başkanlığı ücreti,⁵³ vilayet çimento komisyonu üyeliği ücreti,⁵⁴ esnaflık kazancı ve imalathane⁵⁵) gelirleri toplamı 403.669,81 lira olarak hesaplanmıştır.

Haluk Çulha'nın
nakit para ve banka
mevduatları toplamı

BCA, 010.09/259.794.4.5.7.

G- Nakit ve Banka Mevduatları : (34.944,10 lira)			
Haluk Kredi Bankası Trabzon Şubesi (Ek. 36).....			179,57
Osmanlı Bankası Trabzon Şubesi (Ek.35) Hale Çulha.....			327,13
" " " " (Ek.35) Nur Çulha.....			327,13
Trabzon Halk Bankası " (Ek.35)			599,99
İş Bankası , 8676 No.lu hesap .(Ek.15)			135,81
İş " 107 " " (Topesbaşı Şb.).....			45,32
" " 550 " " (Selma Çulha.....			30.082,49
" " 3215 " " (B.evler Şb)(Selma Çulha)			<u>3.306,66</u>
			34.944,10

Haluk Çulha'nın menkul kıymetlerine gelince ilk olarak Halk Bankası Anonim Şirketine ait 200 liralık hisse senedi olduğu tespit edilmişti. Menkul eşya, mücevher (miras olarak intikal eden bilezik ve iğne hariç) ve diğer ayrıntılar beyan edilmemiş, nakit para ve banka mevduatlarının toplamıysa 34.944,10 lira olarak hesaplanmıştı.

Vergi Usul Kanunu'na göre defter tutulması ve Vergi Dairesine yıllık verilecek beyannamelerle sermaye bildirimi yapılması gerekiyordu. Haluk Çulha'nın bu işlemleri yapmadığı anlaşılmıştı. Fakat bankalardan kredi alabilmek için müracaat ettiğinde hesap durumuy- la ilgili bilgileri iletmişti. Bilirkişi raporuna göre bu bildirimler arasında çelişkiler vardı. Çünkü gayrimenkuller dışında bankalara bildirilen ticari servet beyanlarının ortalaması 93.666,66 liraya denk gelmesine rağmen, hesaplardaki ticari serveti 69.000 lira olarak dikkate alınmıştı. Okonşar'ın değerlendirmesi bunun, Haluk Çulha'nın lehinde bir durum ortaya çıkarttığı yönündeydi.⁵⁶

Haluk Çulha, 10 yıllık periyotta masraflar toplamını 397.000 lira olarak beyan etmişti. Masraf Takdir Komisyonunun tespiti de aynı doğrultuda olmuştur.⁵⁷ Kemal Okonşar'ın raporunda Haluk Çulha'nın servet, gelir durumu ayrı ayrı kalemler halinde belirtilmiş ve gelir-servet mukayesesi kısmında netice açıklanmıştır. Bilirkişi raporlarına göre Haluk Çulha'nın servet tespitinin tam olarak yapılamamasının en önemli nedeni devre zarfında deftere tâbi olmaması idi.

1 Nolu Soruşturma Kurulu her iki raporu da değerlendirerek mütalaasını hazırlamıştır. Hakkı Kamil Beşe'nin başkan, Sırrı Kalaycıoğlu ile Adil Yüceer'in üye olduğu Kurul, Kemal Okonşar'ın raporunun son derece tafsılatlı hazırlandığı ve masraf tespitinin de gerçekçi olduğuna karar vermiştir. Dolayısıyla bu iki rapora göre mütalaasını belirlemiş ve 1 Aralık 1960 tarihli, 111/192 numaralı raporunu Yüksek Soruşturma Kuruluna iletmiştir.⁵⁸

Buna göre Haluk Çulha'nın 1950-60 döneminde elde ettiği servetin miktarı 175.360,30 lira, borcu 16.658,46 lira idi. İktisap tutarından borç miktarı çıkartıldıktan sonra iktisap edilen servetin net tutarı 158.701,84 lira olarak hesaplanmıştı. Bahsi geçen on yıl içinde Çulha'nın gelir toplamı 403.669,81 lira iken masraf toplamı 397.000 liraydı. Bu durum-

da tasarruf edilmesi mümkün olan miktar 6.669,81 lira olarak belirlendi. İktisap olunan servetin net tutarından tasarrufu mümkün olabileceği tespit edilen miktar çıkartıldığında geriye kalanın (152.032,03 lira) kaynağının tespit edilemediğine kanaat getirildi. Yüksek Soruşturma Kurulu dosyayı inceledi ve 4 Aralık 1960 günü 346/272 sayılı Kararname'yle kararını açıkladı. Verilen karar bu miktarın belirlenen servet ve gelirlere oranının %86,69 olduğu ve servetlerin güncel değerlerini bulmak için bu oranın tatbikinin gerektiği yani 152.032,03 liranın müsadere edilmesi yönünde oldu.⁵⁹

Haluk Çulha'nın haksız iktisap dosyasıyla ilgili verilen 15 Mayıs 1961 tarihli 130 numaralı kararda, tüm delillerin Divana ibraz edilmediği için bu durumun Çulha'ya tebliğ edilmesi ve onun da on beş günlük süre içerisinde itiraz etmesi veya delillerini Divan Başkanlığına bildirmesi istendi.⁶⁰ Nihai karar 26 Nisan 1962 tarihinde verildi. Yüksek Adalet Başkanı Selman Yörük, 9 Mayıs 1962 tarihinde Çulha'ya ait 962/24 numaralı kararın da bulunduğu dosyayı ekleriyle birlikte Divan Başkanlığına sundu.⁶¹ Buradaki karar, Yüksek Adalet Divanının görevini tamamladığı ve Anayasa Mahkemesinin de henüz kurulma aşamasında olduğu göz önüne alınarak dosyanın ağır ceza mahkemesine gönderilmesi yönünde oldu.⁶²

Haluk Çulha'nın davası Trabzon Ağır Ceza Mahkemesine havale edilmiş olmalıdır. Çünkü Kayseri Cezaevinde tutukluyken Adalet Bakanlığından gelen 9 Temmuz 1962 tarihli bir telgrafla 15 Temmuz 1962 günü Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinde davası olduğundan Haluk Çulha'nın buraya nakledilmesi istenmiştir. Bu emir üzerine 10 Temmuz 1962 tarihinde Trabzon Cezaevine nakledilen Haluk Çulha, dava görüldükten sonra 22 Temmuz günü Kayseri Cezaevine geri getirilmiştir.⁶³

Ağır ceza mahkemeleri, bu davalarla ilgili dosyaları tekrar bilirkişilere göndermiştir. Raporlara itirazlar yapılmış ve bazı bilirkişilerin raporları, Yüksek Soruşturma Kuruluna iletilenlerden farklı olmuştur. Bu davalardan dönemin basınına yansıyan haberlerden anlaşılabacağı üzere üst üste beraat haberleri gelmiştir. Beraat haberleri gelmeyenlere de 22 Şubat 1963 tarihli 218 sayılı bazı suç ve cezaların affı hakkında Kanun ile af gelmiş yani bu davaların kalanları neticelendirilmiştir.⁶⁴

Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması

14 Ekim 1960 tarihinde 19 ayrı dava halinde başlayan ve sonradan 17'sinin birleştirilmesi ile Anayasa Davası çatısı altında sürdürülen davalar, sadece Cumhuriyet tarihinin değil Türk tarihinin de en geniş kapsamlı ve tartışılan siyasi yargılamalarıdır.⁶⁵ Esas numarası 1960/1 olan Anayasa Davası, Yassıada'daki tüm davaları sonuçlandırmıştır. İlk oturumu 14 Ekim 1960 Cuma günü saat 09.55'te yapılan ve sanık sayısı 401 olan davanın⁶⁶ ilk gün yapılan duruşmasında Haluk Çulha, 375 numaralı sanık olarak hazır bulunmuştur.⁶⁷ 11, 15 Mayıs 1961 günü yapılan ikinci ve üçüncü oturumlarda 372⁶⁸ olan sanık numarası, sonlara doğru gelindiğinde 370,⁶⁹ karar duruşmasındaysa 369'dur. Haluk Çulha, Yassıada'da avukat tutmayan milletvekillerindendir.

24 Mayıs 1960 tarihinde DP Grubuna Ali Naci Duyduk tarafından bir takrir verilmişti. Takrirden ülkede meydana gelen olaylarla ilgili hükümetin açıklama yapması isteniyordu. Bu takrire 90 kişi imza koydu ve bunun için de “90’lık takrir” olarak anıldı. Grubun fevkalade gündemini tespit için verilen diğer takrire de “28’lik takrir” denilmişti. Anayasa Davasının 22 Mayıs 1961 tarihli yedinci oturumunda takrire imza koyan vekiller tespit edildi.⁷⁰ Trabzon milletvekillerinden Sabri Dilek, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Mahmut Goloğlu, Fikri Karanis bu takrire imza koymuşlardı. O süreçte Ankara dışında olan Haluk Çulha, Anayasa Davasında sanıklara savunmalarına avantaj sağlayan 90’lık takrirden imzası olmayan milletvekilleri arasındaydı.

16 Haziran 1960 Cuma günü toplanan 21. Oturumun ikinci celsesinde sözlü savunmasını yapan Haluk Çulha, Kararname’de kendisine yöneltilen suçlamalara cevap vermiştir.⁷¹ Öncelikle demokrasinin serbest seçimle olabileceğine inanan bir kişi olarak dikta rejimini benimsemesinin mümkün olmadığı ve çok partili hayata geçildikten sonra da şahıslardan diktatör olamayacağı yönünde kanaatini bildirdi. Sözü Tahkikat Komisyonuna getiren Haluk Çulha’nın, “*Bir mevzu hakkında bilgi edinmek ve bir kısım basındaki komünist çabalarını anlamak maksadıyla Tahkikat Komisyonu...*” şeklindeki cümlesi, Başkan Başol’un “*Bu kısım hakkında, basın hakkında mı?*” sorusuyla kesilmişti.

Ardından Haluk Çulha, Tahkikat Komisyonunun oluşturulmasıyla komünist fikir ve faaliyetleri ilişkilendirebilme adına, Mahkeme Başkanından bir makaleden küçük bir pasaj okumak için müsaade istemiştir. Çulha’nın Mahkemede okuduğu pasaj şöyledir: “*Çok defa gazetelerimizin başyazarları kadrolarında bulundurdıkları için içerisinde solculukla suçlandırılan karışık insanlar vardır. Bu memlekette içtimai adaletten bahsederek herkese bir damganın vurulduğunu ileri sürerek onları savundum. Artık üç gün içinde kızıl maskelerini takındılar. Moskova’nın proletarya edebiyatı ile gazetelerin ilk sayfalarını donattılar. Kendimi 1927 Moskova’sında görüyorum...*”⁷²

Fakat Salim Başol, derhal araya girip Haluk Çulha’nın anlatmaya çalıştığı nedenlerle Tahkikat Komisyonunun ilgisi olmadığını söyledi. Sonra da “*Tahkikat Komisyonu şu ad altında kurulmuştur: CHP ve bir kısım basın hakkında. Bu basın kimdir, mahiyeti nedir bellidir*” dedi. Çulha bir defa daha “*Tahkikat Komisyonunun teşkili ile...*” diyerek bu konuya kendince açıklama getirmeye çalışınca “*siz sorgunuza devam edin*” şeklinde bir tavırla karşılaştı.

Bunun üzerine Tahkikat Komisyonunu açıklamaktan vazgeçen Çulha, Komisyona neden oy verdiğini izah etmeye çalıştı. İfadesinde de belirttiği gibi karma komisyon ve umumi heyetteki hukukçuların mütalaalarını dinlemiş ve böyle bir komisyon kurulmasının Anayasa’ya aykırı bir eylem olmayacağına dair kanaat edindikten sonra oyunu olumlu kullanmıştı. “*Anayasa’ya aykırı olduğunu bilse idim, tabiatıyla beni bu kanuna rey vermeye kimse mecbur edemezdi*” diyen Haluk Çulha, aslında Demokrat Parti iktidarı süresince milletvekillerinin özgür iradeleriyle hareket ettiklerini anlatmaya çalıştı. İfadesinden Tahkikat Komisyonunu, Yassıada’da da Anayasa’ya aykırı bir oluşum olarak görmediği anlaşılmak-

tadır. Ona göre Kanun çıktıktan sonra amacı dışında tasarruflar yapılmışsa bunun sorumlusu, kanunun uygulayıcılarıydı.

Haluk Çulha, mahkeme başkanının müdahalesiyle DP Dönemi'nde çıkartılan Tahkikat Encümeni kurulmasının nedenlerini daha fazla açıklayamamış ve iktidar partisinin bir üyesi olarak kendisiyle ilgili kısımlara geçmek durumunda kalmıştır. Toplam iki buçuk yıl milletvekilliği yapmıştı, sert politikayı tasvip edecek ne bir açıklaması ne de beyanı olmuştu. Uşak'ta başlayıp Kayseri'de biten olayların, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun hem iktidarın hem de muhalefetin ihlali olduğuna değinmişti. Düşüncesini de “*Nitekim Kanun'un tatbikatından doğan zorluklar ancak birkaç vilayette kendini göstermişti*” diyerek desteklemişti. Çulha, sözü geçen olayların merkezden idare edildiği şeklindeki iddiaları, ilk defa kendisinin de sanık olduğu Yassıada duruşmalarında öğrendiğini ekleyerek bu bahsi kapatmıştı.

Kısa süreli teşri döneminde aktif bir vekil olmamakla birlikte, parti içindeki dengelerde sessizce tarafını belirlediğini “1958-1959 Meclis Reisliği seçimlerinde Şem'i Ergin ve Sıtkı Yırcalı'ya rey vermek suretiyle bunları destekledim” sözleriyle belirtmişti. Konuya “*Hükümetin değiştirilmesi maksadıyla arkadaşlarım tarafından kaleme alınan...*” diyerek devam etmek isteyen Çulha'nın sözü, Divan Başkanı Başol'un “*Bazı arkadaşlarınız onun için şahsi ihtiraslar diyor. Tamamen kendi ihtirasları içindir, diyor*” hatırlatmasıyla kesildi. Haluk Çulha, kendisinin tarafsız bir meclis başkanı seçilmesi için çalıştığını, hükümetin değiştirilmesi için kaleme alınan 90'lık ve 28'lik⁷³ takrirlerle Ankara'da olmadığı için imza koyamadığını söylemişti.

Avukatı olmamasına rağmen mahkemede oldukça kısa bir savunma yapan Haluk Çulha, savunmasını şahsi menfaat elde etmediğini söyleyerek tamamlamış ve 16 Haziran 1961 tarihli dilekçesini Yüksek Adalet Divanına takdim etmiştir.

Sayın Başkanım, minnet ve sorumluluğumu seçmenlerime borçlu olduğum için liderlere hiçbir zaman olamayacağım aşikârdır. Bu bakımdan vazife gördüğüme ve memleketime faydalı olduğuma kaniyim. Muhterem Başkanım, kendim ve yakınlarım için de ne döviz, ne de menfaat temin etmiş değilim. Hiçbir yerde Meclis idare azalığım yoktur. Milletvekili olmadan evvel birçok hayır müessesesinde fahri olarak çalıştım. Hatta Trabzon Belediye reisliğim zamanında Belediyeyi temsilen gittiğim Avrupa seyahatine harcırah tahakkuk ettirmeyerek kendi paramla gitmişimdir.⁷⁴

Yazılı Savunmaları

Haluk Çulha, Yassıada'da birisi 16 Haziran 1961, diğeri 11 Ağustos 1961 tarihli olmak üzere iki ayrı yazılı savunma hazırlamıştır. İki dilekçede de 1957 yılında aday yoklamalarını kazanarak milletvekili olduğu, öncesinde Trabzon Belediye Başkanlığı yaptığı, demokrasiye inandığı, dikta rejimine karşı olduğu gibi benzer vurgulara ve içeriğe yer verilmiştir.

...mükerrer yazılmak, ticari servetim fazla gösterilmek ve bazı mod-
...di hatalar süzünden menbağı meğkul Bayri meşru servetim al-
...duğu iddia edilmektedir. Bu hususta gereken vesatık ve izahat
...makamı alilerinize arz edilmiştir.

...Vatan Sever bir Atatürk çocuğu olarak hiç bir zaman
...bir vatan haini olabilmem iddiasını ne ben nede Yüksek Divanınızın
...kabul etmeyeceğine bütün kalbimle inanmaktayım.

...On beş aydır Hürriyetimden uzak yaşamamın ızdırabını
...dindireceğinize emin olarak vereceğiniz kararlı hürmetle bekler.
...Yüksek şahsınızda Süce Divanınıza en derin saygılarımı arz ederim.

Haluk Çulha

Eski Trabzon Milletvekili

Handwritten signature and date: 11/8/1961

010 00 55 161 2

3

Haluk Çulha'nın
16 Haziran 1961 tarihli
savunmasından

16 Haziran tarihli 10424-2 numaralı ilk dilekçesi, Kararname'de kendisine atfedilen suçlamalara cevap olarak hazırlanmıştır. Haluk Çulha, burada demokrasinin serbest seçim olmadan tatbik edilemeyeceğine olan inancını vurgulamış ve dikta rejimini her şeyden önce bir insan olarak benimseyemeyeceğinin altını çizmiştir. Böyle bir rejimin ihdası istikame-tinde bir fikre sahip olmasını gerektiren bir durum müşahade etmediğini belirten Çulha, "vatandaşın çok partili hayata girişinden sonra rey diktatörlüğü yaptığı bu memlekette şahısların diktatör olamayacağı kanaatindeyim" diyerek dikta iddialarını kesin bir dille reddetmiştir. İfadesinde de belirttiği gibi Karma Komisyon ve Umumi Heyetteki hukukçuların mütalaalarını dinlemiş ve Anayasa'ya aykırı olmadıklarını düşündüğü için de bir konuda bilgi edinmek için teşkil edilen Tahkikat Komisyonuna ve 7468 sayılı Kanun'a oy vermişti. "Anayasa'ya aykırı olduğuna inansaydım bu Kanun'a rey vermeye beni hiç kimse tabiatıyla mecbur edemezdi" diyen Çulha, Kanun'un uygulamasında amacını aşan tasarruflar yapılmışsa buradaki sorumluluğun uygulayıcılarında olduğuna dikkat çekmişti.

(10425-3)

1953 yılında deneme kazanarak Trabzonlu seccenlerimin oyları ile teşrii hayata girdim. Bu tarihten evvel çıkan kanunlarla tabiatıyla alakam yoktur. Müdafiler tarafından bu güne kadar huzurlarınızda arz edilen müsteşarlık müdafaaalara aynen iştirak ediyorum. Hayatım memleketimdeki spor kulübü reisliği, Sosyal kulüp reisliği, Kızılay reisliği, Hava Kurumu idare kurulu başkanı gibi fahri anane müesseseleri hizmetlerinde geçmiştir. Millet vekili seçilmeden evvel muhterem hemşehrilerimin ilimat oyları ile bir devre Trabzon Belediye Reisliğini ifa ettim. Millet vekili seçilip Ankaraya gelirken önce Ankara'daki Trabzon Yüksek ~~Tahsil~~ tahsil talebelerinin umumi arzu ve isteklerini üzerine cemiyetlerine reis seçildim. Sıyradan aldığım cemiyet kasa ve emanetinde Ankara Ankaralılar, Işıklar caddesinde on dokuz odalı 70 talebenin iştirak ve okumasını temin edecek bir yurt sahibi yaptım. Senede Elli bin liraya yakın masraflarını şahsi gayret ve mesaimle teberru ile karşılayarak temin ettim. Kahve hanehlerinde ve el el odalarında perişan olan gençlerimizi kurtarıp iştimai bir davaya yordam ettim. Belediye reisliğine ve ~~görevine~~ Millet vekililiğine seçilmemin yegâne desteği aldığım ilimat oylarıdır. Bu bakımdan bir diktatör rejimi ile uzak ve yakın hiç bir alakam olamaz. İnkılaftan sonra gerek Belediyedeki ve gerek Millet vekilliği zamanımdaki ieracatım ~~namusundaki~~ ~~atma~~ hakkında yapılan bütün tahkikat ve teftişler neticesinde yanlış bir hareketimin veya suistimalimin bulunmadığı hakkında hiç bir tahkikat açılmamakla sabit olmuştur. Kanunlara rey vermenin bir suç olamayacağı iddia makamınca beraat talep edilen arkadaşlar ile tahliye edilen iki arkadaşımızın durumları ile sabit olmuştur. Soruşturmanın da da arz ettiğim gibi hukukçu olmadığımın teşrii devrende çıkarılan kanunlardaki reyimin tamamıyla vicdanî kanaat ve hissnüniyete müstenit olduğunu kabul buyurmanızı iştirham ederim. Gurupta ve mecliste hiç bir aleyhte konuşmamın bulunmadığı

5-

X

55 1612

Haluk Çulha'nın
11 Ağustos 1961 tarihli
savunmasından

BCA, 010.09/55.161.2.

Savunmasında bundan sonra (sözlü sorgusunda da belirttiği) teşrii hayatı boyunca sertlikten yana olmadığını, çıkan olaylarda karşılıklı sorumluluklar olduğunu, Meclis Reisliği için 1958 ve 1959 yıllarında yapılan seçimlerde Şem'i Ergin ve Sıtkı Yırcalı'ya oy verdiğini, lehlerinde çalıştığını belirttikten sonra, hadiselerin merkezden verilen talimatlarla idare edildiği şeklindeki iddialara yer vermiştir. Dilekçesindeki ifadesinden Haluk Çulha'nın, minnet ve sorumluluk duygusunu sadece seçmenlerine karşı duyan ve liderlere alet olmayan anlayışa sahip bir vekil olarak vazife gördüğü için istifa etmeyi düşünmediği anlaşılmaktadır. Yine mahkemede söylediği gibi iç ve dış refakat seyahati olmamış, kendisi ve yakınları için menfaat temin etmemiş, Meclis idare üyeliği gibi görevlerde bulunmamıştı. Görev için gittiği seyahatlerin dahi masraflarını kendi imkânlarıyla karşılamıştı.⁷⁵

Haluk Çulha, 11 Ağustos 1961 tarihli ve 10425-3 numaralı ikinci ve son yazılı savunmasında, Anayasa Davasında yapılan müşterek müdaafalara iştirak ettiğini belirttikten sonra hayatı boyunca spor kulübü, sosyal kulüp, Kızılay reislikleri, Hava Kurumu ve İdare Kurulu üyelikleri gibi birçok fahri amme hizmetinde bulunduğunu hatırlatmıştır. Milletvekili olup Ankara'ya geldikten sonra buradaki Trabzon yüksek tahsil öğrencilerinin ısrarıyla cemiyetlerine reis seçilmişti. Sıfırdan devraldığı Cemiyeti, kısa zaman içinde Ankara Anafartalar Işıklar Caddesi'nde 19 odalı 70 talebenin barınmasına imkân sağlayan yurt sahibi yapmıştı. Yılda 50 bin liraya yakın tutan masrafları, şahsi gayretleri ve çalışmalarıyla toplayarak temin etmiş, böylece kahve köşelerinde, otel odalarında perişan olan gençlerin kurtulmasına yardımcı olmuştu.⁷⁶

Haluk Çulha'nın ikinci ve son savunması, ifadesi, sözlü sorgusu ve 16 Haziran tarihli yazılı savunmasının genişletilmiş hali gibi olup benzer vurguları içermektedir. Hem belediye başkanlığında hem de milletvekilliğinde tek desteği, aldığı itimat oylarıydı. *"Bu bakımdan bir dikta rejimi ile uzak ve yakın hiçbir alakam olamaz"* demek ve bunu da 27 Mayıs sonrası yapılan tahkikatlarda bir suistimali olduğuna dair kanıt bulunamamasıyla desteklemekteydi. Ona göre kanunlara oy vermenin bir suç olmadığı, Başsavcılığın beraatını talep ettiği kişiler ve ilave edilen iki kişinin durumlarıyla sabit olmuştu. Ayrıca hukukçu olmadığı için de çıkarılan kanunlara tamamen vicdani kanaatle oy vermişti. DP Grup zabıtlarından da anlaşılabileceği üzere grupta ve Mecliste aleyhte bir konuşması yoktu. Menfaat temin etmemişti.

İki buçuk senelik teşrii devremde bedelini cebimden ödeyerek aldığım –Dört bin-liralık döviz için hiçbir şey söylemeyeceğim. Zira bu muhalif, muvafık bir mebusun alabileceği asgari miktar olduğu gibi her vatandaşın da alabileceği miktardır. 1956 yılı Aralık ayında Trabzon Belediye Reisi iken vazife ile gittiğim Avrupa Belediyecilik Konseyi seyahatim için bin küsur lira döviz daha almıştım. Belediye reisliğine devam müddetince hiçbir dâhili vazife seyahatim için harcırah almadığım gibi işbu dövizini alarak gittiğim vazifeli Avrupa Konseyi Belediye Reisleri toplantısı için de Belediyeden bir kuruluş harcırah tahakkuk ettirmiş değilim. Almadığım harcırahların yekûnu on bin liraya yakındır...

1954 yılında annesinin vefatına kadar menkul ve gayrimenkul sahibi değildi. O tarihten sonra miras yoluyla sahip olduklarının da ancak yarısı elinde kalmıştı. Elindekilerin de mükerrer yazılması, ticari servetinin fazla gösterilmeye çalışılması ve bazı maddi hatalar sebebiyle "meblağı meçhul" gayrimeşru serveti olduğu iddia ediliyordu. Gerekli vesikalar ve izahat mahkemeye arz edilmişti.

Haluk Çulha sözü Kararname'de murakabe vazifesini yeterince ifa etmemek suçlamasına getirdi. Teşrii hayata yeni girmiş bir milletvekili olarak *"İddia Makamının arzu ettiği gibi"* faal bir durumu olduğunu iddia etmediğini belirtti. Daha çok bu devrede encümen çalışmalarında bulunmuştu. Grubun toplanması için toplantıya çağıran 90'lık takrire İs-

tanbul'da olduğu için imza koyamadığını burada da tekrarlamıştı. Vatansever bir Atatürk çocuğu olarak vatan hainliği gibi bir iddiada bulunulmasının kabul edilmeyeceğine ve hakkında beraat kararı verileceğine dair inancını dile getirerek savunmasını sonlandırmıştı.

Hakkındaki İddianame ve Karar

Yüksek Adalet Divanının Başsavcısı Altay Ömer Egesel, Yassıada'da tutuklu bulunan sanıklar hakkındaki iddianamesini 10 Temmuz 1961 Pazartesi günü saat 10.00'da açılan 32. Oturumda okumaya başladı. 14 Temmuz Cuma günü yapılan 35. Oturumda iddianamenin esas hakkındaki son kısmı okunmuş ve sanıklarla ilgili talep edilen cezalar ve gerekçeleri açıklanmıştı. Haluk Çulha 146/3'le cezalandırılması istenilen sanıklar arasındaydı.⁷⁷

Karar duruşması 15 Eylül 1961 Cuma günü saat 09.45'te açıldı.⁷⁸ Yoklama yapıldıktan sonra Başkan Başol, Türk milleti adına yargı hakkını kullanmaya yetkili Yüksek Adalet Divanının son kararlarının sanıklara ne suretle anlatılacağı hakkında Divanın aldığı kararları bildirdi. Diğer davaların da birleştirilmesiyle birlikte Anayasa Davasında toplam 592 kişi yargılanmıştı. Kararlar sırayla 23'e bölünen gruplar halinde⁷⁹ anlatılacaktı. Sanık numaraları dikkate alındığında Trabzon milletvekilleri, 15. gruptaydı. Bu sıralamaya göre saat 13.40'ta açılan 2. celsede Trabzon milletvekilleri hakkındaki kararlar yüzlerine okunmuştu.

369 sanık numaralı Haluk Çulha hakkında verilen karar gerekçesinde son devre milletvekili olduğu, kanunlara oy verdiği, murakabe görevini yaptığına dair bir faaliyeti olmadığı belirtildikten sonra "Müdafaası kararın buna dair kısmında münakaşa edilen umumi ve hukuki sebepler çerçevesi içindedir" denilerek "Fer'i iştirak halinde" olduğuna kanaat getirilmişti.⁸⁰ Anayasayı ihlal suçu işlediğine karar verilen Haluk Çulha, 146/3, 59 ve 173.maddeler kapsamında 4 yıl 2 ay ağır hapis cezasına çarptırıldı. Karara göre ayrıca tüm amme hizmetlerinden mahrum olacak, 1 yıl 4 ay 20 gün Trabzon umumi emniyet nezareti altında bulundurulacak ve 152 lira maktu harç ödeyecekti.⁸¹

Kayseri Cezaevine Nakli

Kayseri Cezaevine nakledildikleri uçakta Haluk Çulha'nın yanında Halil İmre oturuyordu. Havalanmadan evvel, uslu durmaları için korkutucu tembihlerin yapılmadığını fakat yan yana ikişer ikişer kelepçelendiklerini söyleyen İmre anılarında, Çulha'yla ilgili izlenimlerini şöyle anlatmaktadır: "Benim bileklerim Haluk'unkinden kalındı. Kelepçeler benim bileklerime göre ayarlandı, sıkıştırıldı. Bir aralık, dünyayı kendine hiç mihnet etmeyen bu genç ve keyifli arkadaşım, beni dirseğiyle dürterek elini kelepçeden rahat rahat, hatta biraz eğlenceli eğlenceli çıkarıp soktuğunu gösterdi. Ve bu gösteri görüldü. Bu defa kelepçeler onun bileğine göre sıkıştırılınca, biraz sonra dayanamadım. Gelip ikisinin ortasını gevşettiler."

Halil İmre, 1957 yılında Trabzon milletvekili olarak Meclise girmesinden sonra Haluk Çulha'yla birbirlerine "merhaba" diyecek kadar bile sık karşılaşmadıkları bilgisini veriyor,

DEVLET ARSIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Fıkra: 11 Örnek: 63

HÜKÜM HULASASI

Mahkemenin adı Yüksek Adalet Divanı

Esas kayıt numarası 960/1

C. Müdde'umumiliği esas No. _____

1 — Dâvacının veya müştekinin adı ve sanı K.H.

2 — Hükümlünün adı ve sanı HALUK ÇULHA

İşi Sabah Trabzon Milletvekili

İkametgâh ve meskeni İstanbul Nakka Teşvikiye Cad.68/3

3 — Suçun vukuu tarihi 27/5/960 ten ervel

4 — Hükme esas olan kanun maddesi T.C.K.146/3,59

5 — Hükümün:
     Nev'i Asır Hapis
     Müddeti 4 Sene 2 Ay
     Miktarı _____
     Tarihi 15/9/961
     Sübut vasıtaları Şahit Vs.

6 — Mevkuf ise tevkif tarihi 27.5.1960

Tahliye edilmişse tahliye tarihi XXXXXXXXXXXXXX

Hüküm katılmıştır. Trabzon C. Müdde'umumiliğine

İnfaz edilmek üzere tevdi olunur.

Eđitip Mahkeme mührü ve hâkimin imzası

Ali Kemal Bayrakçı
Müessis Müdür
C.Savcı Yardımcısı

010 00 22 8 962 23.00 5

sonra da Haluk Çulha'nın hayatı çok da ciddiye almayan bir karakter olduğuna şöyle vurgu yapıyordu: "O günlerde dünyada belki, kendisinden ve bir kara kız arkadaşından başka ciddi alakası yoktu. Bütün bu olup bitenlerin sade eğlenceli tarafları onundu. Onun kendi iç dünyasından, dış âleme izin verdiği görüntüye göre (Hiçbir şey ciddiye alınmaya değmez)" ⁸²

Haluk Çulha ile Halil İmre'nin, Yassıada'daki yatakları da karşılıklıydı. İmre, Çulha'nın yatağının başucu denizi gördüğü için, yemeklerden sonra buraya oturup piposunu içtiğini yazmıştı. Fakat camlar boyanınca bu zevkten mahrum kalmışlardı. Kayseri'ye giderken aralarında yeni bir arkadaşlık kurulmuştu. Bu arkadaşlığın adını yine İmre'nin anılarına göre Haluk Çulha "kelepçedaşlık" olarak koymuştu. Sonra "karındaş", "yoldaş" gibi sözcükler de eklenmişti. Uçakları Kayseri'ye indiğinde de elleri kelepçeli idi. Bu halde kol kola yüksekten atlatıldıkları Halil İmre'nin hatıralarında "Tabii, şimdiye kadar, kol kola, yüksek-

ten atlama antrenmanlarımız olmamıştı. Yine de Haluk Çulha ile beraber, (bağlı olarak) atlayışımız baya başarılı oldu...” şeklinde yer almıştır.⁸³ Haluk Çulha’nın kızının verdiği bilgiye göre ise Kayseri’ye götürülürken uçakta hava deliği açılmıştı.⁸⁴

Kayseri Havaalanına inen mahkûmları, bir asker-sivil karması karşılamıştı. Meydandan kelepçeli geçmişlerdi. Kayseri Hapishanesine gelince ilk izlenimlerinin olumlu olduğu anlaşılmaktadır: “*Kayseri Hapishanesi, iki tarafında dış nöbetçi kulübeleri geçilince, oldukça bakımlı çam ve gölge ağaçları sıralı, çiçekli bahçe yolundan geçer ve 100 metre kadar sonra taş binanın ilk demir kapısına varır. İlk kapısı diyorum çünkü hapishaneler bir kapılar sistemi-dir...*”. İmre’nin belirttiği ilk kapı önünde mahkûmlar, İnfaz Savcısı, Hapishane Müdürü ve Başgardıyan tarafından karşılandılar. Kelepçeleri çözüldü ve içeriye gönderildiler. Burada hücreye girecek olanlar dışındakiler için ayırım yapılmamıştı. Sayılar belli olduğu için yataklar önceden hazırlanmıştı. Fakat yine de mahkûmlar can havliyle yer kapabilmek için koştu. Birkaç demir kapı geçtikten sonra geldikleri koridorda 15-20 metre daha yürüyüp, tekrar bir demir kapıdan içeriye girdiler. Artık koğuşlara ulaşmışlardı. Beş koğuşun bulunduğu koridorda herkes bir kapıdan dalarak yer bulmaya çalıştı. Alt katta yer bulan Haluk Çulha, Halil İmre’yi kolundan çekerek “*Ağabey gel burası boş*” diyerek yanına almıştı. Karyolalar, 60 cm genişliğinde 1.70 cm uzunluğundaydı. Haluk Çulha zayıf uzun boyluydu. Halil İmre, Haluk Çulha’yla karyola paylaşımlarını daha sonra şöyle anlatacaktı: “*Boyu bana göre iyi, eni az ama onu da Haluk’un zayıflığından pervasızca yararlanarak tamamladım. Uçakta bana kelepçeden çektiğini ödettim. Ama sonra da, gece Haluk’un bacaklarını sırtımda buldum. Bereket versin kendi kaç kilo idi ki bacakları kaç kilo çeksin*”.⁸⁵

Hapishanede Celal Bayar’la yaşadığı ve sonradan kızına anlattığı bir başka anısı, Ayşe Nur Çulha’nın notlarında şöyle yer almaktadır: “*Kayseri Cezaevinde bir film oynatılıyormuş. Film çok kötü bir Türk filmi imiş. Herkes bırakıp çıkmış. Bayar sonuna kadar durmuş. Babam <Beyefendi, sonuna kadar nasıl kaldınız?> diye sormuş. <Sabrımı denedim Halukçuğum.> demiş.*”

Hücrelerden çıkıp ziyaretler açıldıktan sonra mahkûm aileleri tarafından ziyaretler başladı. Ayşe Nur Çulha’nın verdiği bilgiye göre, Kayseri halkı onlara çok iyi bakmış ve babası da mahkûmların temsilcisi olmuştu. Kayseri Cezaevinde de mahkûmlar için Yassıada’daki gibi zorlu şartlar yoktu.

Cezaevi Sonrası

Haluk Çulha hapisten çıktıktan sonra, bir süre siyasetle ilgilenmedi. Zaten DP’lilerin siyasi yasağı devam ediyordu. Sağ görüşlü olmasına rağmen Bülent Ecevit’le görüşmüş ve ona dair beğenisini ailesine dillendirmişti. Ayşe Nur Çulha’nın notlarında yer alan “*Katı bir siyaset düşüncesi yoktu. Hümanistti. Bütün arkadaşlarını sever ve görüşürdü. Celal Bayar’ı çok beğenir ve severdi. Yalova’daki müzesine çok giderdi*” şeklindeki ifadeler Haluk Çulha’nın düşünce dünyası hakkında bilgi vermektedir.

Kayseride bayram

Başkente bunlar cereyan ederken, daha Millet Meclisinin Hükümet Tasarısını kabul etmesi üzerine kafiye Kayseriye hareket etmeye başladı. Çıkanların ekserisi orada Bulunuyorlardı. Oteller çabucak doldu. Ama, eskisinin aksine, yüzler gülüyor ve hayır duaları ediliyordu. Yüzlerin güldüğü tek yer Kayseri olmadı. Nerede, çıkacak mahkûm ailesi varsa orada neşe hakimiyetini yürüttü, geçmiş unutuldu.

Evlerde, çeşitli hâdiseler cereyan etti. Bir akşam bir genç kız, arkadaşıyla beraber evinin kapısından girdiğinde, anne ve ağabey. L

1962 yılının Eylül ayından itibaren Yassıada mahkûmları için af yasası hazırlığı gündemi meşgul etmiştir. Ekim ayının ortalarına gelindiğinde tutuklu DP'lilerde Kayseri'de heyecanlı bekleyiş artmış ve serbest kalacakları günü beklemeye başlamışlardı. Nihayet 16 Ekim 1962 tarihinde Haluk Çulha'nın da aralarında bulunduğu 258 DP'li mahkûmun yararlandırıldığı 78 sayılı Af Kanunu çıkartılmıştır.⁸⁶

Haluk Çulha, 16 Ekim 1962 tarihinde çıkartılan aftan yararlanarak bu yılın aralık ayında hapisten çıktı.⁸⁷ Mesleğine yani ticarete dönen Çulha, Marmara Birlik zeytinle-

rinin İstanbul temsilcisi oldu. Fakat dönem basınına yansıyan 1975'in 12 Mart gününde Adalet Partisi'ne geçecekleri kesinleşen ve bu yönde beyanname imzalayan 39 eski DP'li milletvekili arasında Haluk Çulha'nın da adı vardı.⁸⁸ Hatta 11 Aralık 1977 tarihinde yapılacak yerel seçimlerde Trabzon Belediye Başkanlığı için Suat Oyman ve Ömer Öztürk'le birlikte AP'den gösterilen adaylar arasındaydı.⁸⁹

Eski bir CHP'li olan Oyman'ın başkan adaylığı tepkilere neden olmuştu. Başkan adaylığı için yapılan seçimde Haluk Çulha, Oyman'a karşı başarılı olamayınca da Başbakan Süleyman Demirel'e çektiği bir telgrafta "1946 modeli açık oy kapalı tasnif sonucu ithal malı adayın revaçta olduğu bir parti içinde daha fazla kalmamın mümkün olamayacağı mülâhazasıyla karşılıksız emek verdiğim partinizden istifa ediyorum" diyerek partisinden istifa etti. İstifa ettikten sonra da bağımsız olarak başkanlığa adaylığını koydu.⁹⁰

Anlaşılabacağı üzere Haluk Çulha, yine siyasette aradığını bulamamıştı. İade-i itibar verdikten sonra devletten eski bir milletvekili olarak maaş almaya başladı. Böbreklerinden rahatsızdı ve 15 Temmuz 1995 tarihinde böbrek yetmezliğinden vefat etti.⁹¹

Akis, 22 Ekim 1962

İsmail Şener

“Teşrii hayatımda daima tam bir vicdan ve kanaat serbestisi içinde hareket ettim. Her insan gibi mebus olarak benim de takdir ve davranışlarımda isabetsizlik, tecrübesizlik hatta kusurlarımız olabilir... Huzurunuzda asla suçlu olmadığının inancını taşıyor ve kararınızı bu güvenle bekliyorum. Hürmetlerimle. İsmail Şener-Trabzon”

BCA, 010.09/54.160.1

TERCÜME-İ HÂL dosyasında kendi el yazısıyla verdiği bilgilere göre 1329 (1913) yılında Ali Bey ve Zehra Hanım'ın oğlu olarak Trabzon Vakfıkebir'de doğan İsmail Şener, ilkokulu Vakfıkebir'de, ortaokul ve liseyi ise Trabzon Lisesinde tamamlamıştır. 1939 yılında Ankara Ziraat Fakültesinden dereceyle mezun olarak “yüksek ziraat mühendisi” ünvanı almış ve aynı yıl mesleki bilgi ve görgüsünü arttırmak için Macaristan'a gönderilmiştir.

Yurda dönünce 2 Kasım 1939 tarihinde askerlik hizmeti için Yedek subay Okuluna giren ve 30 Nisan 1940'ta yedek piyade asteğmen olan İsmail Şener, 31 Ekim 1940'ta yedek teğmenliğe yükselerek 30 Eylül 1941'de terhis edilmiştir. 1919 doğumlu Fatma Hanım'la ilk evliliğini yapmış, bu evlilik 1944 yılında boşanmayla sona ermiştir. İkinci evliliğini 1923 doğumlu Ayşe Saide Hanım'la 1949 yılında yapmıştır.

Meslek Hayatı ve Siyasete Girişi

İyi bir eğitim alan İsmail Şener, Ziraat Fakültesinde açılan sınavı kazanarak asistan oldu ve 1945 yılında Ziraat Vekaleti tarafından ihtisas yapmak için Amerika'ya gönderildi. Burada Michigan State College of Agriculture bölümünde ziraat ekonomisi, politikası konularını içeren, *Ziraat Mahsullerinde Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticaret Politikasının Tahlili* konulu doktora teziyle “zirai iktisat doktoru” ünvanını almaya hak kazandı.

El: 30

30

BAŞBAKIR NÜFUS MEMURU
Soy: :

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Trabzon   Vakfıkebir   Merkez   Cumhuriyet Mahallesi

Hane: 48
Cilt: 1A
Sayfa: 31

Adı soy adı	babası	anne	doğum	Doğum yeri
X İsmail Hakkı Şener	Ali	Zehra	10 Nisan 1929	Vakfıkebir sağ
Babası Ali Şener	Ölü İsmail	Sema	1910	Vakfıkebir sağ
Annesi Zehra Şener	Mikdat	Kadın	1909	Vakfıkebir sağ
İsmail Hakkı Karısı				
Ayşe aside Şener	Mehmet	Emine	2/6/1939	İstanbul sağ

Dört Kısım Kayda uygundur.

İsmail Hakkı Şener'e ait Aile Nüfus kayıtları yukarıya çıkarılmıştır. Kayıtlı çocukları yoktur. Karısı Ayşe aside'nin baba hanesi İstanbul emine'nin sururi mahallesi şeref efendi sokak 18 hane 2 70/3 dır.

22.7.1960
Nüfus 2004
Şener

22 Temmuz 1960 tarihli İsmail Şener'e ait aile nüfus kaydı.

BCA, 010.09/256.785.1

1948 yılında Türkiye'ye dönen İsmail Şener, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğünde "müşavir" olarak göreve başladı. Aynı zamanda Ziraat Vekâletinde yeni oluşturulan Amerikan Kredileri Dairesi Başkanlığına "başkan" olarak atandı. 1950 yılında Devlet Bakanlığı Ziraat Müşavirliği ile Hariciye Vekâleti Milletlerarası İşbirliği Teşkilatı Müşavirliğini birlikte yürüttü. 1951'de Türkiye Sınai Kalkınma Bankasına seçildi ve burada "ziraat müşaviri" olarak çalışmaya başladı.

Ziraatle ilgili sanayi projelerinin teknik ve ekonomik etütlerinin hazırlanmasında görev aldığı bankanın iştiraki olan Balık Sanayi Kalkınma T.P.O.da "idare meclisi azası" ve "muraahhas azası" olarak da faaliyette bulundu.

Anlaşılabacağı üzere İsmail Şener'in, milletvekili olmadan önce mesleğiyle ilgili yurt içi ve dışı birçok faaliyeti ve çalışması bulunmaktaydı. Bu birikimlerinin etkisiyle olmalı adaylığını koymadan 2 Mayıs 1954 seçimlerinde 95.294 oyla DP'den Trabzon milletvekili seçildi. Dönemin DP Trabzon İl Başkanı Fikri Karanis'in anlatımına göre İsmail Şener'in milletvekili olma süreci şöyle gelişmişti:

İstihpat dairesi	Trabzon	Evlilik durumu ve kaç çocuğu bulunduğuna	Evli Çocuk suz
Adı ve soyadı	İsmail Şener	Meslek, ist. seçilme evrakı son numarası	/
Bahane ve anamın adı	Ali - Zehra	İstihpat derecesi ve son maaşın aldığı tarihi	60 11. 1. 1951
Doküman yer ve tarihi	Vakfiyebir 1329	Meslek değişikliği son durum	T. Sınai Kalkınma Bankası Ziraat Müşaviri
Takvî	Yüksek	Evrak dereceleri	/
İstihpat dil	İngilizce	Yakın Sübay İstihpatı, istihpat ve istihpat numarası	Piyade Teğmen 52118
Dünya	Ziraat İktisat Doktoru	Kayıtlı bulunduğu Ankara'daki istihpat ve istihpatları	Ankara 33-8773
Başarı	Ziraat Fakültesinde Türkiye'nin Dış Ticaretine Dış Ticaret Fakültesinde Dış Ticaret (İngilizce)	Seçim zamanı tarihi	5- 5- 1954
İstihpat	Doktor	Kaç yıl meslek seçiliği	95294
İstihpat	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Ziraat Müşaviri	Meslek karinesi tarihi	14- 5- 1954

TBMM Arşivi, 23 Temmuz 1935 tarihinde Vakfiyebir Nüfus Dairesinden verilen İsmail Şener'e ait nüfus cüzdan sureti

1948 de Memlekete ardet ederek, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğünde Müşavir olarak vazife gördüm. Bilahare Ziraat Vekâletinde yeni ihdas edilmiş bulunan Amerikan kredileri Dairesi Başkanlığında, Başkan Vazifesini ifa ettim. 1950 de Devlet Bakanlığı Ziraat Müşaviri, Bilahare Hacıpaşazade Vekâletli Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilatı Müşaviri, olarak çalıştım. 1951 Yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası na intisab ederek, Mezkûr Bankada Ziraat Müşaviri olarak çalıştım. Bankada Ziraatla ilgili Bilumum Sınai Projelerin teknik ve ekonomik Etütlerinin hazırlanmasında vazife aldım. Aynı zamanda Bankanın idare ve idare Meclisi Azası ve Mürakkes Azası olarak çalıştım. Gerek Ziraat Fakültesi Asistanı Gerekse, Başvekâlet İstatistik Müm. Müdürlüğü, Ziraat Vekâletine T. Sınai Kalkınma Bankasında İken, Mem. Ziraat ekonomisi ve Ziraat Sanayi Mergularda, Marmara, Ege, Trakya, Orta Anadolu, Cusubi Anadolu, Karadeniz bölgelerinde Mütadit tetkik gezileri yaparak memleketi yakinen tanımak fırsatını elde edmiş bulunmaktayım. Evliyim ... Çocuğum yoktur.

İsmail Şener,

OTURDUĞU YER [°]	
ANKARA'DA	DIŞARIDA
Bahçeli yerler 42. Sokak N: 5 Telefon - 31 279	Matbaacı Osmanbey Sokak 26. Ar. Ap. N: 2 Telefon - 85534
[*] Adres değiştirilince vakit geçirilmeden Unvanı Kâtipliğe bildirilene rica olunur.	

Zat ve Sicil Dosyası,
Devre: X, Sicil No:2186,
Dosya No: 1260.

İsmail Şener, Tercüme-i Hâl dosyasında birisi Ankara'da diğeri İstanbul'da iki ayrı ikametgâh adresi bildirmiştir.

İsmail Şener, 1954 milletvekillerinden ve listeye girişi bir hayli ilginç. Namzetliğini koymadığı halde listeye girenlerden. O sırada bir bankanın danışmanıdır. Yanında Amerikalı misafirlerle yemek yemektedir. Radyoda Trabzon milletvekili adaylarının isimleri okunurken adını duyuyor ve hemen Trabzon'a telefon ediyor. Ona aceleyle geldiği için kendisine haber veremediğimizi söylüyorum. Acele Trabzon'a gelmesini rica ediyorum. Meğer listeye gireceğini kendisine söyleyecek olan Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, haber vermeyi unutmuş.

İsmail Şener, XI. Dönemde de 75.687 oyla yine DP Trabzon milletvekili seçilecek ve 27 Mayıs müdahalesiyle birlikte yargılanan 12 Trabzon milletvekili arasında yer alacaktı.

Milletvekilliği Dönemi

2 Mayıs 1954 seçimlerinde DP Trabzon milletvekili seçilerek siyasi hayata girmiş ve ilk defa 14 Mayıs 1954 günü Meclise katılmıştır. 24 Mayıs 1955'te İktisat Encümenine seçilmiştir. 12 Aralık 1956 günü istifa edene kadar Dışişleri Encümeninde görev yapmış, 22 Kasım 1957'de de Bütçe Encümenine seçilmiştir.

İsmail Şener ayrıca geçici olarak kurulan birçok encümende görev almıştır. Görev aldığı geçici encümenler şunlardır: 5434 sayılı Kanun'un tefsiri, Türkiye Çelik İşletmeleri ve Selüloz Fabrikaları Kanun Layihası, Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanun Layihası, İskân Kanunu'nu müzakere, İnhisarlar Bira ve Şarap Fabrikalarının Orman Çiftliğine Devri, Orman Kanunu, Ödünç Para Verme İşleri Hakkında 2279 sayılı Kanun'un müzakeresi için kurulan encümenler.

İsmail Şener, X. Dönemde DP Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş'la birlikte Meclise Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'na bazı ilaveler yapılması hakkında bir kanun teklifi vermiştir. XI. Dönemde de yine Bütçe Encümeninde görev almış ve mesleki çalışmalarına da devam etmiştir. Bütçe Encümeninde oldukça faal çalışan Şener'in zaman zaman bazı uygulamalara yönelik eleştirileri olmuş, ilgili bakanlara sorular yöneltmiştir. 23 Ocak 19 57 tarihli müzakerelerde Üniversiteler Kanunu'nun uygulanmasındaki aksaklıklarla ilgili şikâyetleri hatırlatmış, 5 Şubat 1957 tarihli Bütçe Encümeni görüşmelerinde bakana hangi vilayetlerde işçi sigortaları hastanelerinin bulunduğunu, vefat eden işçilerin ailelerine ne miktarda yardımlar yapıldığını sormuştur. 20 Aralık 1957 tarihli Encümen müzakerelerinde de çay bölgesinde 8 milyon liralık zirai kredi ihtiyacı varken 2 milyon verilmesini eleştirmiştir.

İsmail Şener'in komisyondaki çalışmalarına bakıldığında partili bir vekilden ziyade ilim adamı kimliğini ön plana çıkarttığı görülmektedir. 21 Mayıs 1958 tarihli müzakerelerde Personel Kanunu'nun gidişatına bakıldığında gelecek yılın mart ayına kadar çıkmasının mümkün olmadığını, bu nedenle de derhal "personel dairesi" adında bir birimin kurulması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca 1959 yılında verilecek zamların tespiti için de "tali bir komisyon" kurulmasını teklif ederek CHP Milletvekili Muammer Akpınar'la ortak bir önerge vermiştir.

Milletvekilliği döneminde yurt dışına giden heyetlerde bulunan İsmail Şener, seçim bölgesi olan Trabzon'a da zaman zaman ziyaretler yapmıştır. Örneğin 16 Mart 1957 günü toplanan DP Tonya İlçe Kongresine katılmış ve İçişleri Bakanı Namık Gedik'in Samsun, Ordu, Giresun ve 14 Mart günü de Trabzon'u kapsayan Karadeniz gezisine iştirak etmiştir.

İsmail Şener'in milletvekilliği döneminde en çok ön plana çıkan özelliği, Avrupa Konseyinde TBMM temsilcisi olmasıdır. 1956 yılından itibaren her yıl TBMM'yi temsilen Avrupa Konseyi üyeliğine seçilmiş, Mecliste bütçe, ziraat, hariciye komisyonlarında raportörlük yapmıştır. Kendisinin ifadesiyle *"adeta bir memur gibi muntazam olarak Mecliste vazife"*

Cumhuriyet,
21 Ekim 1957

Türkiye İktisat Gazetesi,
29 Nisan 1960

görmüştür. Ayrıca DP Grubunda 2 Nisan 1959 Perşembe günü yapılan oylama neticesinde 1959 yılında Avrupa İktisat Konseyine katılacak 16 üye arasında yer almıştır.

İsmail Şener, 1956 yılından itibaren aralıksız Avrupa Konseyi İstişari Meclisinde, Konseyin Ziraat ve İktisat Komisyonlarında Türkiye'nin temsilcisi olarak çalışmış, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Müşterek Pazar konularında konuşmalar yapmış ve bunlar dönemin yerli ve yabancı basınında da yer bulmuştur. Türkiye'nin temsilcisi olarak katıldığı Avrupa İstişari Meclisi çalışmalarında Avrupa Ekonomik Birliğinin Avrupa camiasında kurulabilmesi için öncelikle Avrupa devletleri arasındaki ekonomik farklılıkların ortadan kaldırılması gerektiğini söyleyen Şener, ekonomik refah seviyesi yüksek milletlerden oluşacak bir Avrupa toplumunun siyasi ve askeri bakımlardan da sağlam olabileceğine dikkat çekmiştir.

Milletlerarası karşılıklı yardım prensibinin yerleştiğini belirterek, Türkiye'nin de içinde olduğu kalkınmakta olan beş Avrupa devletinin ekonomik sorunlarıyla daha yakından ilgilenilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Türkiye'nin Avrupa toplumuna entegre olması için üzerine düşen görevleri ancak ileri memleketlerin ekonomik yardımlarıyla aşabileceğini söyleyen Şener'e göre bunun için öncelikle Türkiye'nin mahsullerine Avrupa'da sürekli ve güvenli pazarlar temin edilmeliydi. İsmail Şener son olarak Avrupa memleketlerinde atıl durumda bulunan büyük sermaye terakümünün kalkınmakta olan ülkelere aktarılabilceği yönünde bir öneri getirmiş ve Türkiye'nin yabancı sermaye imkânlarına haiz olduğunu eklemiştir.

Mecliste iki dönem bulunmasına rağmen, encümenlerdeki çalışmaları dışında bir teklif ile kanun tasarılarının oylamalarında genellikle "reye iştirak edenler" ve "lehte" oy verenler arasında görülen ve Genel Kurulda söz almayan Şener, bu açıdan bakıldığında aktif olmayan milletvekilleri arasındadır. Bunu kendisi de Yassıada'da verdiği ifadesinde doğrulamıştır. Fakat encümenlerde ve yurt dışında son derece faal olduğu da belirtilmelidir.

İsmail Şener, Yaylacı milletvekilleri arasında gösteriliyordu. Kendisi Yassıada'da yaptığı hem sözlü hem de yazılı savunmalarında doğruladığı bu bilgiyi, 24-25 Aralık 1958 tarihli Trabzon'da yayımlanan *Halk* gazetesinin haberleriyle delillendirmeye çalışmıştır. 24 Aralık tarihli gazetede DP 2 Nolu Bucak İdare Kurulunun feshedildiği, Menderesçilerin Trabzon'da Yaylacıları işten uzaklaştırdıkları, İsmail Şener'in de Kemal Özçoban'ın basın suçlarının affı için hazırladığı tasarıya imza koyduğu belirtilmişti. 25 Aralık tarihli gazetede ise "*Trabzon milletvekillerinden dokuzu yaylacı oldu*" şeklinde bir başlık atılmış ve İsmail Şener, Yaylacılar arasında gösterilmiştir.

Tutuklanması ve İlk İfadesi

İsmail Şener, 27 Mayıs günü tutuklanmış ve serbest bırakılmıştır. 1 Haziran günü tekrar tutuklanan Şener, ilk ifadesini 30 Ağustos 1960 günü vermiştir. Evli, çocuksuz ve sabıkasız olduğunu belirttikten sonra hükümetin bir dikta idaresi kurmaya teşebbüs ettiği yönündeki iddiaları reddetmiştir.

Ben iktidarın hükümetin bir dikta rejimi kurmak amacıyla hükümlerini ilga iptal cumhuriyet ve demokrasi prensiplerine aykırı olarak devletin idaresini bir zümre veya şahsın eline geçmesine matuf fiil ve hareketlerde bulunduğunu kabul etmiyorum.

Seçimle iktidara gelen bir parti olarak, sadece milletin oyuyla iktidar olunabileceğine inandıklarını söylemiş ve diğer birçok DP'linin vurguladığı "*dikta rejimi kurmak için bir kuvvete isnat etmek lazımdır*" düşüncesini dile getirmiştir. Şener ayrıca Türkiye'deki anayasal sistemde bir kanunun anayasaya aykırı olup olmadığını tetkik edecek bir müessese bulunmadığına dikkat çekmiştir.

Tevkif Müzekkeresi

Kararı veren mahkeme

ve dairesinin adı : Tuksek Soruşturma 4 Nolu Kurul

Esas kayıt numarası : _____

Tarihi : _____

1 — Sanığın : _____

Adı ve soyadı : İsmail Şener

İşi : Trabzon eski millet vekili

Doğum tarihi : _____

Hangi yaşta gözüktüğü : _____

İkametgâh ve meskeni : _____

Bulunduğu yer : Yassıada

2 — Eşkalı : _____

Cüssesi : _____

Boyu : _____

Sakal : _____ Bıyık : _____ Saçları : _____

Alâmeti farikası : _____

Yüz : _____ Göz : _____

Alın : _____ Burun : _____

Ağız : _____ Diş : _____

3 — Aleyhine isnat olunan suç : T.G.K.nun 141/3, 146.maddeleri

4 — Tevkifin sebebi : C.K. .K.nun 104.maddesi

Müzekkereyi infaza memur

makamın adresi : Yassıada Garnizon Komutanlığına

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 üncü maddesi hükmüne
tevfikan yukarıda yazılı sebeplerden dolayı tevkifine karar verilmiş olup
olduğunda gereği XXXXXX in tevkifi için müzekkeredir.

Kâtip

/ /195

Mühür ve imza

010 09 5 151

18 Nisan 1960 tarihinde Tahkikat Encümeni kurulması hakkındaki 2247 sayılı Kanun'un müzakeresinde bulunup lehte oy kullanmış fakat 7468 sayılı Salahiyet Kanunu'nun müzakerelerine, 20 Nisan-14 Mayıs tarihleri arasında Avrupa Konseyi daimi delegesi olarak Strasburg ve Londra'da bulunduğu için katılamamıştı. Kanun'u sonradan da incelememişti. Milletvekilliği döneminde sürekli olarak Bütçe Encümeninde çalışmıştı. Grupta ve Mec-

24.3.1961

Sayın Yarbeyim :

Romatizmadan muztaribim , bu sebeble
soğuktan ve rutubetten fazla müteessir olmakta
ve yataktan çıkamamaktayım . Mümkünse 1 No.lu
koğuşa naklime emir buyurmanıza saygı ile
rica ederim .

Eski Trabzon Mebusu
İsmail Şener
İsmail Şener ,
Yassıada No. 4

BCA, 010/420.1260.2.4.

liste murakabe yolunda başka bir faaliyeti yoktu. DP Grubunda sözlerin serbestçe söylendiğini ve oyların da bu şekilde kullanıldığını belirterek ilk ifadesini tamamlamıştır.

İsmail Şener Yassıada'ya getirilince 4.koğuşa konulmuştu. 24 Mart 1961 tarihinde verdiği bir dilekçeyle, romatizması olduğunu, bu nedenle de soğuk ve nemli ortamlarda sıkıntı yaşadığını belirterek 1 nolu koğuşa nakil talebinde bulunmuştur.

Haksız Mal İktisap Davası

1950-60 döneminde elde ettiği malların gayrimeşru olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından hakkında soruşturma açılan İsmail Şener'den, biri 14 Mayıs 1950 tarihindeki servet durumunu, diğeri bu tarihle 27 Mayıs 1960 arasında iktisap ettiği servetini gösteren iki varlıkbeyannamesiyle yine bu devreye ait gelir ve masraf beyannameleri talep edildi.

RAPOR NO: 2
DOSYA NO: 329

ANKARA: 10/XI/1960

1 NUMARALI SORUŞTURMA KURULU BAŞKANLIĞINA

DEVLET ARŞİVİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GÜVENLİK KURULU

(Bilirkişi Tetkik Raporu)

BİLİRKİŞİ : Muzaffer Koçak
TETKİKATIN MÜSTENİDATI : 1 Numaralı Soruşturma Kurulunun 16.9.1960 tarih ve 117 sayılı kararı
TETKİKİN MEVZUU : Varlık Beyannamesi

BEYANNAME SAHİBİNİN

ADI VE SOYADI : İsmail Şener
İKAMETGAHİ : Bahçelievler 78 inci Sokak No. 7/7 ANKARA
İŞİ : Sabık Trabzon Milletvekili
EŞİ : Saide Şener
VELAYETİ ALTINDAKİ ÇOCUKLARI : Yoktur.

1 Numaralı Soruşturma Kurulunda bulunan dosyalar üzerinde İsmail Şener ile ilgili olarak yapılan inceleme neticeleri aşağıda gösterilmiştir.

BCA, 010.09/256.785.1.13

İsmail Şener'in 1950-60 yılları arasında masraf durumunun tespiti için dosyası, 3 Ekim 1960 gün ve 960/152 sayılı kararla Safiye Özman başkanlığındaki bilirkişi heyetine gönderilmiştir. Heyet, beyanname ve delilleri inceledikten sonra hazırladığı 10 Kasım 1960 tarihli ve 210-56 numaralı raporunu 1 Nolu Soruşturma Kurulu Başkanlığına iletmıştır. Raporda Şener'in 14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında 101.419 lira serveti, 256.356 lira da gelir toplamı olduğu belirtilmiştir. Onun 11 Eylül 1960 tarihli Yüksek Soruşturma Kuruluna ilettiği "Masraf Bildirimine Mahsus Beyanname"de on yıllık masraf tutarı olarak 157.500 lira beyan edilmiş fakat bunun "tahmini" olduğu da vurgulanmıştır. Heyetin yaptığı inceleme sonucunda İsmail Şener'in masraf toplamı 220.680 lira olarak hesaplanmış ve bununla ilgili yeniden bir beyanname düzenlenerek ekte sunulmuştur.

Yeni sunulan masraf beyannamesi dikkate alındığında on yıllık süre zarfında 54.900 lira ile en fazla harcama, kesin olarak tespiti zor olan mutfak masraflarına yapılmıştı. Bunu 46.625 lirayla giyim kuşam, 20.050 lirayla ikametgâh ve sayfiye kiralari, 18.755 liralık nişan, düğün, özel gün ve 18.500 lirayla da yurt dışına yapılan özel seyahat masrafları takip ediyordu. Beyannameye göre en düşük harcamalar, 1.750 lirayla ilaç, 5.620 lirayla umumi nakil vasıtaları, 6.500 lirayla da elektrik, kömür gibi ihtiyaçlar için yapılmıştı. Tüm kalemler toplandıktan sonra ortaya çıkan harcama 220.680 liraya tekabül ediyordu.

İsmail Şener'in el yazısıyla doldurduğu ilk masraf beyannamesiyle sonradan düzenlenen karşılaştırıldığında aradaki 63.180 liralık fark, tahmini olarak İsmail Şener'in geçimleriyle

mükellef olduğu kişilerin sayısı, sosyal durumu ile mutfak, giyim ve özel gün vb. masrafların değerlendirmesinden kaynaklanmıştır. Çünkü Şener, 11 Eylül 1960 tarihli beyanname-sinde mutfak masrafını 37.400, giyim kuşam masrafını 23.700, nişan-düğün-özel gün gibi masraflarını da 1.800 lira olarak bildirmişti.

İsmail Şener'in varlık durumunu tespit edebilmek içinse beyannameler ve bunlara ek belgeler, 1 Nolu Soruşturma Kurulunun 16 Eylül 1960 tarih 117 sayılı kararıyla yeminli bilirkişi olarak tayin edilen Maliye Hesap Uzmanı Muzaffer Koçak'a tevdi edildi. Koçak, gerekli incelemeleri yaptıktan sonra düzenlediği raporunu, 10 Kasım 1960 günü 1 Nolu Soruşturma Kurulu Başkanlığına iletti.

Muzaffer Koçak'ın raporunda önce İsmail Şener'in mesleki ve siyasi geçmişi hakkında kısaca bilgi verilmiş, daha sonra 14 Mayıs 1950'ye gelindiğinde Şener'in elinde bulunan menkul ve gayrimenkuller belirtilmiştir. İsmail Şener'in varlık beyannamesinde Vakfikebir'de babası tarafından 1927'de kendisine hibe edilen 2 dekar fındık bahçesi, Yapı ve Kredi Bankası Yenişehir Şubesinde 1.000 lira nakdi, Şener'in eşine 1949 yılında hediye edilen ve satın alınan iki altın bilezik, bir altın yüzük ve iki gümüş tabaka, 5.500 lira değerinde bir halı ve buzdolabı, annesi Saide Şener'e düğün nedeniyle hediye ettiği 1.000 lira değerinde bir kürk gösterilmişti.

14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında kendisi ve ailesinin uhdesinde bulunan menkul, gayrimenkul ve diğer mallara gelince Dikmen Yapı Kooperatifi tarafından 1958 yılında inşa edilen Ankara Bahçelievler 78. Sokak 7/7 numaradaki apartmanın bir dairesi İsmail Şener'e aitti. Beyannameye değeri gösterilmeyen dairenin fiyatı, Kooperatifin dosyasına göre 51.921 liraydı. İsmail Şener, Türkiye Sınai Kalkınma B.A.O. İstanbul (2.000 lira), Mercan Yapı Kooperatifi Bahçelievler (4.500 lira), Hektaş Ticaret T.A.Ş. Adana (5.000 lira), Örnek Hayvancılık ve İstihsal Satış Kooperatifi (2.096 lira) olmak üzere toplam 13.596 lira kıymetinde iştiraki olduğunu bildirmişti. 1956'da 165 gr. ağırlığında bir gümüş sigara tablası, 1957 yılında 300 gr. ağırlığında bir gümüş çerçeve ona hediye edilmişti. 1957 yılında altı gümüş çay bardağı, sigara tablası gibi toplam 90 lira değerinde eşya, 1953 yılında da 1.000 lira değerinde altın bir kol saati almıştı. Beyannameye gösterilen diğer eşyaların (1.200 lira değerinde bir halı, 5.000 lira değerinde Türk pulları, 8.000 lira değerinde astragan kürk, 1.500 lira değerinde vizonet etol kürk) toplam değeri 15.700 liraydı. Çeşitli bankalarda (Türkiye Garanti Bankası, Tutum Bankası Türk Anonim Şirketi, Türkiye Kredi Bankası, İş Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Yapı Kredi Bankası) İsmail Şener'e ve eşine ait 6.521 lira mevduat vardı. Beyan edilen miktar, faiz farkından kaynaklı olarak 69 lira eksikti.

İsmail Şener, sosyal grup sigortası olarak 1952-60 yılları arasında Genel Sigorta A.Ş.den 27.500 lira alacağı olduğunu bildirmişti. Muzaffer Koçak'ın raporunda bu rakamın yanlış, olduğu doğrusunun 11.471 lira olduğu belirtilmiştir. 1959 yılında kendisinden senetsiz borç alan Ziraat Mühendisi Bekir Elber'den, Dr. Osman Hısım'dan 1.000'er lira ve Ahmet

12

E. 12 / 1

Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

SERMAYESİ : 20.000.000 T. L.

TELGRAF ADRESİ :
GARANTEBANK

Yenişehir 13 Ekim 1960

7128

SAYIN BAY MUZAFFER KOÇAK
1 No.lu SORUŞTURMA KURULUNDA
MALİYE HESAP UZMANI
A N K A R A

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Öz: İSMAİL ŞENER'e ait hesap
Hk.

12 Ekim 1960 tarih ve 1960/28 sayılı yazınız cevabıdır.

Sabık Trabzon Milletvekili İSMAİL ŞENER'in nezdinizde bulunan 287 No.lu Vadesiz Tasarruf Mevduat Hesabı alacak bakiyesinin 27 Mayıs 1960 tarihinde TL. 347.29 (YALNIZ ÜÇYÜZKIRKYEDİ VE 29/00) sı olduğunu bilgilerinize arz ederiz.

Saygılarımızla,
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.
Yenişehir Şubesi

SD.

38

Model : 280 - B - 11/59 (50.000)

010	09			256385	1

(4)

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Bu bölümde bahsedilen servetin yekûnu:

Gayrimenkul mal	51.921,-
İştirakler	13.596,-
Kıymetli madenlerden mamul eşya	1.090,-
Diğer mallar	15.700,-
Banka mevduatı	6.521,-
Alacaklar	63.471,-
Y e k û n	152.299,-

===== Liradır.

BCA, 010.09/256.785.1.15

Şener'den de 50.000 lira diğer alacaklarıydı. İsmail Şener'in beyannamesine göre toplam alacağı 79.500 lira, Muzaffer Koçak'ın raporuna göreyse 63.471 liraydı. Bilirkişi raporunda İsmail Şener'in menkul, gayrimenkul ve alacaklarıyla birlikte toplam serveti 152.299 lira olarak hesaplanmıştı.

İsmail Şener'in borcunun tespiti için alacaklı şahıslardan ve bankalardan bilgi talep edildi. Osman Boysal, kardeşi Mehmet Boysal'ın damadı olduğunu belirttiği İsmail Şener'den 17.500 lira alacağı olduğunu bildirdi. 5 bin lirasının kardeşi Mehmet Boysal tarafından 23 Mayıs 1960 günü kapatıldığını, bu durumda İsmail Şener'in kayınpederine borçlu bu-

IV- BORÇLAR :

Beyan edilen borçlar şunlardır.

DI VE ADRESİ	BORCUN SEBEBİ	Doğuş TARİHİ	BORÇ MİKTARI BİLDİRİLEN	DOĞRUSU	Not EK No:
Bankası Merkez Şb.	Senetli ikrazat	957	19.000,-	18.561,-	24/0
Bankası Yenişehir Şb.	Gayrimenkul İpoteki	958	14.819,-	14.819,-	27/10
Rıza Paşa Han İstanbul	Senetsiz alınanPara	959-60	12.500,-	12.500,-	27-12
" " " " " "	" " " "	956-960	5.000,-	5.000,-	27-12
Y e k ü n			51.319,-	50.880,-	

BCA, 010.09/256.785.1.16

lunduğunu fakat geriye kalan 12.500 lira için elinde bir senet bulunmadığını belirtmiştir. 12.500 liranın 2.500 lirasının İsmail Şener'in eşi Saide Hanım'ın ihtiyaç nedeniyle kendisinden istediğini ekleyen Osman Boysal "ben de bu parayı vermekte bir beis görmemişim. Zira İsmail Şener benim yeğenim ve oğlum sayılır" diyerek bildirimini sonlandırmıştı. İsmail Şener, toplam borcunu 51.319 lira olarak bildirmişti. Bilirkişi raporundaysa borcu, 50.880 lira olarak hesaplandı. Aradaki fark, Ziraat Bankası Merkez Şubesindeki senet borcunun farklı hesaplanmasından kaynaklanıyordu.

İsmail Şener, 1950-60 döneminde elde ettiği gelirlerle ilgili beyannamesinde, muhtelif yerlerden 393.067 lira ücretlerle, Türkiye Sınai Kalkınma Bankasından gayrisafi 467 lira temettü aldığını bildirmişti. Ücretler kısmında TBMM'den alınan yolluk ve tahsisat (214.600 lira), 14 Mayıs 1950-30 Kasım 1951 arasında "tarım müşaviri" sıfatıyla Tarım Bakanlığından aldığı 6.334 lira beyan edilmişti. Bunlar dışında Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankasından 1951-54 arasında toplam aldığı maaş ve ikramiye 32.655 liraydı. Bu devrede ülke içinde yaptığı iş seyahatleri için aldığı 6.808 liranın tümünü harcamış olduğundan gelirler kısmında bu rakam bildirilmemişti. Yine Balık Sanayi Ticaret A.Ş.den idare meclisi üyesi sıfatıyla 1952-54 arasında 2.300 lira almıştı. Tüm gelirlerinin toplamı 255.889 liraya tekabül ediyordu.

İsmail Şener'in beyannamesinde toplam masraf tutarı 157.500 lira gösterilmiş fakat Masraf Ekspertiz Raporunda 14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 arasında yaptığı masrafların yekûnu 220.680 lira olarak hesaplanmıştı. İsmail Şener'in beyannameleri elde edilen deliller ve kıyaslamalardan sonra Muzaffer Koçak'ın görüşü 1950-60 devresinde elde edilen safi gelirin 14 Mayıs 1950 tarihindeki mevduatının ve yaptığı masrafların, edindiği serveti karşılamadığı yönünde oldu. Bu değerlendirmeye göre Şener, kaynağı tespit edilemeyen, gayri safi servetine oranı %42,51 olan 64.743 liralık bir servet edinmişti. Fakat raporun sonuna şöyle de bir not düşülmüştü: "İsmail Şener'in resmen aldığı dış yolluklar tutarı olan 150.204 liradan %35 hesabıyla 52.571 liralık bir tasarruf yapılabileceğinin kabulü uygun olur. Bu taktirde kaynağı tespit edilemeyen servet tutarı 12.172 liraya düşmektedir."

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Her iki raporla varılan netice Kurulumuzca da uygun ve isabetli görüldüğünden, raporlarda belirtildiği üzere :

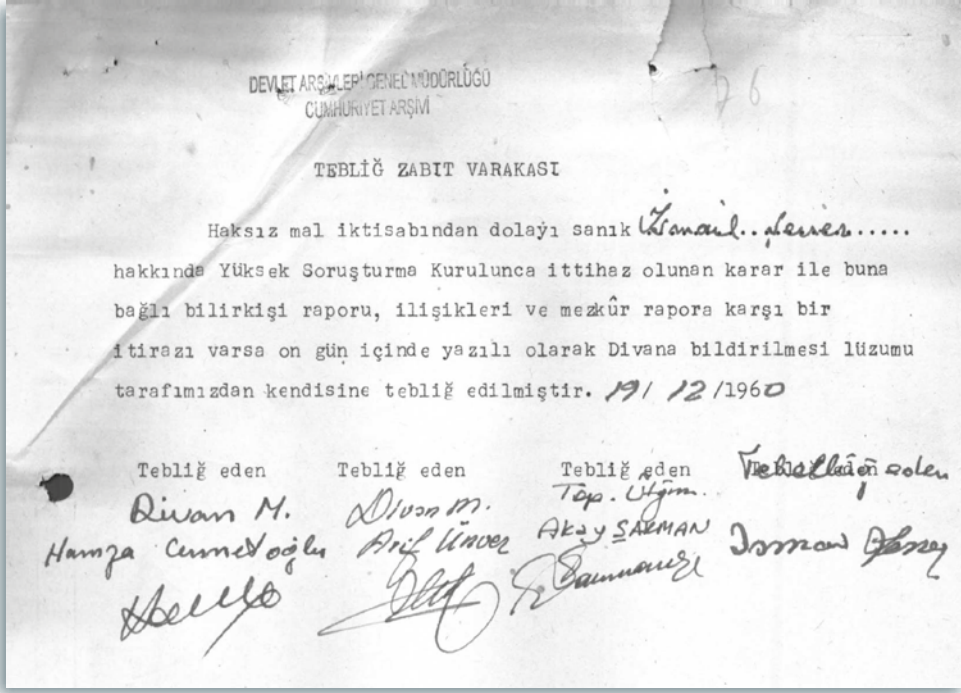
1950-1960 devresinde iktisap olunan servet tutarı (İktisap tarihlerindeki değerlere göre)	152.299,-	...
1950-1960 devresi sonundaki Borç tutarı	50.880,-	...
İktisap olunan servetin safi tutarı	101.419,-	...
1950-1960 devresindeki gelirler toplamı	257.356,-	...
1950-1960 devresindeki masraflar toplamı	220.680,-	...
Bakiye (Tasarrufu mümkün olan kısım)	36.676,-	...
Kaynağı tesbit olunamıyan servet tutarı	64.743,-	...

BCA, 010.09/256.785.1.12

Muzaffer Koçak'ın düzenlediği 2 numaralı 10 Kasım 1960 tarihli ve buna ek olarak on yıllık masraf takdirini yapmak üzere belirlenen beş kişilik Bilirkişi Heyetince düzenlenen yine 10 Kasım 1960 tarihli 210-56 sayılı rapor, dosyalarıyla birlikte incelendi. Servet ve gelir beyannamelerini inceleyen Muzaffer Koçak, on yıllık devre içinde elde edilen gelir, alacak ve borçlar üzerinde durdu ve masraf tespiti yapan heyetin de gerçek rakamlara ulaştığına kanaat getirdi. Hakkı Kamil Beşe'nin başkan, Sırrı Kalayoglu ve Adil Yüceer'in üye, Neyran Çelikel'in de zabıt kâtibi olduğu Kurul, her iki raporu da isabetli buldu.

Bilirkişi raporları incelendiğinde 1950-60 döneminde 152.299 lira servet elde edildiği, bu rakamdan borç tutarı çıkartıldığında 101.419 lira kaldığı, yine gelir ve masraflar toplamı çıkartıldığında kalan 36.676 liranın, safi iktisaptan düşürülmesiyle geride kalan 64.743 liranın kaynağının tespit edilemediği sonucu çıkmaktaydı. Fakat Soruşturma Kurulunun dikkat çektiği bir husus, bilirkişi raporuna 150.204 liranın % 35'ini teşkil eden 52.571 liranın tasarruf meblağına ilavesinin gerektiği idi. Yani rapora dış yolluk dahil edilmemişti. Bu durumda kaynağı tespit edilemeyen meblağ, 12.172 liraya düşüyordu. Kurul, kaynağı tespit edilemeyen meblağın cüzi bir rakam olduğundan hareketle İsmail Şener'in servetinin gayrimeşru olmadığına kanaat getirmiş ve düzenlediği raporu Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanlığına iletmiştir.

Bununla birlikte bilirkişi raporları doğrultusunda 1 Numaralı Soruşturma Kurulu, 18 Kasım 1960 Cuma günü saat 14.30'da Hayrettin Şakir Berk başkanlığında toplanarak İsmail Şener'in haksız serveti olduğu yönündeki kararını verdi. 961/150 numaralı kararda Yük-

BCA, 010.09/256.785.1.8

sek Soruşturma Kurulunun, 15 Kasım 1960 tarih ve 59 sayılı raporla birlikte takdim olunan 329 sayılı dosya içindeki evrak üzerinde yapılan inceleme sonucunda, İsmail Şener'in 1950-60 devresinde elde ettiği servet tutarının 152.299 lira, borç tutarının 50.880 lira olduğu, bu durumda safi servetinin 101.419 liraya denk geldiği bildirilmiştir. Tasarruf edebileceği miktar 36.676 lira olarak belirlendiğinden 64.743 liranın kaynağının tespit edilemediğine kanaat getirilmişti. Fakat kararda "Ancak adı geçen gelir ve masraflarının tespitinde nazara alınmayan unsurlara tekabül eylemesi ihtimaline binaen, gayrimeşru bir iktisaba delalet edip eylemediği..." şeklinde bir kayıt düşülmüştü. Tüm bunların incelenmesi ve nihai kararın verilmesi için dosyanın Yüksek Adalet Divanına sevk edilmesine karar verilmiştir. Tespit edilen miktarın müsadere edilmesi gerektiğini savunan üyelerden Hikmet Kümbetlioğlu'nun muhalefeti nedeniyle karar, oy çokluğuyla alınmıştı. Karar, 19 Aralık 1960 tarihinde İsmail Şener'e tebliğ edildi ve bir itirazı varsa 15 gün içinde yazılı olarak Divana müracaat etmesi bildirildi.

Bilirkişilerin raporları ve verilen karar, İsmail Şener'in gayrimeşru servet iktisabı olduğu yönündeydi. Şener, karara dilekçelerle itiraz etti. Yassıada Garnizon Kumandanlığı eliyle Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına yazdığı 27 Aralık 1960 tarihli dilekçesini, Yüksek Soruşturma Kurulunun 19 Aralık 1960 tarihli kararı üzerine hazırladı. İlk olarak kaynağı tespit edilemeyen servet olarak belirlenen 64.743 liranın, bilirkişi raporunda dış ülkelere yapılan yolculuklar göz önüne alınarak 12.172 liradan ibaret olduğunun bildirildiğine dikkat çeken Şener, kararda buna yer verilmemiş olmasını maddi hata olarak değerlendirdi. İkincisi masraf beyannamesinde gösterdiği toplam 157.500 liralık harcamanın, hiçbir de-

lil gösterilmeden bir anda 220.680 liraya çıkartılmasına anlam veremediğini belirtti. Çünkü *“1950’den itibaren ilk birkaç senesinin konjonktörü muvacehesinde iki kişiden (eşim ve ben) ibaret olan ailemin geçimi için takdir edilen miktarda bir masraf yapamayacağım aşikârdır”* diyen Şener’e göre, geçim endeksinin 1955 sonrası artmasına rağmen bilirkişi heyetinin gösterdiği miktara ulaşılması imkânsızdı. Sonra da heyetin yükselttiği masraf kalemleriy-le ilgili itirazlarını sıraladı. İki kişiden ibaret ailesinin mutfak masrafı, delil gösterilme-den 37.500 liradan 54.900 liraya, yani bir anda 17.500 lira yükseltmişti. Geliri sabit bir vatandaş ve vekilliği döneminde Avrupa Konseyi daimi delegesi göreviyle 30’un üzerinde resmi seyahatle yurt dışına giden birisi olarak ve tüm bu dönemlerde eşinin de ailesinin yanında kaldığı göze alındığında, mutfak masraflarında artma değil aksine azalma olması gerekiyordu. Yine giyim masraflarının %100 oranında arttırılmasına ve *“Evlendiğim 949 senesinde kısmen eşim tarafından getirilen ve kısmen de tarafımdan temin olunan basit, müte-vazi eşyalarla idare etmekteyiz”* sözleriyle ev eşyasının olduğundan fazla gösterilmesine bir anlam veremeyen İsmail Şener, milletvekilliği öncesinde de sonrasında da mütevazi bir hayatı olduğunu belirtmiştir.

Her insan gibi bir ev sahibi olmak uğruna zaman zaman normal ihtiyaç ve eğlence-lerimizden dahi feragat göstermişimdir. Ayrıca mütevazi bir ailenin çocuğu olarak yetişmem de emeği olan anne ve babama ve fakir bulunan yakın akrabalarım her ahlâki insan gibi az da olsa yardım yapmak gayesiyle gelirlerimden mümkün mertebe tasarruf etmek zihniyet ve zorunda bulunmaktayım. Bu itibarla giyim ihtiyacı için bilirkişi heyeti tarafından gösterildiği şekilde masraf yapmam mevzu bahis olamaz...

İsmail Şener, doktora yapmış birisi olarak bir çalışma masası ve binlerce kitabı için kü-tüphanesi dahi bulunmadığını ve evinde yapılacak kontrole beyanının doğruluğunun kanıtlanacağını belirtmişti. Varlık beyannamesinde eşine ait astragan ve etol kürkleri kaydedilmiş ve karşılıklarına da günlük raîç bedelleri olarak 9.500 lira yazılmıştı. Bunlar, resmi görevle gittiği seyahatlerde verilen yevmiyelerden yaptığı tasarruflarla alınmıştı. Alındıkları tarihlerdeki bedelleri olan 3.300 lira masraf beyannamesinde gösterilmişti. Bu durumda servetinden 9.500 liranın tenzili gerektiğini vurgulayan Şener, *“varlık, gelir ve masraf beyannamelerinde yer alan bazı rakamların husus ile on yıllık masraf beyannamesinin yüzde yüz sıhhatli olamayacağı, bunların büyük ölçüde hafızaya müstenit tahminlerden ibaret olduğu yüksek malumlarımızdır”* diyerek önemli bir noktayı da hatırlatma gereği duymuştu.

Yüksek Adalet Divanı, itirazları dikkate alarak Şener’in 961/154 numaralı dosyası hak-kında 14 Mayıs 1961 tarihli 76 numaralı kararını açıkladı. Kararda İsmail Şener’in gay-rimeşru olduğuna kanaat getirilen 64.734 liralık servetinin müsaderesi yönünde Yüksek Soruşturma Kurulunun 18 Kasım 1960 tarihli ve 161/160 sayılı kararıyla dosyanın Divana tevdi olduğu ve itirazların incelendiği belirtildi. 10 Kasım 1960 tarihli bilirkişi raporun-da *“...dış yolluklar tutarından %35 hesabı ile 52.571 liralık bir tasarrufun yapılabileceği ve bu takdirde kaynağı tespit olunamayan servet miktarının 12.172 liradan ibaret bulunduğu”* tespit

Bu beyanımı her an için evimde yapılacak bir kontrol ile de teyyüde edebilir.

4- Varlık beyannamesinde ezime ait astroğın kürk manto ile kürk etek aynı kaydedilmiş ve karşılıklarına bu günkü rayiç kıymeti tahakkuk edilmiş den buna uyarak 9500 Lira göstermiş idim. aslında bu kürk ve Etok resmen temin ettiğim seyahat kıyafetleri ile vaziyetli de seyahat kıyafetlerinden yaptığım tasarruflardan karşılanmıştır.

Bunların mübayaı tarihindeki bedellerinin Türk Lirası tutarı 3.300 Liradır. ve bu miktar esasen masraf beyannamesinin 10. cu sütununda gösterilmiştir. Servetim beyanında gösterilmesi tekrirdür. Binaenaleyh servetimden 9.500 Liranın fazlası geçmektedir.

Netice Olarak: Varlık, gelir ve masraf beyannamelerinde yer alan bazı rakamların hususile on yıllık masraf beyannamesinin yüzseyüz sıhatli olmıyacağı, bunların büyük ölçüde hafızaya müstenit tahminlerden ibaret olduğu yüksek malumlarıdır.

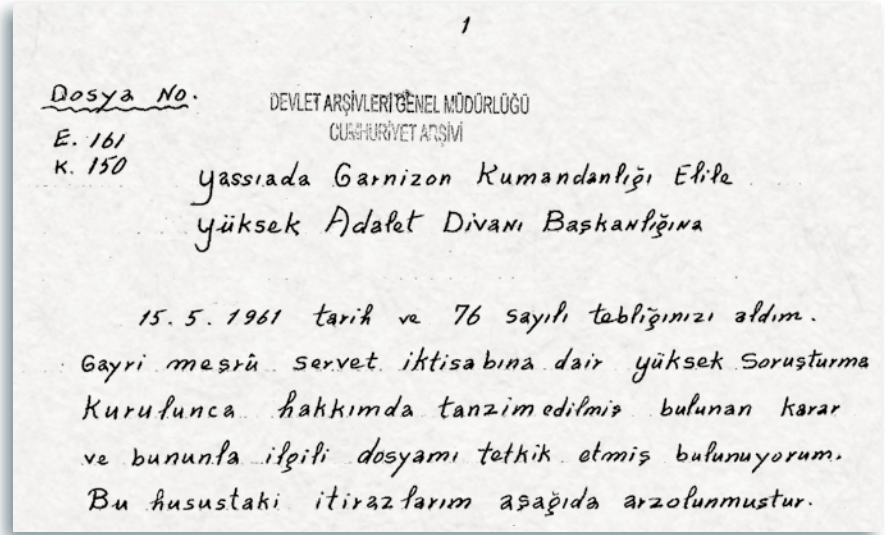
Müddeti içerisinde yapmış olduğum bu tanzih ve itirazıma kabulü ile,

010	09		256785	1

İsmail Şener'in 27 Aralık 1960 tarihli dilekçesinden.

BCA, 010.09/256.785.1.64

edilmişti. Fakat bu miktarın gayrimeşru bir iktisaba delalet etmediği Yüksek Soruşturma Kurulunun 1 numaralı Tali Kurulunun 15 Kasım 1960 gün ve 59/329 sayılı raporunda kabul edilmişti. Raporda masrafların hesabında dikkate alınmayan ve sonuca etki etmeyen derecede müessir unsurlara denk geldiği dosyanın incelenmesi sonucunda anlaşılmıştı. Sonuç olarak gayrimeşru servet kanıtlanmamış olduğu için müsadere hakkındaki talep reddedilmiş, İsmail Şener'in malları üzerine konulmuş haciz ve tedbirlerin de kaldırılmasına karar verilmişti. Yüksek Adalet Divanı, 15 Mayıs 1961 tarihinde aldığı kararla da İsmail Şener'den dosyada olmayan delillerin ibrazını talep etmişti.

İsmail Şener, tebliği aldıktan sonra itirazlarını ve delillerini içeren yedi sayfalık dilekçesini, Garnizon Kumandanlığı eliyle Yüksek Adalet Divanına ilettiler. Öncelikle gayrimişru serveti olmadığı kanıtlanmakla birlikte resmi dış seyahat harcamalarındaki tasarruflarının dikkate alınmadan yapılan bir hesapta kaynağı tespit edilemeyen serveti 64.743 lira olarak belirlenmişti. Fakat 1 Nolu Soruşturma Kurulunun kararında ve bilirkişi raporunda bu miktarın 12.172 liraya düşürüldüğü ve meblağın cüz'î olması, gelir ve masrafların tespiti nazara alınmayan unsurlara tekabül etmesi ihtimaline binaen zikri geçen servet tutarının gayrimişru bir iktisaba delalet etmediği kanaatine varıldığını hatırlatmıştır. Yine resmi dış seyahat harcırahlarından %35 tasarruf yapabileceği hususunun, diğer sanıkların dosyalarında dikkate alınmasına rağmen kendi hakkındaki Yüksek Soruşturma Kurulu kararında bu konuya temas edilmemiş olmasını "maddi bir zuhul" olarak değerlendirmişti. Kararın son fıkrasında "ancak bu miktarın cüz'î olmasına" ifadesinden kastın 12.172 lira olması gerektiğini belirtti.

İsmail Şener, dosyasının tetkikinde bazı gelirlerin dikkate alınmadığına dikkat çekmiştir. 1950-51 arasında kadro maaşını Ziraat Vekâletinden almak suretiyle Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatında ziraat müşaviri olarak çalışıyordu. Bu görevde olduğu 16 ay süresince Bakanlar Kurulu kararıyla tesis edilen özel bir fondan ayda 100 lira ücret alıyordu. Türkiye Sınai Kalkınma Bankasında çalıştığı 1952-54 devresinde Bankanın iştirakiyle kurulmuş olan Balık Sanayi Kalkınma T.A.O.nun hem idare meclisi hem de Murahhas üyesiydi. Raporda idare meclisi üyeliğinden aldığı ücret belirtilirken 19 ay boyunca Murahhas üyeliğinden aldığı aylık net 200 lira yazılmamıştı. 1955-57 arasında Türk Mühendis ve Mimarlar Odası Birliğinin umumi Murakıbbı seçildiğinden bu görev nedeniyle de aylık 150 lira alıyordu. 1956 sonrasında Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Borsalar Birliği adına Kuzeydoğu Anadolu'da (Nizib) bir zeytinyağı, prina, sabun, gliserin ve üzüm balı

4. Notice olarak Bilirkişi Raporunda yer almamış, unutulmuş gelirlerim :

TBMM den aldığım 150.204 lira

harcırahıtan yapılan tasarruf, 52.573 TL

EK vazifeler gelirleri 10.700 =

Amerika seyahat harcırahları tasarrufu 5.075 =

yekûn 68.348 TL.

Bu meblağın geliri me ilâvesi gerekmektedir. Buna göre
Umum gelirim :

Bilirkişinin tesbit ettiği miktar 257.356 TL

unutulmuş olan gelirler 68.348 =

Gelirler yekûnu 325.704 TL.

010	09			256	385	1

92

kombinası kurulması imkânları hakkında yeminli mütehassıs olarak 1.700 lira tutarında etüt ücreti almıştı. Bu bağlamda toplam 10.700 liralık geliri de raporda yer almamıştı.

TBMM adına yaptığı dış seyahatlerde harcırah yekûnu 150.204 lira dikkate alınmıştı oysa 1954 yılında Atatürk Üniversitesi için teknik yardım anlaşması yapmak amacıyla Maarif Vekâleti adına Amerika'ya seyahat yapmıştı. Bu seyahat için 6.000 liralık bir harcırah kendisine ödenmişti. 1958 yılında da Amerikan Hükümetinin resmi davetlisi olarak bu ülkeye 1,5 aylık bir tetkik ziyareti yapmış ve Amerikan Hükümeti tarafından kendisine 8.500 lira (3.000 dolar) ödeme yapılmıştı. 6.000 ve 8.500 lira toplanıp 0.95 ile çarpıldığında bu seyahatlerden elde ettiği tasarrufların toplamı 5.075 lira olarak ortaya çıkıyordu. Ne bilirkişi raporunda ne de kararda bunların hiçbirisine yer verilmemişti.

İsmail Şener, eksikliklerin giderilmesiyle gelir toplamından, bilirkişi heyetinin takdir ettiği masraf çıkartıldığında 10 yılda tasarruf edebileceği meblağın 105.024 liraya teka-bül ettiğini belirtmiştir. Bu durumda bilirkişi heyetinin takdir ettiği masraf aynen kabul edilse dahi on yılda elde ettiği 98.119 lira, safi servetini karşılıyordu. İsmail Şener, ilk dilekçesinde belirttiği eşi ve kendisine ait masrafların delil gösterilmeden arttırıldığını, gelirlerinin 68.348 lira gibi önemli bir kısmının dosyaya eklenmediğini, her durumda kalan miktarın servetini arttırdığını belirterek dilekçesini tamamlamıştır.

Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından Yüksek Adalet Divanına tevdi edilen dosyada bilirkişi tetkik ve masraf raporları, İsmail Şener'in 14 Mayıs 1950 öncesi servet durumunu gösterir varlık beyannamesi, 14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 arası varlık beyannamesi, bilirkişi tetkik raporunda atıf yapılan belgeler mevcuttu. Yüksek Adalet Divanı tarafından, İsmail

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Kararında sara hatle ifade edilmiş bulunmaktadır.
Netice olarak yukarıda arzettiğim hususlar
nazara alınarak mevcut servetimin masru olduğuna
dair karar vermenizi yüksek saygılarımla arz ve
rica ederim.

Dr. İsmail Şener, Trabzon

Not. Ek vazifelerden sağladığım

gelirleri tevsiik için ilgili yerlere

yazılmıştır. Hemen hapsi resmi

veya nim resmi olan bu tasakküflerden

vesikalar geldikçe ibraz edilecektir.

İsmail Şener

İsmail Şener

Mo
1234

BCA, 010.09/256.785.1.95

Şener'in dilekçelerle yaptığı müracaat ve itirazlar, haklı bulunarak Yüksek Adalet Divanı Başsavcılığına iletilmiştir.

Yüksek Adalet Divanı, Divan Başkanı Selman Yörük imzalı 18 Aralık 1961 tarihli İsmail Şener'in gayrimeşru servet iktisabı olmadığı hakkında 14 Aralık 1961 tarihli 76 sayılı kararın bildirildiği iki ayrı yazı, Kayseri Cumhuriyet Savcılığı ile Yüksek Adalet Divanı Başsavcılığına gönderilmiştir. Yüksek Adalet Divanı Başsavcılığına gönderilen yazıda İsmail Şener'in malları üzerine konulmuş olan ihtiyati tedbir ve haczin kaldırılması, Kayseri Savcılığına gönderilen yazıda da durumun Şener'e tebliğ edilmesi istenmiştir.

YÜKSEK ADALET DİVANI
BAŞKANLIĞI

Sayı: 96

5311/1766

ANKARA: 18/12/1961

C. Savcılığına

Kayseri

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET MÜHÜRÜ

Ek: 1

Kayseri Ceza evinde hükümlü Trabzon eski Milletvekili İsmail Şener'in gayri meşru servet iktisabı mevcut olmadığı anlaşıldığından evvelce Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından emval ve emlak ile sair kıymetleri üzerine konulmuş olan ihtiyatî tedbir ve haczin kaldırılmasına mütedair Divançe ittihez olunan 14/12/96 gün ve 76 sayılı kararın tasdikli örneği ilişik olarak gönderilmiştir.

Zikri geçen karar suretinin yukarıda adı geçene tebliğ ettirilerek alınacak imzalı tebliğ ilmhâberinin Divana iadesini rica ederim.

Selman Yörük

YÜKSEK ADALET DİVANI BAŞKANI

010	09			256	985	1

İlginç Bir “İhbar” Mektubu

Yassıada'da tutuklu DP'lilerden bazıları hakkında çeşitli ihbarlar yapılmıştır. Hatta bunların içerisinde yakın akrabalar tarafından yapılanlar dahi bulunmaktadır. İhbarların, büyük bölümü eski husumet veya kırgınlıklardan kaynaklı olup, âdeta Yassıada'daki milletvekillerinin çaresizliği fırsat olarak görülmüştür. Bunların çoğu, delilsiz, mesnetsiz olduğundan sanıklara suç isnat etmek için fırsatları değerlendiren Yüksek Soruşturma Kurulu ve Yüksek Adalet Divanı tarafından dahi dikkate alınmaya değer bulunmamışlardır. Tutukluyken İsmail Şener'le ilgili de her ne kadar amacın şikâyet olmadığı belirtilse de benzer bir ihbar mektubu Yassıada'ya gönderilmiştir.

Vakıfkebir Cumhuriyet Mahallesi'nden olup Ankara Yenimahalle Tufan Sokak'ta ikamet eden Asım Özcan adlı kişi Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanlığına 25 Ocak 1961 tarihli bir mektup gönderdi. Mektup, diğer ihbarlardan farklı bir amaç için yazılmışsa da Merkez Soruşturma Kurulu Başkanı Naci Benli imzasıyla Yüksek Soruşturma Kuruluna iletilmiş ve oradan Yüksek Adalet Divanına gönderilmesi için izin istenmişti.

Asım Özcan, Ankara Denizciler Caddesi İlhan İşhanı'nda bulunan İrtibat ve Tercüme Bürosunda şef olarak görev yapıyordu. İsmail Şener'le olan sorununun temeli, İstanbul'da emniyet komiser yardımcısı olduğu döneme dayanıyordu. O sıralarda Vakıfkebir'den hemşerisi olan İsmail Şener kapı komşusuydu. Özcan'ın iddiasına göre kardeşinin Halk Par-

gayri meşru servet iktisaplarını bazı gazetelerde de okunmuş bulunmaktayım.

Ancak Gösterilen mektubu hen her hangi bir Mercî'e sabık Milletvekili İsmail Şener aleyhinde bir takibatta bulunulması için ihbar etmiş değilim sadece beni vazifeden attırması olmasından duyduğum toessür sebebiyle kendisi ni bana karşı yaptığı kötülükleri hatırlatarak utandırmak maksadı ile bu incesiz mektubu şahsına hitaben yazmışım. Bu gün cezasını bulmuştur. aleyhinde başkaca bir ihbar ve şikâyetim yoktur dedi ifadesi okundu söylediklerini doğru yazıldığını ve tasdik edeceğini beyan etti. 25/1/1961

Merkez Soruşturma Kurulu

Üyesi

Kâzım Kızıroğlu

Kâzım Kızıroğlu

Zabıt Kâtibi
İbrahim Uğurlu

İbrahim Uğurlu

Muhbir
Asım Özcan

Asım Özcan

BCA, 010.09/256.785.189

tisi'ne hizmet ettiği şüphesine kapılan Şener, bazı DP'li şahısların da teşvik ve tahrikiyle İstanbul Emniyet Müdür Muavini olan Trabzon Lisesinden arkadaşı Muzaffer Çağlar'a etki ederek meslekten çıkarılmasını sağlamıştı. Hatta dosya incelenince görüleceği üzere İsmail Şener, Asım Özcan'ın meslekten çıkarılması için bazı tertipler de hazırlamıştı.

Asım Özcan, 11 yıllık emniyet hizmeti boyunca ihtar dahi almadığını belirttiikten sonra meslekten ihraç edilmesinin tek nedeninin İsmail Şener'in tahriki olduğunu iddia etmiştir. Yine iddiasına göre bu durum ona Şener tarafından evinde de söylenmişti. Teyzesi Ayşe Demir, onun oğlu Yüzbaşı Rıfat Demir, Rıfat Demir'in eşi Zekiye Demir'i şahit olarak gösteren Özcan, bu kişilerin İsmail Şener'in kendisiyle uğraşarak meslekten çıkarılmasına neden olduğunu bildiklerini belirtmiştir.

Asım Özcan, sorulan başka sorulara da yanıtlar verdi. İsmail Şener'in 1957 seçimlerinden önce oy toplamak için para verdiğini görmemişse de kamuoyunda bu yönde bir algının oluştuğunu söylemişti. 1959 yılında Vakıfkebir Ziraat Bankasında DP'lileri toplayarak "tevzi mallarından yalnız Demokrat istifade edecek" şeklinde konuşma yapmıştı. Halk gazetesine de yansıyan konuşmanın birçok şahidi olduğunu belirten Özcan, Dikmen Yapı Kooperatifi'nde bir dairesi olan Şener'in bir daire daha aldığını duyduğunu söylemiştir.

Asım Özcan'ın söylediklerinden anlaşılan İsmail Şener'in gücünü kullanarak mesleğinden durup dururken kendisini ihraç ettirmesinin yanında, servetini orantısız büyüttüğüne dair bir şüphe oluşturmaktı. Nitekim bu dilekçe İsmail Şener'in gayrimeşru servet iktisabı dosyasının içinde yer almaktadır. İntikam amaçlı yazıldığı anlaşılan dilekçede İsmail Şener'in kardeşine 80 bin liraya otobüs aldığını ileri süren Özcan, bu otobüse Görele'de 40 bin liraya karasör yaptırdığını da bizzat kardeşinden duyduğunu iddia ediyordu. Keza evinde de bazı gümrüksüz kaçak eşya olduğunu da müşahade etmişti. Sonra da bunları

Avrupa ve Amerika seyahatlerinde getirdiğini tahmin ettiğini söylüyordu. Yine iddiasına göre İsmail Şener'in milletvekili olmadan önce hiçbir maddi varlığı yoktu. Belirttiği menkul ve gayrimenkullere sahip olmasından çıkarttığı sonuç, bunların gayrimeşru olduklarıydı. Fakat hangi neden ve yollarla bu gayrimeşru malları iktisap ettiğini ve ne gibi yolsuzluklar yaptığını vaka ve delil zikrederek bildirmesine imkân yoktu.

Asım Özcan, sadece kendisini görevinden attırdığı için duyduğu teessürü iletmek ve bu yolla da İsmail Şener'in yaptıklarından ötürü utanç duymasını sağlamak istediğini belirtmişti. Aslında imzasız olarak mektubu “*Bugün cezasını buldu*” dediği İsmail Şener'e yazmıştı. Aleyhinde başka bir ihbarı ve şikâyeti olmadığını belirterek mektubunu sonlandırmıştı.

Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması

11 Mayıs 1961 günü yapılan İkinci Oturumda sanık numarası 381, sonra 379 ve karar duruşmasına doğru 378 olan İsmail Şener'in Yassıada'da avukatları Bülent Üçer ve E. Abdullah Özerol'du. Sonraki duruşmalarda (birçoğuna iştirak etmemekle birlikte) çoğunlukla Emin Abdullah Özerol'un adı tutanaklarda gözükmektedir. Bazı duruşmalara örneğin 15 Haziran 1961 Perşembe günü yapılan 20. Oturumda Bülent Üçer, avukatı olarak iştirak etmiştir.

16 Mayıs 1961 Salı günü yapılan Beşinci Oturumda Tahkikat Encümeni kurulması hakkındaki tasarının Meclisteki görüşmeleriyle ilgili sanıklar sorgulandı. İsmail Şener, ilgili tarihlerde Avrupa Konseyi müzakerelerinde Meclisi temsil ediyordu. Sorgu sırasında verdiği bilgi de 24 Nisan ilâ 14 Mayıs günleri arasında yurt dışında kaldığı yönünde olan Şener, 90'lık takrire imza koymayan vekiller arasındaydı.

16 Haziran 1960 Cuma günü yapılan 21. Oturumun üçüncü celsesinde sözlü savunmasını yapan İsmail Şener, Kararname'deki iddialara cevap vereceğini söyleyerek söze başladı. Kararname'ye mevzu olan kanunlara sadece vicdanının sesini dinleyerek oy vermiş ve böylece teşrii görevini yerine getirmişti. “*Son kanunların maksath çıkarıldığına kani değilim*” diyen Şener, Tahkikat Komisyonu kurulması kararına iştirak etmişti, Salahiyet Kanunu'nun müzakere ve kabulünde ise TBMM'yi temsilen Avrupa Konseyi umumi heyeti ve komisyonları toplantılarına katılmak için 23 Nisan-14 Mayıs 1960 tarihleri arasında yurt dışındaydı. Yurda döndüğünde Meclis tatile girmişti. İsmail Şener, ilgili kanuna oy vermemiş bir vekil olarak sonrasında bu kanun bağlamında çıkan olaylardan da mesul tutulamayacağını savunmuştu. Bununla birlikte Salahiyet Kanunu'nu Anayasa'ya aykırı bulmayan Şener, düşüncesini de duruşmada dile getirmişti. 20 Haziran 1961 tarihli ilk yazılı savunmasında da bu konuyla ilgili tutumu hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Tahkikat Encümeni kurulması kararına iştirak ettiğini, Salahiyet Kanunu müzakerelerindeyse TBMM temsilcisi olarak yurt dışında bulunduğunu yineledi. “*Görülüyor ki Salahiyet Kanunu'na oy vermediğim gibi bu Kanun'un neşrinden sonra memlekette vukua gelen olayların mahiyetine ve cereyan tarzına da şahit olmuş değilim*” sözleriyle olayların dışında bulunduğunu vurgu-

İsmail Şener'in
20 Haziran 1961 tarihli yazılı
savunmasından.

BCA, 010.09/54.160.119

DEVLET ARŞİVENİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
İsmail Şener, Trabzon
(10392-5)
Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına
16.5.1961 tarihindeki maruzatım aşağıda arz edilmiştir.
Muhterem Başkanım,
Kararnamedeki iddialara sırasıyla cevaplarımı arz ediyorum:
1-1954'de mebus seçildim. Kararnamede mevzuu bahis
kanunlardan ^{bir kısmı} tam bir vicdan ve kanaat serbestisiyle rey verirken
sadece tesrii vazifemi yapmış olmanın inancını taşıyordum.
Mezkûr kanunların maksadlı olarak Cumhuriyet Rejimini
değiştirmeyi hedef tuttuğu kanaatinde değilim.

İsmail Şener, yurt dışında konuyla ilgili yayımlanan makale ve yazıları da dönüşte beraberinde getirdiğini belirtti. Bu yazılarda Türkiye'nin NATO'daki durumunun dahi kritik olduğuna dair değerlendirmeler yapılmıştı.

İsmail Şener, Türkiye aleyhinde yurt dışında estirilen olumsuz havaya bizzat tanık olmuş, topladığı belgelerle birlikte yurda döndükten sonra DP Rize Milletvekili Hüseyin Agun'un da hazır bulunduğu bir sohbette Fatin Rüştü Zorlu'ya durumu aktarmıştı. Görüşmede Türkiye aleyhindeki bu menfi durumu gidermek için liderlerle temas etmesini telkin ettiği Zorlu, Şener'e nihai çözüm için seçime gidileceğini söylemişti.

...Salahiyet Kanunu'nun neşrinden sonra vukua gelen olaylar sebebi ile ecnebi matbuatta çıkan ve Türkiye'nin içine düştüğü durumu belirten makale ve yazılara işaret edenlerin bir kısmı hakkında bilgi verip Türkiye'nin içine düştüğü buhran dolayısıyla NATO'daki durumunun kritik bir hal aldığını ifade etmekten çekinmiyordum. Avrupa Konseyi üye devletleri ile bu mevzuda yaptığım görüşmelerin tesiri altında, Heyeti Umumiye de memleket aleyhinde estirilen hava dolayısıyla toplamış olduğum dokümanları, yurda döner dönmez Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu ile paylaştım. Kendisine hem hariçteki menfi tesirleri izole, hem de huzurun iadesi bakımından Hariciye Vekili sıfatıyla liderler arasında bir temas teminine tavassut etmesini ve bunun faydalı olacağını teklif ettim.

Cevaben, bu çok doğru, fakat maalesef çok geç kalmıştır... Bütün huzursuzlukların kökünden giderileceğini ve kararın da seçime gitmek olacağını ifade etti. Bu konuşma 25 Mayıs 1960 Çarşamba günü olmuştur...

makale ve yorumları tesbit ederek beraberimde getirmistim. Bunların bir kısmı, Türkiye'nin, işine düştüğü bakan dolayısıyla, NATO'daki durumunun dahi kritik bir hal aldığı ima hatta ifade etmekten çekinmiyordu. Hayati umumiye meclisatim aleyhine estirilen bir havayı belirtmeleri itibarıyla, topladığım bu dokümanlara ilâveten Avrupa konseyi üye Devletler temsilci mebusları ile bu mevzuda yaptığım görüşmelerin tesiri altında yurda döner dömez, ilk fırsatta Hariciye Vekilimiz Fatin Rüştü Zorlu ile görüştüm. Bu meyanda kendisine, hem dıştaki menfi tesirleri izale ve hemde iç huzurun süratle iadesi bakımından, Hariciye Vekili sıfatı ile, Liderler arasında bir temasın teminine tarassut etmesinin faydalı olacağını teklif ettim. Kendisi cevaben; bu çok doğru, fakat malesef çok geç kalınmıştır; mahaza bütün bu huzursuzlukları kökünden giderecek bir kararın pek yakında ilân edileceğini söyledi ve bu kararın seçime gitmek olacağını ifade etti. Bu görüşme 25 Mayıs 1960 günü olmuştur. Görüşmede Rıza Mebusu Hüseyin Ağun'da bulunmuştur.

Muhterem Başkanım; Selâhiyet Kanununa rey vermemiş olmama rağmen Ana yasaya aykırı olmadığını savunanların kanaatine istisna ediyorum.

4- Murakaba vazifesine gâlince; Muhterem Başkanım, bendeniz yüksek Ziraat Mühendisiyim. Ayrıca

010	09			54	160	

20

İsmail Şener'in 20
Haziran 1961 tarihli yazılı
savunmasından.

BCA, 010.09/54.160.120

Mahkeme başkanı, bu sözler üzerine araya girerek "Seçim meselesi şöyle olacak; Tahkik encümeni çalışmalarını bitirecek, hazırladığı rapor müzakere edilecek, pürüzler halledilecek ondan sonra seçime gidilecek. Yoksa pek yakın değildi" dedi. Başkandan sonra Fatin Rüştü Zorlu söz aldı. Durumu bir de o izah etti. İsmail Şener'in verdiği bilgileri destekleyen Zorlu, kendisinin bahsettiği hususun seçim meselesi olduğunu söyledi. Sonra da hükümetin, Turhan

Feyzioğlu'nun seçim kütükleri hakkındaki teşebbüsüne karşı seçimlerle ilgili müspet bir vaziyet aldığını hatırlattı. Adnan Menderes, onlara Tahkikat Komisyonunun faaliyetlerini tamamladığını, seçimlere gidilebileceğini ve bunu da Eskişehir'de ilan edeceğini söylemişti. Zorlu, İsmail Şener'e söylediği haberin bu husus olduğunu belirtti ve kendisinin de derhal seçime gidilmesini istediğini söyleyerek konuşmasını tamamladı. Fakat hâlâ Başol, bu bilgiye şüpheyile yaklaşıyordu. Ona göre mahkemede söylenenin aksine, Tahkikat Encümeninin çalışmalarının sonucu görülecekti, yani seçim için daha zaman vardı. Fatin Rüştü Zorlu, *"Biz bu fıkri Tahkikat Encümeni ortada yokken nisan ayı başında ortaya attık. Hatta mart ayında üstünde durarak devam ettik"* diyerek seçim mevzusunun sadece Tahkikat Encümeni'yle ilgili olmadığını anlatmaya devam etti.

Zorlu'nun açıklamalarını Hasan Polatkan da desteklemiştir. Hatta Polatkan, 1959 yılı bütçesi, ağustos ve eylül aylarında hazırlanırken başbakanla konuştuğunu, daha o zaman kendisine 1960'ta seçime gideceklerini söylediğini ve bütçenin de bu maksatla ele alınmasını istediğini söylemişti. Sonra da 1960'ın Mart'ında Meclis tatilinde bütçenin çıkışını müteakip Koordinasyon Heyetinin bir toplantısında başbakan, seçim konusunda fikirlerini sormuş ve mutlaka seçime gidileceğini söylemişti. Gerek İsmail Şener gerekse Zorlu ve Polatkan'ın açıklamalarından Türkiye'de 1959 yılının Ağustos'undan itibaren hükümet cephesinde bir seçim gündemi olduğu anlaşılmaktaydı.

Zorlu ve Polatkan'ın açıklamalarının ardından İsmail Şener, savunmasına devam etti. Milletvekilliği süresince yoğun çalışıp murakabe görevini yerine getirdiğini söyledi. Son hadiselerle ilgili olarak *"ana nizama müteallik müessir bir müdahale olmamıştır"* dedi. Bu sıralarda görevli olarak yurt dışında bulunduğunu tekrar hatırlattı. Uşak'ta başlayıp Topkapı'da biten olayları *"Bunun henüz demokraside 20. Asırda bulunmamıza rağmen olgunlaşamayışımızın bir tezahürü olarak anlamaktayım"* sözleriyle demokrasinin yeterince olgunlaşmamasına bağladı.

İsmail Şener, dikta ve diktatörlükle ilgili olarak daha önce savunmalarda vurgulanan *"20. yüzyıl Türkiye'sinde böyle bir rejimin tesis edilemeyeceği"* hususuna iştirak ettiğini söylemiş ve şöyle bir ilave yapma gereği de duymuştur: *"Demokrasinin insan haklarının muhafaza ve müdafaasını üzerine almış, Avrupa Konseyinin ve NATO'nun sadık üyesi olan Türkiye'de bu prensiplere aykırı bir rejimin yerleşmesini mümkün ve muhtemel görmemekteyim."*

Maddi manevi bir menfaat temin etmediğini bunun da Yüksek Soruşturma Kurulunun tahkikatıyla ispatlandığını belirten Şener, özellikle milletvekilliğinin kendisine maddi olarak bir avantaj sağlamadığını belirtmiştir. Çünkü öncesinde Türkiye Sanayi Bankası müşaviri olarak görev yapıyordu ve buradaki geliri, milletvekilliğinden elde ettiği gelirin asgari iki katına denk geliyordu. Milletvekilliğini sadece ülkesine hizmet etmek için kabul ettiğini belirten Şener, 1959 yılında bir Amerikan müessesesinden kendisine aylık 1600 dolar teklif yapıldığını fakat ülkesine hizmet aşkıyla milletvekili tahsisatının 3-4 katına denk gelen bu teklifi reddettiğini söylemiştir.

ek 5

T E R C E M E

677 Fifth Avenue
New York 22, N. Y.
Plaza 3-0077

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUANURİYET ARŞİVİ

HOWARD P. MORRISON
Sınıf Müşavirler

Washington D. C.
Ocak/29, 1959

Suite 63, 1745 K. Street N.W.
Washington 6, D.C.
METropolitan 8-3569
Cable: HOWMOR

Bay İsmail Şener
Trabzon Mebusu
T. B. M. M.
Ankara, Türkiye

Muhterem Bay Şener,

Michigan Üniversitesi sizi bize, sınıf kalkınma bankaları sahasında geniş tecrübe sahibi bir mütehassıs olarak tavsiye etmiştir.

Firmamızın, diğer memleketlerde sanayi kalkınma bankaları teşebbüsünün tetkiki ve planlanması hususunda muhtelif işlerle vazifelendirilmesi müteasavver bulunmaktadır. Her ne kadar bu işleri yapmaya muktedir kalifiye azamızı mevcut ise de bu sahada bilfiil çalışarak tecrübe sahibi olmuş bir mütehasssın bizimle iştirakini arzu etmekteyiz. Sizin Türkiye'deki Sanayi Kalkınma Bankasında elde ettiğiniz tecrübenin bu geraiti ideal şekilde temin ettiğine eminim. Kısa vadeli mevzularda bizimle çalışmayı arzu etmeniz ve buna imkân bulabilmeniz muhtemel görülmektedir.

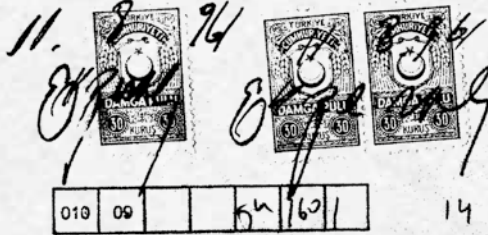
Firmamızın bir müşaviri olarak bizimle çalışmanızı şeref telakki ederiz. Broşürümüzün bir suretini berayla malûmat ilâşık olarak takdim ediyorum. İsmânız ve kalifikasyonlarınız bir gerek sıffatı ile diğer müşavirlerimizin isimleri listesine ilâve edilecektir. İhtiyaç başlı olduğça, zamanınızın müsaadesi nispetinde, hizmetinizden istifade olunacaktır. Size halen Amerika'da tecrübeli mütehasssılara ödenenler seviyesinde bir ücret ile bilcümle masraflarınız Amerikan Doları olarak ödenecektir.

Kabul haberinizi ve profesyonel faaliyetinizin teferruatı ile şahsınız hakkındaki diğer bilgileri almakla şeref duyacağız.

Hürmetlerimizle
(İ m z a)

Howard P. Morrison

Aslı Gibidir

İsmail Şener'in hem yazılı hem sözlü savunmalarında sözünü ettiği teklife dair yazı.

BCA, 010.09/54.160.1.14

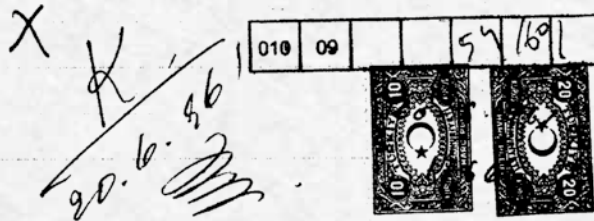
Bunları açıklamasının nedeni, menfaat temin etmekle ilgisi bulunmadığını göstermek içindi. Son olarak istifa konusuna değinen Şener, "böyle kritik bir anda partimden istifa etmeyi asla düşünmedim" diyerek sözlü savunmasını tamamlamıştı. 23. Oturumda sözlü savunmasında belirttiği hususları tekrar ve teyit ettiği 20 Haziran 1961 tarihli beş sayfalık dilekçesini mahkemeye takdim etmiştir. Bu savunmada Amerika'da doktora yaptığını, 1956 yılından itibaren her yıl Avrupa Konseyi üyeliğine seçildiğini ve teşrii döneminde

verdiğim ve memlekate hizmet atmak düşüncesinden hareket ettiğim anlaşılar. O kadarki Muhterem Başkanın; 1959 Senesi başında, Beynelmilal bir Amerikan müessesesinin, Washington'da ayda 1600 Dolar gibi mebus gelirinin asgarî 3-4 misli gelir sağlayacak bir teklifini de sırf memleketimde hizmet görmek mülâhazası ile reddetmiş bulunuyorum.

Muhterem Başkanım, bunlar, sırf menfaat peşinde koşmadığımı anlatmak için arz etmiş bulunuyorum. Sayet yüksek Divanınızca bunlar bir müdafaa mesnedi olarak değerlendirilecek mahiyette görülürse, Vesikalarını Avukatım sizlere tamin ve takdim edebilir.

8. İstifa: Muhterem Başkanım; böyle kritik bir anda istife etmeyi düşünmedim. ve bundan herhangi bir fayda da mülâhaza etmedim. Saygıları.

İsmail Şener, Trabzon

muhtelif ve muvakkat encümenlerde çalıştığını ve bu yolla murakabe görevini yaptığını belirtmişti. Son olaylar sırasında yurt dışında olduğundan etki edebileceği bir tutumu olamamıştı. Uşak ve Topkapı olaylarında her iki tarafı da mesul görmüş, 20.yüzyılın Türkiye'sinde diktatörlüğün barınmasının mümkün olmadığını, şahsi menfaat temin etmediğini ve DP içinde muhalifleri barındıran Yaylacılar arasında olduğunu belirterek murakabe görevini yerine getirdiğini savunmuştur.

23/Nisan/1960 tarihinde Uçakla Avrupaya hareket. 29/Nisan'a kadar Fransada, Sterezburg'da Konsey çalışmalarına iştirak. 1/Mayıs 'dan 4/ Mayıs'a kadar Londrada Avrupa Konseyi Ziraat Komisyonuna iltihak, 5/Mayıs'da İtalya'da Sandunya adasında, İktisaden geri kalmış sahaların kalkındırılması mevzuunda, 15 Avrupa Memleketinin toplantısına iştirak ve 8 Mayıs'da Memleketine dönüş .Tahkikat Komisyonuna selahiyet tanınmasına dair 7468 S.kenunun kabulünde, müvekkilimizin Yurt dışında bulunduğuna dair laviha ve pasaportları 7/1/1961 T.de tevdi edilmiştir.

BCA, 010.09/54.160.1.5

İsmail Şener'in Anayasa Davasında üç yazılı savunması olup bunların diğer ikisi 11 Ağustos 1961 tarihlidir. Savunmalardan birisi kendisi, diğeri avukatları tarafından hazırlanmıştır. "27 Mayıs 1960 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi müzakere ve münakaşalarına devam ederken, Avrupa Konseyi Avrupa İstişare Meclis toplantısında bir delege, söz alarak Avrupa milletleri temsilcileri karşısında memleketin menfaatlerini müdafaa ediyordu" ifadeleri, İsmail Şener'in avukatlarının hazırladığı 10394-6 sayılı yedi sayfadan oluşan savunmanın ilk cümleleridir. Konuşmadan örnek verildikten sonra, "Verdiği izahatın ilmi mahiyet ve şümulüne herkesi hayran ve takdîrkâr bırakan insan, Türkiye'nin temsilcisi İsmail Şener'dir. Konuşma, ehemmiyeti vaz edilmiş şekil ve mahiyeti itibarıyla bütün dünya ajans ve gazetelerinde yer almış bulunmaktadır" denilmiştir. Savunmaya bu ifadelerle başlanarak ilmi yönüyle Şener'in, siyasi gayelerin dışında ve üzerinde bir kişilik olduğu mesajı verilmek istenmişti. Zaten devamında da onun Avrupa temsilcisi olarak yaptığı faaliyetlere değinilmiş, hatta son seyahatlerinin bilançosu verilerek yoğun çalışma programı, mahkemenin bilgisine sunulmuştu.

Burada dikkat çekilen bir husus da İsmail Şener'in sık seyahatleri dolayısıyla hiçbir milletvekilinin almadığı kadar döviz almış olmasıydı. Bu durum İddia Makamını yanıltmıştı. Duruşmada ve Radyo'da açıklanan 238 bin liralık dövizin kullanılmasının altında yatan neden, İsmail Şener'in temsilci olarak yoğun programlarıydı. Bir başka ifadeyle Şener'in, TBMM binasında çalışmaktan ziyade Avrupa Konseyi toplantılarında fikri mücadele veren ve faaliyette bulunan bir milletvekili olduğu gerçeği dikkate alınmalıydı. Gerçekten de savunmanın önemli bir kısmı, âdeta yurt dışında eğitim gören, faaliyetlerde bulunan bir kişi olan İsmail Şener'e "övgü" üzerinde kurgulanmıştı.

Büyük Millet Meclisi, Amerika'da tahsil ve doktora yapan "Ziraat İktisat Doktoru" bu genç mebusun ehliyetini, bünyesine aldığı 954 senesinden sonra, kısa bir zamanda teşhis ederek ona ilmi hüviyetinin layık olduğu mertebe ve vazifeyi vermekte gecikmemiştir. Müvekkilimizin teşrii vazifesi yine teşrii hayatın tayin ve tensibi üzerine iki veçhe arz eder; bunlardan biri T.C. Büyük Millet Meclisini, azası bulunduğumuz Avrupa Konseyinde bir milletvekili olarak temsil etmek, diğeri normal mebusluk sıfatıdır.

İsmail Şener - Trabzon

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CLAMORUM VET ARŞİVİ

(10395-4)

Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına

Mukterem Başkanım, Mukterem Hakimler;

Müdafi arkadaşların müdafaalarına zannen iştirak
eder huzurunuzda kendilerine teşekkürü borç bilirim.

Mukterem Başkanım; parlamentoya girdiğim andan
itibaren devamlı olarak Bütçe Encümeninde vazife
gördüm. Anayasanın kastettiği manada tesrii mu-
rakaba vazifemi bu Encümenda fazlasıyla yaptım
vicdanen kaniim. Filhakika bizim Anayasa
sistemimizde temel murakabanın bütçe üzerinde
yapıldığı tasvir edilmiştir. Bendeniz mühtesebatım
ve formasyonum itibarile, daha ziyade, Ziraat ve mil-
letlerarası ekonomik mevzular üzerinde tesrii faaliyetimi
teksif ettim. Bu mevzulara dair bütçe ile ilgili hemen
bilmum Kanun fâyiha ve tasarılarının raporörlüğünü yap-
tım. Keza her yıl Ziraat ve Hariciye Vakâfetleri ile
Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü ve Milletlerarası
İktisadi İşbirliği Teşkilâtı bütçelerinin raporörlük-
lerini deruhde attım.

Yukarda arzettiğim hizmetlerime ifâvaten beş
senedenberi sesildiğim Avrupa Konseyi İstisari Mec-
lisinde ve Konseyin Ziraat ve İktisat Komislerinde, Türk
Temsilcisi olarak, memleketim nam ve hesabına hayırlı
ve başarılı hizmetler ifa etmiş bulunmaktayım. Bütün
üyeleri demokratik memleketler temsilcilerinden

24 Ocak 1961 pasaport -

010 00 54/60 1

BCA, 010.09/54.160.11

İsmail Şener'in avukatları tarafından yazılı savunmalarına ek olarak mahkemeye sunulan deliller vardı ve savunmada da bunlarla ilgili kısa açıklamalar yapılmıştı. Deliller 7 Temmuz 1961 tarihli yurt dışında olduğunu ispatlayan pasaport örneği, İsmail Şener'in Yaylacılar arasında olduğunu gösteren Trabzon'da yayınlanan *Halk* gazetesinin 24-25 Aralık 1958 tarihli haberleri, Hovard P. Morrison'un İsmail Şener'e teklifinin olduğu 29 Ocak 1929, Balık Sanayi Anonim Şirketi Müdürlüğünden İsmail Şener'in orada çalışırken aldığı

ücrete dair 28 Haziran 1961, Türkiye Sınai Kalkınma Bankasından alınan 7 Nisan 1961 ve İsmail Şener'in 1956 yılından itibaren Avrupa Konseyinde Türkiye adına çalışmalar yaptığına dair Dışişleri Bakanlığında alınan 1 Nisan 1961 tarihli yazılardan oluşuyordu.

Yaptığı tahsilin ve ihtisasının en çok ürün vereceği bir müessesede çalışırken, Trabzonluların büyük arzusuyla aday yapılmış ve milletvekili seçilmişti. Oysa Şener, mesleğinden de görevinden de memnundu. Şener tarafından da altı çizilen *“aldığı ücretin mebus maaşından fazla olduğu”* hususu, avukatları tarafından da vurgulanmıştı. Geleceği garantide olup sigortalıydı. Fakat *“onun memlekete hizmet borcu vardı. Mademki arzu edilmişti o bu hizmetini en şerefli bir mevkide ifa edecekti”* denilerek İsmail Şener'in, Meclisin en faal ve bir o kadar da sakın encümenlerinde faaliyet göstermeye başladığı, ziraat ve dış ilişkiler konularında, kanun layiha tekliflerinde raportörlük yaptığı hatırlatılmıştı. Özellikle Bütçe Encümenindeki faaliyetleri, ciddi çalışmaları onun Avrupa Konseyine daimi temsilci seçilmesini sağlamıştı.

Şener mebusluğu döneminde daha çok ilmi çalışmalarda bulunmasına rağmen bunları Meclis çatısı altında bir milletvekili olarak gördüğü için siyasi yönü ön plana çıkıyordu. Yoksa asıl hüviyeti ilim adamı olmaktan ibaretti. İddianamede bazı kanunlara oy verdiği ve bunlara tepki göstermediği için suçlanmasıysa *“Eğer Sayın İddia Makamının yaptığı tefrik sizlere bir ölçü olarsa müvekkilimizin, grup ve Mecliste bu hususi görüş ve telakkiye zıt aleyhte bir konuşmasını bulamayacaksınız. Bu sebeple müvekkilimiz Meclisin kendisine tevdi ettiği vazifeyi bihakkın ifa etmiş olduğundan hiçbir zaman hatta muahezeye layık bir durum dahi iktisap etmemiştir”* sözleriyle yanıt verilmişti. Sonra da memlekete hizmeti büyük menfaatlere değışmediği belirtilen İsmail Şener'e, Amerika'nın büyük bir firmasından gelen davet ve teklif mektubuna değinilerek onun *“memleketime faydalı olmaya yine memleketimde devam edeceğim”* şeklindeki cevabına savunmada yer verilmiştir.

İsmail Şener'in Yaylacı olduğu, hem *Halk* gazetesinin ilgili nüshalarıyla hem de Trabzon milletvekillerini müdafaası sırasında Avukat Ruhi Eyüboğlu tarafından belirtilmek suretiyle ispatlanmıştı. DP iktidarının son günlerinde milletvekillerinin çoğunluğunun katıldığı toplantılarda İsmail Şener'in de bulunduğu belirtildikten sonra savunma *“Parlamento çalışmalarına hususiyetlerini nazar-ı dikkate alarak vereceğiniz kararın, memleketimize dünya ölçüsünde bir kıymet olan müvekkilimiz İsmail Şener'i kazandıracağına şüphe etmiyoruz”* sözleriyle tamamlanmıştı.

İsmail Şener'in Anayasa Davasında yaptığı 10395-4 numaralı son yazılı savunması, kendisine ait olup yine 11 Ağustos 1961 tarihlidir. Avukatlarının müdafaasını onaylayan, Parlamento'ya girdikten sonra encümenlerde aktif çalışarak teşrii vazifesini yaptığını belirten Şener, sözlü ve diğer yazılı savunmalarındaki gibi bunlara dair bilgi verdi ve seçildiği Avrupa Konseyindeki çalışmalarını kısaca özetledi. Sonra da iddianamede kendisine yöneltilen diktayı desteklediğine dair suçlamaya sözü getirdi.

“Muhterem Başkanım, Kararnamede tadat (sayılan) edilen menfaatlerle bir gün alakam olmadığı gibi Başsavcı’nın diktayı desteklediğime delil olarak ileri sürdüğü menfaat mülahaza ve rabıtası da yersizdir, mesnetsizdir.”

Tekrardan eğitim ve mesleki hayatına dair hatırlatmalar yaptıktan sonra milletvekilliğini *“daha fazla hizmet yapabilmek amacıyla”* tercih ettiğini belirtti. Milletvekilliği onun için hiçbir zaman maddi veya manevi menfaat aracılığı olmamıştı. Başsavcının 23.896 liralık döviz aldığına dair ithamına açıklık getiren Şener, önce bu rakamın 70.773 lira fazla olduğunu belirtti. Doğru rakamı, 168.123 lira olarak düzelttikten sonra da Başsavcının, bu dövizin sık sık iştirak ettiği Avrupa Konseyi toplantıları nedeniyle kendisine verildiğini çok iyi bildiğini iddia etti. Ona göre Türkiye menfaati icabı Batı demokrasileriyle iş birliği yapmak durumundaydı. Bu devam ettikçe ve bu tür ortaklıklara iştirak ettikçe de masrafların artması kaçınılmazdı.

İsmail Şener savunmasını, milletvekilliği döneminde tam bir vicdani kanaat ve özgürlük içinde hareket ettiğini, hatalarının olabileceğini fakat bilerek isteyerek Anayasa’yı ihlal, rejimi değiştirmek gibi amacı olmadığını belirttikten sonra *“Huzurunuzda asla suçlu olmadığımın inancını taşıyor ve kararımızı bu güvenle bekliyorum”* diyerek tamamlamıştı. Söylenecekler söylendikten sonra söz sırası, tüm gözlerin çevrildiği Mahkeme Heyetindeydi.

İddianame Hakkındaki Suçlamalar ve Karar

İsmail Şener, 14 Ekim 1961 günü okunan başsavcının iddianamesindeki esas hakkında son mütalaa kısmında 146/3’le cezalandırılması istenilen sanıklar arasındaydı. 378 sanık numaralı Şener hakkında verilen kararın gerekçesinde 1954 yılından itibaren milletvekili olduğu, Kırşehir Kanunu’na, 39. maddenin, Basın Kanunu’nun, Seçim Kanunu’nun içtüzüğüne tadillerine ve Tahkikat Encümeninin kurulmasına oy verdiği belirtilmişti. Salahiyyet Kanunu’nun kabulünderse yurt dışında olduğundan oy kullanamamıştı. Gerek kanunlar gerekse fiilen olaylara müdahale edip murakabe görevini yaptığına dair bir faaliyeti olmamıştı. Yaylacı olduğunu iddia etmiş, bunun için Trabzon gazetelerini örnek göstermişse de *“Müdafaası kararın buna dair kısmında münakaşa edilen umumi ve hukuki sebepler çerçevesi içindedir”* denilerek *“Fer’i iştirak halinde”* olduğu bildirilmişti.

16 Eylül 1961 tarihinde Yassıada’da karar duruşması yapılmıştır. Kararı beklerken Mahmut Goloğlu, ortamın gerginliğinden kurtulmak için olsa gerek bazı Trabzon milletvekillerine takılarak bir nebze olsun yüzleri gülümsetmeyi başarmıştı. İsmail Şener’e de kendisinden habersiz aday ilan edilmesini hatırlatmıştı.

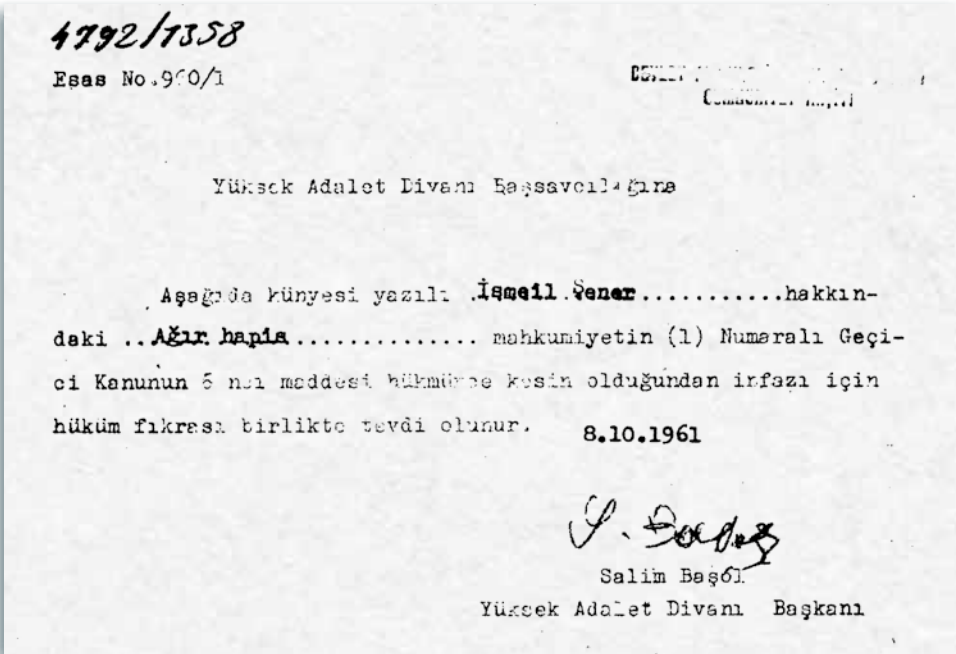
Kararda Anayasayı ihlal suçu işlediğine kanaat getirilen İsmail Şener, 146/3 ve 173. maddeler kapsamında 5 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır. Ayrıca tüm amme hizmetlerinden mahrum olup, 1 yıl 8 ay Trabzon umumi emniyet nezareti altında bulundurulacak ve 182 lira 50 kuruş maktu harç ödeyecekti.

Cezaevi Sonrası

Kararın ardından İsmail Şener ceza alan diğer DP'li milletvekilleriyle birlikte Kayseri Cezaevine nakledilmiştir.

1962 affıyla özgürlüğüne kavuşan Şener, Rockefeller Vakfı tarafından verilen bursla Amerika'ya gitti. Burada Nebraska Üniversitesi Ziraat Ekonomisi Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yaptı. 1967 yılında Türkiye'ye döndü ve Tarım Bakanlığı Tarım Ürünleri Değerlendirme ve Ayarlama Dairesi Başkanlığına atandı. 1969 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği Tarım Müşavirliğine atanarak gittiği Belçika'da 1972'ye kadar kaldı. Tekrar Türkiye'ye dönünce Tarım Bakanlığı Dışişleri Genel Müdürlüğü ve Bakanlık Baş Müşavirliği görevlerine getirildi. Bu görevdeyken Türkiye'de toprak ve tarım reformlarıyla ilgili raporlar hazırladı.

1977 yılına gelindiğinde bağlı bulunduğu Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının başındaki Korkut Özal'la sorun yaşamıştı. Kendisini emekliye sevk eden Korkut Özal'ın başında bulunduğu Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının tasarrufu hakkında Danıştay'a müracaat etmiş ve yürütmeyi durdurma kararı almıştı. Bu arada da Danıştay'a açılan iptal davası da sonuçlanarak İsmail Şener'in emekliliği iptal edilmişti. Fakat Bakan Özal, hem yürütmeyi durdurma hem de iptal kararlarını uygulamayınca Şener, bu sefer mahkemeye müracaat etmiş ve Bakan 10 bin lira tazminat ödemeye mahkûm edilmişti. Bakanlıkla mücadelesini kazanan İsmail Şener, 24 Nisan 1978 tarihinde kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır.

BCA, 010.09/420.1260.2

Eşyle birlikte 1972 yılının Nisan'ında Türkiye İş Bankası Milyon Pazarı çekilişinde 100.000 lira ikramiye kazananlar arasında yer alan İsmail Şener, mesleki başarıları, siyasetçi kimliği, tutukluluğu, hapisane hayatı, yurt dışı görevleri, kısacası çok yönlü kişiliği ve özellikleriyle adını Türk siyasi tarihine yazdırmıştır. Çocuğu olmayan Şener, 24 Haziran 2000 tarihinde vefat ettiğı Ankara'da Karşıyaka Mezarlığına defnedilmiştir.

Osman Nuri Lermioğlu

“Ben bir kanuna rey verirken onun ihtisas encümenlerinden geçtiğini anayasaya mugayereti bulunup bulunmadığını o encümenin tetkik ettiğini bilirim.”

1310 (1894) yılında Hafız Memiş Bey ve Fatma Zehra Hanım'ın oğlu olarak Trabzon Akçaabat'ta doğan Osman Nuri Lermioğlu, ilk ve ortaokulu Akçaabat'ta, liseyi Trabzon Lisesinde tamamladı. 1914 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden dereceyle mezun olduktan sonra I. Dünya Savaşı'nda 1915-1918 yılları arasında Kafkas Cephesi'nde “piyade zabiti” olarak takım ve bölük komutanlığı yaptı.

1923-24 yılları arasında İmar ve İskân Bakanlığında “hukuk müşaviri” olarak görev yapan Lermioğlu, 1924 sonunda kendi arzusuyla buradan ayrıldı. 1925-43 yılları arasında İstanbul Defterdarlığında “müşavir hazine avukatı” olarak çalışmış fakat hazine avukatlığı memuriyete dönüştürülünce devlet işlerinden ayrılıp İstanbul'da serbest avukatlık yapmaya başlamıştı. Nazmiye Hanım'la evlenen, Mehmet Aydın (1927) ve Ayşe Ayten (1930) adlarında iki çocuğu olan Lermioğlu, Fransızca biliyordu.

Siyasete Girişi ve Milletvekilliği

Osman Nuri Lermioğlu, 1957 seçimlerinde DP listesinden Trabzon milletvekilliğine aday gösterilmiştir. O dönemde DP Trabzon İl Başkanı olan Fikri Karanis, hatıralarında Akçaabatlıların genel isteği üzerine Lermioğlu'nu % 20 merkez kontenjandan listeye almak için Menderes'ten ricacı olduğunu belirtmektedir. Akçaabatlı olmasına rağmen İstanbul'da

şılaştım. Adnan Bey: Fikri, seninki, Hürriyet ve İtilaf Partili imiş vakti zamanında. Yani, padişahçı. Savaşın sonra Müdafaa-i Hukukçu olmuş. Karakteri yüksek, bilgili, temiz bir insan olduğunu haber aldım. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne, milletvekili olmak için müracaat etmiş, olmamış. Akçaabat teşkilatımızın isteğini yerine getireceğiz...

1957 seçimlerinde aldığı 75.090 oyla Trabzon milletvekili seçilen Osman Nuri Lermioğlu'nun sicil numarası 2485'tir. Seçim mazbatasını 29 Ekim 1957'de almış, Meclise ise 1 Kasım 1957 tarihinde katılmıştır. 22 Kasım 1957 günü yapılan oylamada 375, 14 Kasım 1958 tarihinde de 355 oy alarak iki defa Arzuhal Encümenine seçilmiştir.

Milletvekilliği süresince görev yaptığı Arzuhal Encümenine gelen Manavgat'ın Ilıca köyünden Durmuş Alioğlu Fatma'dan doğma 18 yaşındaki Mehmet Sert'in 10 aylık cezasının affına aleyhte oy kullanan tek üye olan Lermioğlu, Meclise beş teklif ve bir de "Türk Kanun-ı Medenisinin 92. maddesinin tadili ve 93, 439 ve 649. maddelerine fıkra ilâvesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair" Adliye Encümenine havale edilen önerge vermiştir. Bu önergenin 5 Aralık 1958 tarihli Genel Kurulda "Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine Medeni Kanun'un aile hukukuna ait tadil teklifimi geri aldığımı arz ederim" diyerek iptalini istemiştir. Meclis Başkanı, Lermioğlu'nun talebine uygun olarak takririn geri verildiğini açıklamıştır.

"Hukuk usulü muhakemeleri Kanunu'nun 445. maddesine bir bent ilâvesine ve 447. maddesinin, son fıkrasının tadili ile 572. maddesinin ilgasına", "Kanun-ı Medeninin sureti meriyet ve şekli-i tatbiki hakkındaki 864 sayılı Kanun'un 1, 4, 16 ve 39. maddelerinin ilgasına" ve "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 339. maddesinin tadiline, 494 ve 500. maddelerinin ilgasına ve mezkûr kanuna bir madde ilâvesine dair" teklifleri Adliye Encümenine havale edilmiştir. Yedi arkadaşıyla birlikte verdiği "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'na geçici bir madde eklenmesine dair" teklif ise Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir. 12 Haziran 1958 tarihli DP Meclis Grubunda Gümrük ve İnhisarlar bakanına yıllık tütün üretimi 8 milyon kilo olan Trabzon'da bir sigara fabrikasının kurulması hakkında ne düşünüldüğüne dair sözlü soru yöneltmiştir.

Osman Nuri Lermioğlu, hastalıktan mustaripti. Henüz Meclise yeni iştirak ettiği bir dönemde hasta olduğu için 9 Aralık 1957 tarihinden itibaren 20 gün ve 10 Ocak 1958 tarihinden itibaren de 2 ay süreyle izinli sayılmıştı. Bir toplantı yılı içinde iki aydan fazla izin alan milletvekillerine ödenek verilmesi, TBMM Dâhili Nizamnamesi'nin 197. maddesine göre Umumi Heyetin iznine bağlıydı. Bu sınırı aşan Lermioğlu'na tahsisat verilmesi, yapılan oylamada kabul edilmiştir.

14 Kasım 1958 tarihli Genel Kurula Osman Lermioğlu'nun teşrii masuniyetinin kaldırılması hakkında Başvekâlet tezkeresi getirilmiş, bu tezkere Teşkilât-ı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümene havale edilmiştir. Tezkerenin nedeni

Osman Nuri Lermioğlu'nun "memura karşı yalan beyanda bulunmaktan" İstanbul 6. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen davasıydı. Bu dava tamamlanmadan Lermioğlu, milletvekili seçilmişti. Anayasa'nın 17. maddesi gereğince hakkında işlem yapılabilmesi için, Adliye Vekâletinden alınan 10 Ekim 1958 tarihli ve 30371 sayılı dosyadaki talebe uygun olarak Başvekâlet tarafından Lermioğlu'nun dokunulmazlığının kaldırılması hakkında tezkere verilmişti. Konu daha önce sevk edildiği Muhtelit Encümeninde görüşülmüş, buradan İhzari Encümene tevdi edilmiş ve 10 Şubat 1959 tarihinde karar açıklanmıştı. İhzari Encümen dosya üzerinde inceleme yaparak bir mazbata hazırladı. Sonra bu mazbata ve dosya Muh-telit Encümeninde görüşüldü. Verilen karar, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 12, 27. ve Dâhi-li Nizamname'nin 180. maddeleri kapsamında isnat olunan suçun, fiili takibinin gerekli olmadığı bunun için de takip ve muhakemenin devre sonuna ertelenmesi doğrultusunda olmuştur. Karar, Mecliste kabul edilmiştir.

Tutuklanması ve İlk İfadesi

27 Mayıs darbesinden sonra 3 Haziran 1960 günü tutuklanan Osman Nuri Lermioğlu, ilk ifadesini 30 Ağustos günü vermiştir. Anayasa'nın 17. maddesinin verdiği hak mucibince bir milletvekilinin kullandığı oy ve beyanatlarından ötürü sorumluluğu bulunmadığını belirttikten sonra "Evvela benim böyle bir anayasadan malumatım olmalıdır. Ondan sonra suallerinize cevap veririm" demiştir. Böyle bir anayasa olmadığı cevabı verildikten sonra da iktidarın bir dikta rejimine temayül ettiğine dair bilgisi olmadığını, şayet böyle bir du-rum olsaydı Mecliste ilk kendisinin karşısında duracağını söyledi. Lermioğlu "Anayasaya muhalif ve mugayir bir hareketle iktidarın dikta rejimine gittiğini kabul etmem" diyerek bu konudaki düşüncesini net olarak açıkladı. Devamında da iktidarın cumhuriyet ve demok-rasi prensiplerine aykırı olarak bir şahsın veya zümrenin hâkimiyetini tesis edecek surette hareketinin olmadığını söyledi.

Lermioğlu, DP'li diğer milletvekillerinin belirttiği Meclis grubunda hükümetin gerekti-ği kadar eleştirildiği hususuna "Meclis grubunda hür fikir, tenkit cereyan etmiştir. Hususiye Başvekil grup murakabesi ve münakaşası sebebiyle üç defa istifaya mecbur edilmiştir. Fakat bu istifalar resmiyete gitmemiştir" sözleriyle değindi ve kendisinin de bu noktada murakabe görevini yaptığını söyledi. Lermioğlu'nun ifadesine göre Başvekilin, gruba tahakkümü yoktu aksine grup içinden bazı kişilerin zaman zaman fikir taassubu gruba intikal etti-rilmek istenmişti. Bu ekiplerin arkasında veya şahısların peşinde de Adnan Menderes'in şahsiyeti bulunmuyordu.

Osman Nuri Lermioğlu, kendisinin son yıllarda kalp yetmezliğinden mustarip olduğunu bu nedenle de Meclis Grubunda veya Umumi Heyette murakabe çerçevesinde سوال ve isti-zah gibi faaliyetlerde bulunamadığını, Umumi Heyette sadece dinleyici olabildiğini belirt-ti. Lermioğlu, basın ve CHP'nin faaliyetlerinin tahkik için kurulan Tahkikat Encümeni-nin müzakeresinde bulunup olumlu oy kullanmıştı. Fakat 20 Nisan günü kalp rahatsızlığı

Tevkif Müzekkeresi

Kararı veren mahkeme **Yüksek Soruşturma 4 Nolu Kurulu**
ve dairenin adı : _____
Esas kayıt numarası : _____
Tarihi : _____
1 — Sanığın : _____
Adı ve soyadı : **Osman Nuri Lermioğlu**
İşi : **Trabzon eaki millet vekili**
Doğum tarihi : _____
Hangi yaşta gözüktüğü : _____
İkametgâh ve meskeni : _____
Bulunduğu yer : **Yassıada**
2 — Eşkâli : _____
Cüssesi : _____
Boyu : _____
Sakal : _____ Bıyık : _____ Saçları : _____
Alâmeti farikası : _____
Yüz : _____ Göz : _____
Alın : _____ Burun : _____
Ağız : _____ Diş : **T.C.K.nun 141/3, 146.maddeleri**
3 — Aleyhine isnat olunan suç : **C.M.U.K.nun 104 .maddesi**
4 — Tevkifin sebebi : _____

Müzekkereyi infaza memur
makamın adresi : **Yassıada Barışın Komutanlığına**

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 üncü maddesi hükmüne
tevfikan yukarıda yazılı sebeplerden dolayı tevkifine karar verilmiş ~~xxx~~
olduğundan gereği xxxxxxxxxx in tevkifi için müzekkeredir.

Katip

/ /195

Mühür ve imza

010 39 5 15 1

nedeniyle İstanbul'a gitmiş, 5 Mayıs günü ancak Ankara'ya dönmüştü. Bu sebeple de 7468 sayılı Salahiyet Kanunu'na oy verememişti.

Osman Nuri Lermioğlu, diğer vekillerin ifadelerinde dikkat çekmedikleri bir hususu belirtmiştir. Bu, Kanun'da yazılı ve Encümene verilmiş gazete toplatmak, matbaa kapatmak gibi yetkilerin İç Tüzük hükümlerinde yer almadığı hususuydu. "Ben bir kanuna rey verirken onun ihtisas encümenlerinden geçtiğini anayasaya mugayereti bulunup bulunmadığını

o encümenin tetkik ettiğini bilirim” diyen Lermioğlu, böyle bir süzgeçten geçen, Mecliste müzakere edilen kanuna, lehte ve aleyhte konuşmaları da dikkate alarak oy verdiğini, Salahiyet Kanunu müzakerelerinde bulunmadığı için de Kanun’un ve uygulamasının anayasaya muhalif olup olmadığıyla ilgili görüş bildiremeyeceğini söyleyerek ilk ifadesini tamamlamıştı.

Haksız Mal İktisap Davası

Osman Nuri Lermioğlu, Yassıada’ya nakledildikten sonra malları üzerinde ihtiyati tedbir ve haciz konuldu. Fakat geride bıraktıkları için hayat aynı yerinde ve hızında devam ediyordu. Kızı Ayten ve oğlu Aydın Lermioğlu’nun ihtiyaçları için hesaplarından ödeme yapılması talebiyle Yassıada Garnizon Komutanlığına üç ayrı dilekçeyle müracaat etti.

14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında gayrimeşru serveti olup olmadığını tespit edebilmek için Osman Nuri Lermioğlu’ndan birisi 14 Mayıs 1950 tarihli diğeri de 27 Mayıs 1960 tarihli olmak üzere iki ayrı varlık ve bu devreye ait birer adet gelir ve masraflarını bildirdiği beyannameler talep edilmiştir. 1 Nolu Yüksek Soruşturma Kurulu, 16 Eylül 1960 gün ve 117 sayılı kararıyla varlık ve gelir beyannamelerini Yeminli Bilirkişi Turgut Albayrak’a, masraf beyannamesini de 5 kişilik bilirkişi heyetine gönderdi.

Turgut Albayrak raporunu 11 Kasım 1960 tarihinde 1 Nolu Soruşturma Kuruluna iletmıştır. Raporda önce Lermioğlu’nun 14 Mayıs 1950 öncesindeki serveti, beyannameleriyle

BCA, 010.09/31.95.2

Bilirkişi Turgut Albayrak'ın
raporuna göre Osman
Nuri Lermioğlu'nun
mevduatı.

BCA, 010.09/260.796.6.5

b) Mevduatı
Tetkik devrimde Osman Nuri Lermioğlu tarafından muhtelif bankalara yatırılan mevduatın durumu aşağıdaki gibidir:

Bankanın adı	Lermioğlu beyanı	Bankanın beyanı	
Ziraat Bankası Bahçekapı	4.000,-	3.728,-	(Ek: 4)
T. Ticaret " Trabzon	-,-	52,-	(Ek: 6)
Vakıflar Bankası İstanbul	4.000,-	5.211,-	(Ek: 9)
Emlik Kredi Bankası "	20.000,-	20.000,-	(Ek: 10)
Emniyet Sandığı	1.000,-	1.000,-	
T. Ticaret Bankası Galata	5.000,-	5.000,-	
Ziraat Bankası - Merkez	5.500,-	5.500,-	
T. Ticaret Bankası İstanbul	300,-	300,-	
	39.800,-	40.791,-	

Osman Nuri Lermioğlu'nun 40.791,- lira Banka mevduatı mevcuttur.

S e n e	Serbest meslek kazancı	9 menkul sermaye iradı	Yekûn	Vergi
1950	2.370,-	-	2.370,-	195,-
1951	2.014,-	-	2.014,-	153,-
1952	4.717,-	-	4.717,-	635,-
1953	2.523,-	-	2.523,-	375,-
1954	4.246,-	3.454,-	8.000,-	855,-
1955	3.701,-	4.464,-	8.165,-	552,-
1956	3.641,-	4.464,-	8.105,-	632,-
1957	3.169,-	4.980,-	8.149,-	1.382,-
1958	-,-	6.520,-	6.520,-	1.240,-
1959	-,-	6.520,-	6.520,-	1.465,-
	26.631,-	30.402,-	57.033,-	7.437,-

BCA, 010.09/260.796.6.5

karşılaştırılarak tespit edilmeye çalışıldı. 1950 yılına ait varlık beyannamesine göre Lermioğlu'nun Akçaabat'ta bir evde, üç tarlada ve bir de depoda hissesi vardı. Bunları satmış fakat satıştan elde ettiği geliri beyannamelerinde bildirmemişti. Menkul serveti olarak sadece 100 lira değerinde Merkez Bankası hisse senedi, bunun dışında da elmaslı bir broş, 2 bilezik, bir adet annesinden kalan Trabzon bileziği, 7 halı ve 1 de piyanosu bulunuyordu.

14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında edindiği servete gelince Çengelköy'de ikametgâhı olan ev, annesinden miras olarak kendisine kalmıştı. Aynı mahalde 1953 yılında 125 m² üzerine tapu değeri 31.200 lira olan 2,5 katlı bir apartman inşa ettirilmişti. Bilirkişi inşaatın tapu değerinin 31.280 lira olduğunu belirledi. Lermioğlu beyanında toplam mevduat değerini 39.800 lira olarak bildirmişti. Bilirkişi, bankalardan aldığı beyanları esas alıp Lermioğlu'nun mevduat değerini 40.791 lira olarak hesapladı. Buradaki farklılık, Lermioğlu'nun beyanıyla Ziraat, Vakıflar ve T. Ticaret bankalarından alınan bilgilerin örtüşmemesinden kaynaklanıyordu.

Rapor Tarihi

23/11/1960

Rapor No:

210- 157

Ekleri: 3

1. Nu.11 Soruşturma Kurulu Başkanlığına
(Bilirkişi Hey'eti Masraf Takdir Raporu)

I- Masraf takdirine ait genel bilgi tablosu:

1) Bilirkişi Hey'eti:

Sâfiye Özman	Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürü
Arif Durmuş	Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanı
İsmet Unkan	Tüccar ve serbest Muhasebeci
Erdoğan Nirun	Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanı
Hüsamettin Hamamcı	Tüccar.

2) Takdirin mevzuu ve müstenidatı:

Servet beyanında bulunan şahsın bildirdiği masrafların tetkik ve takdiri hakkında 1.Nu.11 Soruşturma Kurulunun 3/10/1960 gün ve 960/152 sayılı kararı.

3) Beyan sahibinin:

Soyadı ve Adı : LERMİOĞLU Osman Nuri
İş : Sabık Trabzon Mob'usu
Aile Durumu : Evli 2 çocuklu

4) Takdirin Neticesi:

a. Beyan edilen masraf : 129.100,- TL.
b. Takdir olunan masraf: 168.920,- TL.

010 09 160796 6

8

BCA, 010.09/260.796.6.8

Osman Nuri Lermioğlu, beyannamesinde borç göstermemişti. Fakat yapılan incelemede İş Bankasına 10.000 lira kredi borcu olduğu anlaşılmıştı. Serbest avukat olarak çalıştığı için “gayrimenkul sermaye iradı” ve “ücret” kaynağından gelir elde etmişti. İstihbarat dosyası ve beyannamesine göre on yıl içinde elde ettiği gelir tespit edildi. Tek devre milletvekilliğinde 57.369 lirası yolluk olmak üzere Meclisten aldığı toplam ücret 117.565 liraydı. Buradaki hesaba göre Osman Nuri Lermioğlu, 1950-60 döneminde elde ettiği 57.083 liralık

gayrisafi gelirden, 7.437 liralık vergi düşürülünce net 49.596 lira gelir elde etmişti. 1960 yılına ait diğer yıllarla kıyaslanıp elde edilen 7 aylık 2.717 lira değerindeki gelirin eklenmesiyle de Lermioğlu'nun toplam geliri 52.313 liraya ulaşıyordu.

Turgut Albayrak, raporlarında iki ayrı hesaplama yapmıştır. İlk olarak on yıllık devrede iktisap edilen servet miktarı 71.991 lira olarak hesaplanmış ve borç miktarının düşürülmesiyle geriye kalan 61.991 lira safi servet olarak değerlendirilmiştir. Yeni hesaba göre 167.161 lira olan devrenin gelirinden, Lermioğlu'nun bildirdiği 129.100 liranın çıkartılması sonucunda geride kalan 36,061 lira tasarruf edilebilecek meşru serveti oluşturuyordu. Hesabında bir düzenleme daha yaptığı anlaşılan Albayrak, heyet tarafından on yıllık masraf toplamının 168.130 liralık tespitini dikkate alarak ortaya farklı bir sonuç çıkarmıştı. Gayrimenkul değeri 32.200, mevduat 40.791, gayrisafi servet 72.191, borç 10.000, safi servet 62.191, ücret toplamı 169.878, masraf toplamı 168,130, kabili tasarruf gelir 1.748 lira idi. Bilirkişi, eldeki net rakamların değerlendirilmesi sonucunda %87,72 nispetinde 60.443 lira kaynağı tespit edilemeyen servetin ortaya çıktığı sonucuna ulaşmıştır. Albayrak, Lermioğlu'nun memleketi Akçaabat'ta sattığı gayrimenkullerin bedellerinin tespit edilemediğine dikkat çekerek, bunların bildirilmesi halinde gayrimeşru servetin olmayacağı ihtimalini de ortaya koymuştu.

Osman Nuri Lermioğlu'nun on yıllık devreye ait giderlerinin tespiti için dosyası Safiye Özman başkanlığındaki bilirkişi heyetine gönderildi. Lermioğlu, toplam masrafını tahmini olarak 129.100 lira olarak bildirmiş, Bilirkişi Heyetinin takdiri ise 168.930 lira olmuştu. Heyet tarafından düzenleme yapılan masraf beyannamesinde en fazla yekûnu 80.700 lirayla mutfak, ardından da 36.550 lirayla giyim kuşam masrafları tutuyordu. Nişan, düğün vb. gider toplamı 9.550, ikametgâh giderleri 9.200, ulaşım ve eğlence masrafları ayrı ayrı 7.465, elektrik kömür gibi giderler toplamı da 6.700 lira olarak hesaplanmıştı. En düşük gider kalemlerini 1.450 lirayla kitap ve kırtasiye, hastalıktan mustarip birisi için ilginç olmakla birlikte 4.850 lirayla tedavi masrafları ve 5.000 lirayla da siyasi parti ödenekleri oluşturuyordu.

1 Nolu Soruşturma Kurulu, Osman Nuri Lermioğlu'nun 60.443 lira kaynağı tespit edilemeyen serveti olduğu belirtilen bilirkişi raporlarını ve delilleri karşılaştırıp değerlendirdikten sonra, 249 numaralı Osman Nuri Lermioğlu'nun gayrimeşru servet dosyasıyla ilgili raporunu 26 Kasım 1960 tarihinde düzenleyerek Yüksek Soruşturma Kuruluna sevk etti. Bilirkişilerin raporlarına iştirak edildiği belirtilmekle birlikte 1 Nolu Soruşturma Kurulunun raporunun sonuç bölümünde bilirkişi raporunda bazı tespitlerin net olarak yapılamadığına dikkat çekilmişti. Bu gayrimenkullerin satışı halinde 60.443 lira olarak tespit edilen kaynağı belirsiz servet tutarının azalmış olacağı göz önüne alınarak Osman Nuri Lermioğlu'nun gayrimeşru bir iktisabı olmadığı yönünde kanaat bildirilmiştir.

Yüksek Soruşturma Kurulu, 27 Kasım 1961 gün ve 246/216 sayılı kararı, 60.443 liranın müsaderesi yönünde olmuş ve bu kararın bulunduğu dosyayı Yüksek Adalet Divanına sevk

NETİCE :

Ancak, Bilirkişi Raporunda sair kazançlar bölümünde zikredilen Akçaabat'ta bir evin yarı hissesinin, 7 adet tarlanın yarı hissesi ile yanık bir deponun 4/1 hissesinin satış bedelleri, tesbit edilememeleri ve vesika ibraz olunamaması sebebiyle gelirler arasına dahil edilmemiş olduğundan, bahsi geçen raporda bedellerinin pek düşük olmayacağı da belirtilen mezkur satışlara ait bedeller de nazara alındığı takdirde gayrimenkul servet tutarı ehemmiyetli miktarda azalmış olacaktır.

Bu satışların nazara alınmasından sonra kalacak miktarın öz'ü olmasına ve adı geçen gelir ve masraflarının tesbitinde nazara alınmayan unsurlara tekabül eylemesi ihtimaline binaen, gayrimenkul bir iktisaba delalet etmediği kanaatiyle dosya dizi pusulası ile birlikte saygı ile sunuldu.

Ankara, 26.11.1960

BAŞKAN ÜYE ÜYE ZABTI KATİBİ
Hakkı Kâmil Beşe Sırrı Kalayoglu Adil Yücefer Neyran Çelikel

[Handwritten signatures and stamps]

010	09			260	796	6

3

1 Nolu Soruşturma
Kurulunun raporunun
sonuç bölümü

Aneyase mahkemesinin vazifesine dahil olmayan bahis mevzuu gayrimenkul iktisap dosyalarının müstacelen kanuni mercilerine tevdi olunması kâsıt ve gayesinin evleviyetle istihdaf edilmiş bulunduğu bir delilini teşkil eylemesine binaen; dava dosyasının, mezkur geçici maddenin emir hükmü delaletiyle 170 sayılı kanunun 1-inci maddesine göre, selahiyetli Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmek üzere Divan Başsavcılığına tevdiine 26/4/1962 tarihinde ittifakla karar verildi.

Yüksek Adalet Divanı

Başkanı

[Handwritten signature]
Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

BCA, 010.09/260.796.6

etmiştir. Divan, 15 Mayıs 1961 tarihli 110 numaralı kararında Osman Nuri Lermioğlu'nun dosyasındaki eksikliklerin 15 gün içinde tamamlanmasını ve varsa itiraz edilmesini bildirdi. Lermioğlu'nun itirazı veya mahkemeye delil sunduğuna dair bir kayıt yoktur. Bu nedenle olsa gerek adına açılmış 110 numaralı haksız iktisap dosyası hakkında Yüksek Adalet Divanının verdiği 26 Nisan 1962 tarihli ve 962/46 sayılı karar, dosyanın ağır ceza mahkemesine sevk edilmesi yönünde olmuştur.

Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması

11 Mayıs 1961 Perşembe günü yapılan ikinci oturumunda sanık numarası 377, sonlara doğru 375 olan Osman Nuri Lermioğlu'nun başlangıçta Yassıada'da avukatı Münir Ceyhun Ungun'du.

Osman Nuri Lermioğlu'nun avukatı Münir Ungun'un ikinci celsede Mahkemeden Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 21. maddesine temas eden bir talebi oldu. Ungun, Başkan ve Üye General Ali Rıza Tunç hakkında 3 numaralı Kanun'un hazırlanmasında komisyona katılarak görev yaptıkları için Yüce Divanı "istinkâfa" yani redde davet eden dilekçe verdi.

Talep karşısında Mahkeme Başkanı, ilmi tasarısını Ordinaryüs Profesör Tahir Taner'in başkanlığında toplanan heyetin çalışması sonucu ortaya çıkan Yüksek Adalet Divanının yargılama usulüne ait 3 sayılı Kanun'u, kendisinin de içinde olduğu hâkimler tarafından hazırlandığını söylemiştir. Redde dair mütalaa olup olmadığını soran Salim Başol'a başsavcı, Usul Kanunu'nun 21. maddesinde ret hallerinin açık olduğunu belirttikten sonra talebin yersiz ve kanunsuz olduğunu ileri sürmüştür.

AVUKAT
M. MÜNİR CEYHUN
(UNGUN)
Yeni Postahane Karşısı Vlara Han Kat 3 No: 16
(4. Nöbetçi Ofis) Büro Tel. 22 49 25
Ev Tel. : 47 29 93 - 36 87 44

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına

Davacı : H.A.
Mahkum : Osman Nuri Lermioğlu .
(sabık Trabzon Millet vekili.)
Vekili : Av.M.Münir Ceyhun.
Yeni postahane karşısı Vlara han kat: 3 No:15:16 Sirkede
Ö z ü : Ceza muhakemeleri usulü kanunun 21.ci maddesine mütteallik ve mevzu hakkındadır .

(5)
(10405-2)

Münir Ceyhun
İstinkâf
talebinin olduğu
dilekçesinden.

BCA, 010.09/54.160.5.7

6

Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına

Hastalığım sebebiyle kendirile bir defadan fazla
görüşmemiş bulunduğum Mükim Osman Nuri
Çayhanın bu gün Yüksek Divana verdiği dilekçe ile
Divan Başkanı Salim Başol ile Rıza Tunç Redi
Hakim Yolu ile Redde kalkıştığını Hasta halimde
ittigim Hastahaneye göre tahliinde dâim arkadaş-
lardan tesaurile öğrenmiş bulunuyorum.

Ekilim yapacağı iş mevkekkilinin aygı ve
muvafakat müvakkat hüsneleri aygı ve tebarakları ibaret
olduğuna ben ise Yüksek Heyet ve muhterem aya-
ları hakkında kemalile itimat besleyen ve hiçbir
sebeple en ufak bir endişe his etmeyen bir aciz bir
şahıs olmama mecburi rıza ve malumatın hilafı
na yapılan bu beyan işlemi tenzih şübheliğinin gibi
tesaur ve tedbiriyle kararlaştırılmıyan yapılan
Beyanın Yapılmaması adile reddini diler ve
rızamı tahkile lüzüm görmeyecek dercede tayfi
hareket eden Mükim Çayhanın ikâletten aygı aygı-
dığını sağırlarımınla arz ederim.

Esri Trabzon millet vekili

Osman Nuri Lermioğlu

11/5/1961

X

010 09 541603

6

Osman Nuri
Lermioğlu'nun vekilini
azlettiğine dair
dilekçesi.

BCA, 010.09/54.160.56

Bu mesele ikinci celsede karara bağlandı. Başol ve Rıza Tunç hakkında istinkâfa gerek ol-
madığına dair oy birliğiyle alınan kararda ilmi tasarısı hazırlanıp Adalet Bakanlığına tevdi
edilen 3 numaralı Kanun'un gerekçesinin başında yapılan açıklamaya yer verildi.

Devrilen iktidarı idare edenlerden cezai mesuliyeti gerektiren fiilleri işlemiş bulu-
nanlar hakkında yapılacak tahkikat ve takibatın şekil ve mahiyeti hakkında bir rapor
tanzim etmek üzere Ordinaryüs Prof. Dr. Tahir Taner'in başkanlığında, Yargıtay 1.
Ceza Dairesi Başkanı Salim Başol, İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı ve Ceza Huku-
ku Profesörü Naci Şensoy, İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku Profesörü Nurullah

Devamlı Hasta olup Duruşmaya gelebilecek
olan Sanıklar

- 1 - Nuri Yamut
- 2 - İshak Avni Akdağ
- 3 - Yünnü Üresin
- 4 - Nazifi Şerif Nabel

5 - Celal Kamazanoğlu

6 - Sedat Çetintaş

7 - Mithat Dayıoğlu

8 - Şükrü Uluçay

9 - Ekrem Torunlu

10 - Hüsnü Yaman

11 - Osman Nuri Lermioğlu

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

12 - Orhan Kekten (20.5.1961 tarihinden itibaren
5 gün istirahatli)

13 - Rüknettin Nasuhioğlu (24.5.1961 tarihinden
itibaren 5 gün raporlu)

BCA, 010.09/5.17.1.

Kunter, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Profesörü Sahir Erman, Askeri Yargıtay eski Başsavcısı Hâkim Tuğgeneral Kamil Rona, Askeri Yargıtay Üyesi Hâkim Albay Rıza Tunç ve Milli Müdafaa Bakanlığı Askeri Adalet Başkanı Hâkim Yarbay Refet Tüzün'den mürekkep olan Komisyonumuz, 10 Haziran 1960 tarihinden itibaren Adalet Bakanlığında fasılasız toplantılar yaparak çalışmalarını 14 Haziran 1960 tarihinde tamamlamıştır.

Avukatının bu talebi Osman Nuri Lermioğlu tarafından da uygun bulunmadı. Mahkemeye 11 Mayıs 1961 tarihli bir dilekçe veren Lermioğlu, hastalığı nedeniyle bir defadan fazla görüşmediği vekili Ungun'un Başkan Başol ve Rıza Tunç aleyhinde "Reddi Hâkim" talebini içeren Divana verdiği dilekçesini gittiği hastanede öğle tatilinden dönen arkadaşlarından tesadüfen öğrendiğini ve şaşkınlıkla karşıladığını, onayı alınmadan böyle bir talepte bulunulmasından rahatsız olduğunu ve kendisinin bu davranışı onaylamadığını hatta "tees-süfle" karşıladığını belirtmişti. Bu durumu keyfi bir hareket olarak niteleyen Lermioğlu, vekilini azlettğini Divana bildirmiştir.

Lermioğlu'nun dilekçesi üzerine Münir Ceyhun Ungun, 11 Mayıs 1961 tarihli ikinci oturumun saat 13.30'da açılan üçüncü celsesinde davadan çekildiğini açıklamıştır. Bir gün sonra (12 Mayıs) yapılan Üçüncü Oturumda Osman Nuri Lermioğlu'nun, avukatı yoktu. Kendisi de duruşmalara katılamamış fakat alınan kararlar gıyabında yargılanmasına devam edilmiştir.

Hakkındaki İddianame ve Karar

Yüksek Adalet Divanının Başsavcısı Altay Ömer Egesel, Yassıada'da tutuklu bulunan sanıklar hakkındaki iddianamesini 10 Temmuz 1961 Pazartesi günü saat 10.00'da açılan 32. Oturumda okumaya başladı. Daha önceki duruşmalarda alınan kararlar mucibince hastalıklarından dolayı mahkemeye getirilmeyerek giyaplarında yargılama yapılanlar arasında İkinci Oturumdan itibaren Osman Nuri Lermioğlu da bulunuyordu.

Osman Nuri Lermioğlu, 14 Ekim 1961 günü okunan başsavcının iddianamesindeki “*esas hakkında son mütalaa*” kısmında 146/3'le cezalandırılması istenilen sanıklar arasındaydı. Heyecanlı bekleyiş sırasında, bu anı daha katlanılır hale getirebilmek için olsa gerek, milletvekillerinden birbirleriyle şakalaşanlar olmuştu. 15 Eylül 1961 tarihli Yassıada'daki son duruşmada kararlar beklenirken Trabzon Milletvekili Mahmut Goloğlu, Osman Nuri Lermioğlu'na dönerek kendisine has üslubuyla “*Yahu efendi! İstanbul'da güzel güzel rahat köşende otururken nerden girdin bu mebusluk işine. Bak gördün mü? İtilafçılığı bırakıp cumhuriyetçiliğe geçmek sana yaramadı!*” demişti.

Sıra 374 sanık numaralı Osman Nuri Lermioğlu'na gelmişti. Hakkında verilen karar gerekçesinde son devre milletvekili olduğu, devresinde dava kapsamında gösterilen kanunlara oy vermediği belirtilmişti. İfadesinden de anlaşılacağı üzere hastalığı nedeniyle 1960 Nisan'ının ikinci yarısında İstanbul'a gitmiş, 5 Mayıs günü Ankara'ya dönmüştü. Hastalığı nedeniyle Mecliste bulunamadığı gibi Yüksek Adalet Divanındaki duruşmalara da iştirak edememiş ve sorgusu Yassıada Hastanesinde “istinabe” yoluyla yapılmıştı. Bunun yanında vekilliği döneminde milletvekillerinin mal beyanında bulunmalarının mecbur tutulması için bir kanun teklifi hazırlamış ve bu teklifi 30 arkadaşına imzalattırmıştı. Fakat Anayasa'nın 17. maddesinin tadiliyle ilgili olduğundan geçerli imza sayısına ulaşamamış bu nedenle de tekliften sonuç alamamıştı.

Bu durum Osman Nuri Lermioğlu'nun sağlık durumu iyi olmamasına rağmen murakabe görevini yerine getirmek için mücadele verdiği yönünde değerlendirilmişti. Gerekçenin sonunda hem kanunlara oy verememesi hem de kanun teklifi nedeniyle Osman Nuri Lermioğlu'nun “sorumluluğu cihetine” gidilemediği belirtilmiştir. Oybirliğiyle alınan kararda, beraatına karar verilen Lermioğlu hakkındaki tevkif müzekkeresinin geri alınması ve salıverilmesi için Divan Başsavcılığına müzekkere yazılacağı bildirilmiştir.

Fikri Karanis'e göre Lermioğlu'nun beraatı, Ada Komutanı Tarık Güray tarafından sağlanmıştı.

Bir celsede, avukatı, Mahkeme Başkanı ve General Üye Rıza Tunç'u daha evvelce Yassıada yargılamalarının esaslarını tespit eden komisyonda bulundukları gerekçesi ile reddetmiş ve Mahkeme Başkanı'nı müşkül durumda bırakmıştı. Mahkeme bir ara karar vermek zorunda idi... Ada Komutanı, Lermioğlu'ndan avukatını azletmesini istemiş, o da beraatı şartıyla bunu yapacağını söylemişti...

Yine Karanis'in verdiği bilgiye göre duruşma başladığında mahkeme başkanının elinde Lermioğlu'nun avukatını azlettiğine dair daktiloyla yazılı bir azil name mevcuttu. Azil name okundu ve başkan, Lermioğlu'nun avukatını Mahkeme Salonu'ndan çıkarttı. Ada Komutanı da sözünde durarak, Lermioğlu'nu beraat ettirdi. Tek devre vekilliği sonrası Yassıada'da hastalıkla geçirdiği günlerin ardından özgürlüğüne kavuşan Osman Nuri Lermioğlu, 24 Ocak 1965 tarihinde vefat etmiştir.

Salih Zeki Ramoğlu

“27 Mayıs’tan bu yana 4 çocuğumla eşimin bir köyde oturmakta bulunmaları hususu, sizlere servetim hakkında kâfi derecede bir fikir verir kanaatindeyim.”

15 ARALIK 1946 günü Of Nüfus Müdürlüğünden verilen nüfus cüzdanında yer alan bilgilere göre 12 Mart 1337 (1921) tarihinde Trabzon’un Of ilçesine bağlı Yukarı Hastıkoş (Yukarı Kışlacık) köyünde doğan Salih Zeki Ramoğlu’nun babası Ali Rıza Bey, annesi de Hanife Hanım’dır. 15 Eylül 1941 tarihinde Fatma Hanım’la evlenen Ramoğlu, 41 numaralı hanede ikamet ediyordu. TBMM zat ve sicil dosyasında bunlara ek olarak Kalyon’da ikamet ettiği, hukuk fakültesinden mezun olduğu, biraz Almanca bildiği, dört çocuğu (1945 doğumlu Hilmi Ramoğlu, 1947 doğumlu Güldeniz Ramoğlu, 1952 doğumlu Gülay Ramoğlu ve 1954 doğumlu Gülten Ramoğlu) olduğu bilgileri yer almaktadır.

Salih Zeki Ramoğlu, orta ve lise tahsilini Trabzon’da tamamladıktan sonra girdiği İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 1943-44 eğitim öğretim yılında mezun oldu. Askerliğini piyade teğmen olarak yaptı, 1950 yılında hâkimlik stajını tamamlayarak 35 lira maaşla önce Oltu Sorgu Hâkimliğine, daha sonra 40 lira maaşla Vakfıkebir Sorgu Hâkimliğine ve 1954 yılında da 50 lira maaşla Akçaabat Cumhuriyet Savcılığına tayin edilmişti. Terfi sebebiyle maaşı 60 liraya yükselmişse de seçimlere katılabilmek için görevinden istifa ederek 18 Eylül 1957’de aday olmuş ve aldığı 75.824 oyla XI. Dönemde DP’den Trabzon milletvekili seçilmiştir. Sicil numarası 2487 olan Ramoğlu, mazbatasını 29 Ekim 1957 tarihinde almıştır.

Milletvekilliği Dönemi

1957 seçimlerini kazanarak 12 DP Trabzon milletvekilinden birisi olan Salih Zeki Ramoğlu'nun kısa süren teşrii dönemi olmuştu. Bu dönemde iki teklif, bir önerge vermiş, iki konu üzerinde Genel Kurulda görüşlerini beyan etmiş ve Adliye Encümeninde görev yapmıştır.

Salih Zeki Ramoğlu ilk olarak 8 arkadaşıyla birlikte, "1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 7078 sayılı Kanun'la değişen 7. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi" vermiş ve bu teklif, 14 Ocak 1959 tarihli Genel Kurula getirilerek buradan Dâhiliye Encümenine havale edilmiştir. Dâhiliye Encümeni, gerekli incelemeleri yaptıktan sonra teklifin Genel Kurulda görüşülmesi lehindeki kararını 4 Mayıs 1960 tarihli oturumda bildirmiştir.

Trabzon Mebusu Salih Zeki Ramoğlu ve arkadaşlarının, 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 7. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi, mevzuu itibarıyla tatbikatta sık sık görülen köylerin belediye olması, belediyelerle birleşme ve ayrılma- larını temin eden hükümlerdeki aksaklıkları gidermeye matuf olduğundan bu saha- daki tatbikat noksanlıklarını bertaraf etmek maksadıyla, kanun teklifinin takdimen ve tercihan görüşülmesinin teklifine Encümenimizin bu günkü toplantısında karar verilmiş olup gereğine müsaadeleri saygı ile arz olunur.

Dâhiliye Encümeni Reisi Y. Yozgat Mebusu

Ömer Lûtfi Erzurumluoğlu

Teklifin görüşülmesi için oylama yapılmış ve kabul edilince de müzakerelere geçilmiştir. Salih Zeki Ramoğlu maddeler okunduktan sonra söz isteyip, yanlış anlamalara ve değerlen- dirmelere yer verilmemesi adına "meskûn saha" tabirinin netleştirilmesini talep etmiştir. Dâhiliye Encümeni adına Ramoğlu'na cevap veren Amasya Milletvekili Kemal Eren, bunun kanunlarda açıklanmaması nedeniyle pratik bir çözüm olarak, meskûn sahanın belediye veya köy mıntıklarında en son bina olarak kabul edildiğini söylemiştir. Bu şekilde me- safenin 1.500 metreye kadar çıkartılabildiği bir durumun ortaya çıkabileceğini belirten Ramoğlu, mesafeyi tayin edecek merciinin neresi olduğunu sormuştur. Kemal Eren'in, Meclis-i Umumiye adres göstermesi üzerine son fıkrada muamelenin Devlet Şûrasına gön- derileceği hususunu hatırlatan Salih Zeki Ramoğlu, Şûra tarafından tetkik edildikten son- ra cumhurbaşkanının onayı gerektiği şeklindeki düşüncesini belirterek bu hususun açık- lanmasını istemiştir.

İkinci teklifi, "Askerî memurların subaylığa nakilleri hakkındaki 6801 sayılı Kanun'a bir muvakkat madde ilâve edilmesine dair" olup bu teklif de 5 Şubat 1960 tarihli Genel Kurula getirilmiş buradan Millî Müdafaa ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir. Yine İcra ve İflas Kanunu'nun 114. maddesinin tefsiri hakkında verdiği takdir, 29 Ocak 1960 tarihli Genel Kurula getirilmiş, buradan Adalet Encümenine gönderilmiştir.

Dönem içerisinde Meclisteki faaliyetlerine bakıldığında Salih Zeki Ramoğlu, aktif olma- yan milletvekilleri arasındadır. Verdiği iki teklif, bir takdir dışında Genel Kurulda sadece

iki konu üzerine söz almıştır. İlki, 14 Ocak 1959 tarihli Meclis oturumunda Devlet Şûrası Kanunu'na ek 2 Nisan 1956 tarihli ve 6716 sayılı Kanun'un tadili hakkındaki Kanun münasebetiyledir. Kanun'daki eksikliklere *"Halen Şûra-yı Devlette çalışan, hâkim iken istifa edip Şûra-yı Devlete geçen hâkim ve müddeiumumiler vardır, bunlar niçin nazar-ı itibara alınmamıştır"* diyerek dikkat çekmiştir. Ramoğlu, Kanun'da muallakta kalan *"Hâkim ve müddeiumumi olarak tazminat alarak çalışmakta iken istifa edip halen Şûra-yı Devlete geçmiş ve orada raportör olarak çalışmakta bulunmuş olanlar tazminat alacaklar mıdır?"* sorusunun da yanıtını istemiştir. Diğer konuşmasını "1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 7078 sayılı Kanun'la değişen 7. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi" üzerine 4 Mayıs 1960 tarihli müzakerelerde yapmıştır.

Salih Zeki Ramoğlu, DP Grubunda da etkili bir rol üstlenmediği gibi Trabzon'da yapılan sayılı parti kongresine iştirak etmişti. 22 Mart 1960 günü yapılan Trabzon DP Yeni Mahalle Gençlik Kolunun açılışına diğer DP Trabzon milletvekillerinden Hasan Polat, Fikri Karanis ve Haluk Çulha'yla birlikte hazır bulunmuştu.

Aktif bir teşrii dönemi olmamasına rağmen Salih Zeki Ramoğlu, DP içinde muhalifleri nitelleyen Yaylacılar arasında gösteriliyordu. Tahkikat Encümeninin kurulmasında olumlu oy kullanmışsa da Salahiyet Kanunu müzakerelerinde çıkan olaylar nedeniyle oy kullanamamıştı. Yassıada'da kullanma şansı olsaydı çekimser kalacağını söylemişti.

Tutuklanması ve İlk İfadesi

27 Mayıs 1960 günü tutuklanan sonra serbest bırakılan Salih Zeki Ramoğlu, 1 Haziran günü ikinci kez tutuklanmıştır. Henüz o dönemde küçük bir çocuk olan kızı Gülay Ramoğlu, babasının, arkadaşlarıyla sık sık toplantılar yaptığını, bu nedenle de 27 Mayıs öncesinde eve geç vakitlerde geldiğini söylemişti.

Ramoğlu, 27 Mayıs günü ailesiyle birlikte Ankara'da Bahçelievler Emek Mahallesi'nde kirada oturdukları evlerinde bulunuyordu. Gülay Ramoğlu'nun anlatımına göre, Salih Zeki Ramoğlu, 27 Mayıs darbesini soğukkanlılıkla ve sükûnetle karşılamıştı.

Sabahın erken saatlerinde darbe olduğunu radyodan duydu. Hemen kalkıp hazırlanmaya başladı. Çantasına dosyalar ve birkaç eşya koydu. Sabah saatlerinde iki asker geldi. Kibar davrandılar. "Görevimiz, aramak zorundayız" deyip babamı alıp götürdüler. Komşularımızdan bizi üzecek bir reaksiyon olmadı. Sonra serbest kaldı kısa bir süre. Serbest kalınca yeniden tutuklanacağını biliyordu. Bunu söylemişti.

DP'nin bir diğer Trabzon Milletvekili Fikri Karanis, tecrübeli bir hukukçu olduğunu belirttiği Ramoğlu'nun ilk değerlendirmelerini ve 27 Mayıs sabahı aralarında geçen telefon konuşmasını hatıralarında nakletmiştir.

32

Örnek: 62

Tevkif Müzekkeresi

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi

Kararı veren mahkeme: **Yüksek Soruşturma 4 Nolu Kurulu**
dairesinin adı: _____

Esas kayıt numarası: _____

Tarihi: _____

1 — Sanığın: _____
Adı ve soyadı: **Salih Zeki Ramoğlu**
İşi: **Trabzon eski millet vekili**
Doğum tarihi: _____
Hangi yaşta gözüktüğü: _____
İkametgâh ve meskeni: _____
Bulunduğu yer: **yassıada**

2 — Eşkâli: _____
Cüssesi: _____
Boyu: _____
Sakal: _____ Bıyık: _____ Saçları: _____
Alâmeti farikası: _____
Yüz: _____ Göz: _____
Alın: _____ Burun: _____
Ağız: _____ Diş: _____

3 — Aleyhine isnat olunan suç: **T.C.K.nun 141/3, 146. maddeleri**
4 — Tevkifin sebebi: **C.M.U.K.nun 104. maddesi**

Müzekkerayı infaza memur
makamın adresi: **Yassıada Garnizon Komutanlığına**

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 üncü maddesi hükmüne
tevfikan yukarıda yazılı sebeplerden dolayı tevkifine karar verilmiş olma
olduğundan gereği ~~xxxxxxx~~ için müzekkeredir.

Kâtip: *[Signature]* /195 Mühür ve imza: *[Signature]*

10 Eylül 1960

010	09								

23

Arkadaşım Ramoğlu, değerli bir hukukçu idi. Trabzon ilçelerinde yargıçlık, Trabzon'da savcılık yapmış, deneyimli bir devlet görevlisi olmuştu. Hükümete karşı bir devirme hareketinin olabileceğini hem havsalası almıyor hem de kabullenmek istemiyordu. Beni dinledikten sonra acı bir kahkaha atarak: İşte böyle yaparlar sana -İsmet İnönü'yü kastediyor-Sen misin orduyu kıskırtan ikide bir! Al sana orduyu... diye aklıma gelmeyen bir tefsirde bulundu. Belli ki Ramoğlu'nun ilk aklına gelen, mademki hükümet bu işin içinden çıkamıyor, bari yönetimi kendiliğinden orduya teslim etsin, şeklinde idi...

Karanis, Harp Okulunda tutuklu iken Salih Ramoğlu'yla ilgili bir başka anısına da hatıralarında yer vermiştir.

Bir teğmen elindeki kısa namlulu tüfeği göğsüne değdirircesine dayamış öyle duruyor... Ramoğlu başını kaldırıp: Teğmenim elindeki tüfekle beni dürtüp durmaktasın. Ateş alırsa arkadaki arkadaşını da öldüreceksin diyor. Teğmen mahcubiyetle, tüfegim emniyette diye cevaplayıp namlusunu başka yöne çeviriyor. Ramoğlu arkadaşımız, tabanca tüfek gibi silahlarla, küçük yaştan beri haşır neşir biri olduğundan, karşısındaki delikanlıyı küçük bir karşı koymakla mahcup etmişti.

Salih Zeki Ramoğlu, tutuklandıktan sonra Harp Okuluna getirilmiştir. Yine ailesinin verdiği bilgiye göre ihtiyacı olabilecek bazı eşyaları kendisine ulaştırmak için Salih Zeki Ramoğlu'nun oğlu Hilmi Ramoğlu, buraya gitmiş fakat babasının Yassıada'ya sevk edildiğini öğrenmişti. Yassıada'da tutuklu kaldığı süre içerisinde, bazı akrabaları onu görmeye gitmişlerdi. Çocukları ve eşiyle ulaşım şartları, maddi zorluklar gibi nedenlerle sağlıklı bir iletişim kuramamış hatta onlarla görüşememişti.

Yassıada'ya getirildikten sonra 30 Ağustos'ta alınan ilk ifadesinde, Demokrat Parti'nin genel tutumu ve iktidarı bakımından savunma yapmayacağını söyleyen Ramoğlu, suçun isnat edildiği kişi olarak kendi tutumu üzerinden gideceğini belirtmiştir.

Sonra da iktidara gelen idarenin seçimle gitmesi gerektiğine inandığını ve *“şahsi veya menfaat peşinde bulunsam ve ancak bu menfaatlerimi dikta rejimi o zaman belki düşünebilir”* sözleriyle dikta rejimini kendisi için yararlı bulmadığını söylemiştir. Ramoğlu, ifadesinde kendisini *“Kaldı ki ben milletvekilliğim sırasında bir barınacak evi dahi olmayan umumi parti hizmetleri üstünde kalmış hükümet çevrelerinin uzağında durmuş bir milletvekili”* olarak tanımlayarak, bu nedenle de dikta rejimine fırsat verecek bir teşvikinin, temayülünün veya oyunun olmadığını ifade etmişti. 2,5 yıllık bir teşrii döneminin altı ayının zaten alışma devresi olarak kabul edilmesi gerektiğini, (bir yıla yakın bir sürenin de Meclisin tadilleriyle geçtiği hesap edilirse) sadece bir yıllık aktif milletvekilliği dönemi olduğunu ve bu süre içinde de aktif bir tutumu olmadığını söylemişti.

Her ne kadar ifadesinin başında iktidarı ve partisini değil kendisini savunacağını belirtmişse de yaptığı savunmada bu noktalara da temas etmişti. Ülkede hem bir dikta idaresinin kurulmasının imkânsızlığına hem de böyle bir idarenin tesisine yönelik çabaların olmadığına dikkat çekmiş, bunu da *“Bugün memlekette her devrede üç milyonluk bir seçmen kitlesini elinde bulunduran muhalefet var iken dikta rejimine giden bir iktidar karşısında bir halk hareketi reaksiyonu olur”* diyerek desteklemeye çalışmıştı. Ramoğlu'na göre dikta rejiminin tahakkukuna mani olacak güç halk hareketiydi. Ayrıca iktidarın elinde böyle bir rejimi kuracak bir kuvvet yoktu. *“İktidarın bir şahsın veya zümrenin tahakkümü altına geçmesi için faaliyetini kabul etmiyorum”* diyen Ramoğlu, DP Meclis Grubunun çalışmalarını örnek gösterdi. Burada özgürce fikir tartışmalarının yapıldığına dikkat çekti.

Salih Zeki Ramoğlu, Tahkikat Encümeninin kurulmasına olumlu oy kullandığını, Salahiyet Kanunu görüşmelerindeyse içeride yaşanan gerginlik nedeniyle Meclisin gazinosuna çıktıklarını, genel intibain kanunun görüşülemeyeceği yönünde olduğunu; bu ortamda kendisinin de Fikri Karanis ve bir başka arkadaşıyla birlikte Meclisten ayrıldığını söylemiştir.

Tahkikat Encümenine 7468 sayılı Kanun’la verilen yetkilerin kabul ve münakaşası sırasında bir ara Mecliste ve müzakere salonundaydım. Karşılıklı müzakereler uzuyordu, muhalefet sıra kapaklarına vuruyordu, elektrikli bir atmosfer mevcuttu. Arkadaşlarımdan Fikri Karanis ve hatırlayamadığım bir diğer üçüncü arkadaşla Meclisin gazinosuna çıktık. Bu arada müzakere salonuna girip çıkanlar vardı, gazinoda umumi kanaat bu kanunun görüşülemeyeceği merkezinde idi. Muhalefet mebuslarından da Meclisi terk edenler vardı. Ben ve arkadaşlarım daha fazla durmadık, Meclisten ayrıldık...

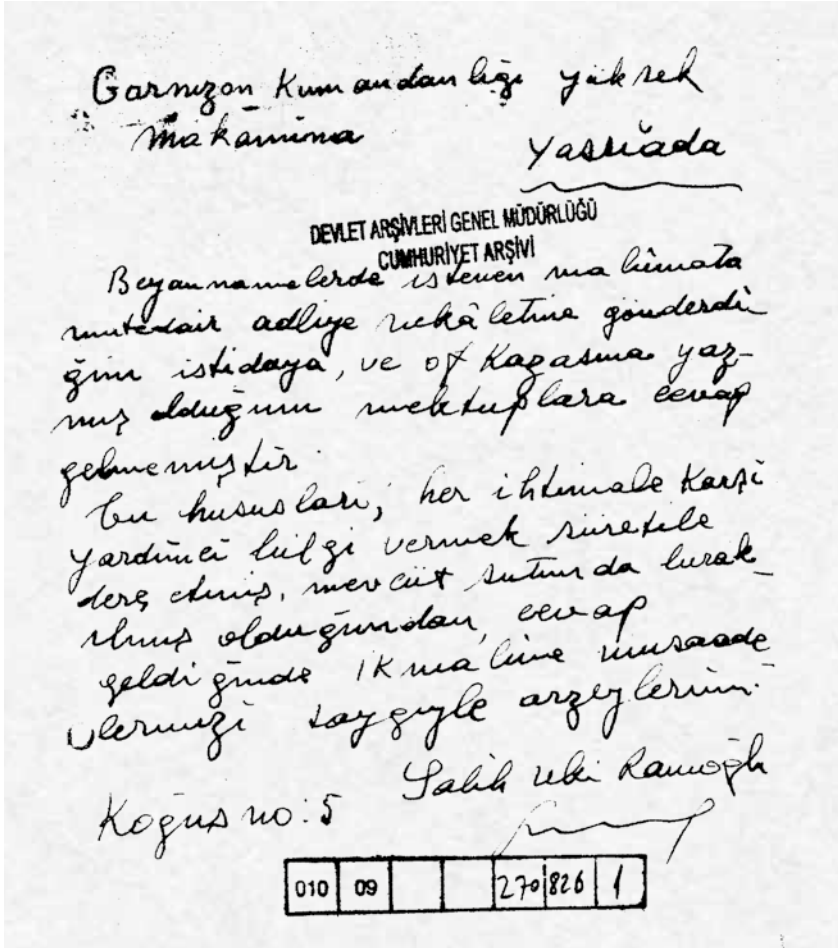
Ramoğlu, Meclisten ayrıldıktan bir gün sonra Kanun metnini *Zafer* gazetesinde okumuştı. “*Şayet oylamada bulunsaydım ben çekimser oy kullanacaktım*” diyen Ramoğlu, bunun nedenini 1957’den itibaren partiler arası münasebetlerin gerginleşmesine bağlamıştı. Çünkü Kanun, gergin havayı daha da arttırmaya yarayacaktı. Son olarak Milli Birlik Komitesine “*Ben şimdiye kadar Milli Birlik Komitesi nezareti altında bulunuyorum. Bundan sonraki akıbetimi Milli Birlik Komitesinin muvaffakiyetine ve teşkil edilen heyetinizin adaletine terk ediyorum*” şeklinde bir mesaj göndererek ve başka bir diyeceği olmadığını belirterek ifadesini tamamlamıştır.

Haksız Mal İktisap Davası

Yüksek Soruşturma Kurulunun açtığı haksız iktisap davalarında ilk olarak sanıkların malları üzerine tedbir konuluyor, ardından 1950-1960 döneminde tüm masraf ve gelirlerini belirttikleri beyannameler talep ediliyordu. Yassıada şartlarında bu beyannameleri doğru bir şekilde doldurmak başlı başına bir meseleydi. Milletvekilleri ailelerine ve ilgili kurumlara müracaat ederek bilgi topluyor ve gelecek verilere göre beyannamelerini oluşturuyordu. Yeterli bilgi gelmeyince de tahmini olarak rakamlar belirtiliyordu. Ranzaların üzerlerinde, hastanede doldurulan beyannamelerde mutfak masrafından giyim kuşama kadar birçok ayrıntının bilgisini vermek gerekiyordu.

Salih Zeki Ramoğlu, kendisinden bu beyannameler talep edilince derhal Adalet Bakanlığına bir istida göndererek, Of’taki yakınlarına ve kurumlara mektuplar yazarak bilgi talep etti. Fakat bir süre cevap alamayınca Yassıada Garnizon Kumandanlığına durumu bildiren bir dilekçeyle müracaatta bulundu. Ramoğlu’nun talebi, cevap gelince beyannamelerini tamamlamasına izin verilmesiydi.

Salih Zeki Ramoğlu hastanede doldurduğu 11 Eylül 1960 tarihli masraf beyannamesinde, 1957’ye kadar yaptığı masrafları hatırlamadığını belirtmiştir. Sorgu hâkimi ve cumhuriyet

savcısı iken aldığı maaşlar belliydi ve bunlar, olduğu gibi sarf edilmişti. Bazı mebusluk ödenekleri ve masrafları da tahmini olarak belirtilmişti. Dış seyahati olmamıştı. Beyannameye göre 45.000 lirayla en fazla masrafı, mutfak harcamaları oluşturuyordu. Ardından 16.500 lirayla milletvekili, 11000 lirayla giyim-kuşam, 10.500 lirayla bağış ve yardımlar, 9.950 lirayla ikamet harcamaları geliyordu. 1957 sonrasına ait 12 kalemde masraf bildiri mi yapan Ramoğlu toplam masrafını 118.740 lira olarak hesaplamıştı.

28 Ağustos 1960 tarihli varlık beyannamesinde, 14 Mayıs 1950 itibarıyla eşine ait gayrimenkullerle ilgili bilgi mevcuttur. Kendisine ait bir gayrimenkulü olmadığını belirten Ramoğlu, tümü Trabzon'un Of ilçesinde eşi Fatma Ramoğlu'nun hisse sahibi olduğu arsa, tavla, tarla ve çalılıkları bildirmişti. Aslında bu gayrimenkuller 1937 yılında vefat eden eşinin babası Mahmut Bey'e aitti. Onun ölümü üzerine aralarında Fatma Hanım'ın da olduğu 7 kardeş miras kalmışlardı.

1960 yılına ait varlık beyannamesinde 31102 numaralı 5 yıllık Hayat Sigortası'nın bedelinin ödendiği görülmektedir. 12 Ağustos 1960 tarihli sair kazanç ve gelirler tablosunda

Varlık Beyannamesine
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ Ektir.

14.5.1950 Varlık Beyannamesi için

1. Eşim Fatma Ramoğluna ait gayrimenkullerde Hissesi

Yeri	Cinsi	Tapu Tarih No	Miktarı	Sahibi	Hisse miktarı
1- of	Arsa	Eylül 1377.19	3 dönüm	Mahmut ve Hızır	6911 Hissede 6744
2 İvyanköyü	Tavla	" " 20	" "	" "	tamamı
3 "	Çalılık	" " 21	1 Dönüm	" "	"
4 "	Tavla	Haz 1319 59	3 "	Hacı bahadır	"
5. Leka Köyü	"	" 336 79	1382 m ²	Mahmut ve Hızır	"
6. "	Çalılık	" " 80	1838 m ²	"	"

BCA, 010.09/270.826.1.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Sıra No: 552

TEBLİĞ ZABIT VAKASI

Haksız mal iktisabından sanık Salih Zeki Ramoğlu
hakkında Yüksek Soruşturma Kurulunca ittihaiz olunan karar ile buna
~~bağlı bilirkişi, takdir hey'eti raporu ve mezkûr rapora karşı bir~~
itirazı varsa on gün içinde yazılı olarak Divana bildirmesi lüzumu
tarafımızdan kendisine tebliğ edilmiştir. 7 / 4 / 1961

Tebliğ eden   Tebliğ eden   Tebliğ eden   Tebliğ eden

Salih Zeki Ramoğlu

BCA, 010.09/270.826.1.

borç olarak gözüken 2.800 liranın tasfiye edilerek borcu olmadığını bildirildiğini belirten Ramoğlu, gerekli güncellemelerin yapılmasını talep etmişti.

Salih Zeki Ramoğlu'nun dosyasının da aralarında bulunduğu 255 tutuklunun haksız iktisap dosyası, Yüksek Soruşturma Kurulunda görevli 6 kişilik bilirkişi heyetine gönderildi. Yapılan toplu incelemenin ardından Hakkı Kamil Beşe'nin başkan, Sırrı Kalayoğlu, Adil Yüceer'in üye ve Naylan Çelikel'in kâtip olduğu Yüksek Soruşturma 1 Nolu Kurulu

1960/214 numaralı kararını 13 Aralık 1960 tarihinde verdi. Kararda bahsi geçen kişilerin gayrimeşru servetleri olmadığı yönünde kanaat oluştuğundan soruşturmanın derinleştirilmesine gerek görülmediği belirtildi.

Yüksek Soruşturma Kurulu, Salih Zeki Ramoğlu'nun haksız iktisap dosyasıyla ilgili kararını 11 Ocak 1961 Çarşamba günü saat 16.00'da yaptığı toplantıda verdi. Tüm deliller toplanmış ve bunlar bilirkişi raporlarıyla karşılaştırılmıştı. Ortaya çıkan sonuç, haksız bir iktisap olmadığı yönündeydi. Fazlı Öztan başkanlığında toplanmış olan Kurul, bu mütaalayla birlikte Salih Zeki Ramoğlu'nun malları üzerine konulmuş olan tedbirlerin kaldırılmasına ve nihai karar için dosyanın Yüksek Adalet Divanına sevkine karar vermişti. Dosya, 20 Şubat 1961 tarihinde Divana sunulmuş, 5 Mart günü "*Kanuna göre uygulanacak başka muamele yoktur*" notuyla kapatılmış ve 1 Nisan 1961 günü de Yüksek Soruşturma Kurulunun kararı Salih Zeki Ramoğlu'na tebliğ edilmiştir.

Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması

Kendisi de bir hukukçu olan Salih Zeki Ramoğlu'nun Yassıada'da avukatı yoktu. 16 Mayıs 1961 Salı günü yapılan Beşinci Oturumda Tahkikat Encümeni kurulması hakkındaki tasarının Meclisteki görüşmeleriyle ilgili sorgulamada, 27 Nisan günü Meclisi terk ettiğini söylemişti. Ramoğlu, 90'lık takrire imza koymayan milletvekillerindendi.

Sanık numarası başlangıçta 379, daha sonra 377 ve karar duruşmasına gelindiğinde 376 olan Salih Zeki Ramoğlu, Anayasa Davasında sözlü savunmasını 16 Haziran 1960 Cuma günü toplanan 21. Oturumun üçüncü celsesinde yapmıştır. İlk olarak sırasıyla Kararname'nin kendisiyle ilgili kısımlarını cevaplandıracağını söyleyerek söze başladı. 1957 yılında milletvekili seçildiğini, parti içinde bir görev almadığını vurguladıktan sonra Kararname'de belirtilen kredi, döviz ve dış seyahat gibi konularla ilgisi bulunmadığını belirtti. Yüksek Soruşturma Kurulu, malları üzerindeki tedbiri kaldırmış karar da kendisine tebliğ edilmişti.

Menfaat temin etmediğinin tespit edildiğini belirttikten sonra sözü Uşak'ta başlayıp, Topkapı'da sona eren olaylara getirdi. Bunlarla ilgili tahkikat açılması hakkındaki takrirler, önce Grupta, sonra Mecliste görüşülmüştü. İzlenimini "*bu hadiseleri siyasi mahiyet arz eden suikastlar olarak telakki ve kabul etmediğimi ifade etmek isterim*" diyerek belirtti. Ayrıca görüşmelerden hatırladığı kadarıyla muhalefetin de olayları diktaya gidiş olarak tasvir etmediğini ekledi.

Ramoğlu'nun savunmasında, Salahiyet Kanunu'nun önemli bir yer işgal ettiği anlaşılmaktadır. İlk olarak Esat Budakoğlu'nun kanun lehinde oy verilmemesi yönünde önceden telkinleri olduğunu söyledi. İfadesinin aynen geçerli olduğunu belirttikten sonra "*dikta konusunda arkadaşlarımla savunmalarını kabul ediyorum*" dedi. O da birçok DP mensubu gibi, sual ve istizah takrirleri vermek, Meclis kürsüsünde konuşmak veya konuşanları, verilen

takrirleri desteklemek olarak tanımladığı murakabe vazifesini, Anayasa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisine vermesinden hareketle, savunmasını Türkiye'de dikta gibi bir rejimin kurulmasının mümkün olmadığı tezine dayandırdı. *"Buna rağmen liderlerde mevcut olduğu iddia olunan diktaya tevessül hareketlerinde iştirakimi gösterecek hiçbir söz ve hareketime asla tesadüf olunamaz"* diyerek konuyu kendisine bağladı. Dikta ve murakabe hususunda, madde bir vaka örneği ve kendisiyle ilgili açıklamalarıyla savunmasına devam etti.

Savunmasının bundan sonraki bölümünde *"1958 senesinde yapılan Meclis Riyaseti seçimlerinde mücadelede dâhil olarak çalıştım ve Şem'i Ergin'e rey verdim. Bu seçimlerde Mahmut Goloğlu'nun Reis Vekilliğine seçilmesine muvaffak oldum"* diyerek DP içi muhalefeti tanımlayan Yaylacıların arasında olduğunu açıkladı.

Salih Zeki Ramoğlu, daha sonra ülkede yaşanan kaygı verici gelişmelerin DP içindeki yansımalarına değinmiş ve kendisinin bu ortamda durduğu yerle ilgili açıklamalar yapmıştır. 27 Mayıs'a yakın günlerde cereyan eden öğrenci hareketleri, Harp Okulu öğrencilerinin sessiz yürüyüşü gibi gelişmeler nedeniyle ülkede karanlık bir manzara meydana gelmişti. Grupta bu konular endişeyle takip edilmiş ve Harp Okulu yürüyüşünden bir gün sonra da Sıtkı Yırcalı, Esat Budakoğlu, Sabri Dilek, Fikri Karanis gibi DP'nin muhalifleri, Anadolu Kulübünde toplantı yapmıştı. Başol'un müdahalesi sonrası sözlerini tamamlamadan diğer toplantının 24 Mayıs günü 90'lık takririn düzenlenip riyasete verilmesiyle sonuçlandığını söyledi. Bu takrire imza koymamıştı fakat son grup toplantısının sabahında Sabri Dilek ile Selahaddin Karayavuz'u desteklemeye karar vermişti. Müzakere salonuna bu kararla girmiş fakat müzakere açılmadan tatil kararı reye konulmuştu.

Öylece müzakere salonuna girdik. Fakat müzakere açılınca tatil kararı reye kondu. İsrarla iki defa reylemeye de netice alınamamış ve sonucunda Reis, tekrar takririn kabulünü reye arz ediyorum demiş ve o suretle kabul edildiğini bildirmiştir. Geçmiş hadiseler bizim görüşlerimizi teyit ettiği gibi gelecek hadiseler de teyit edecektir, bunu ümit ediyorum. Bu itibarla istifayı düşünmedim...

Salih Zeki Ramoğlu, sözlü savunmasını tamamladıktan sonra 16 Haziran 1961 tarihli altı sayfalık dilekçesini Yüksek Adalet Divanına sunmuştur. 10401-6 numarayla kayıt altına alınan yazılı savunmasında daha önce ifade ettiklerini tekrarlamayacağını belirten Ramoğlu, hukuk kuralları ve teamüllerini yorumladı ve TCK'nın 146.maddesi hakkında mahkemede temas edilmeyen iki hususla ilgili malumat verdi.

Bir hukukçu olarak önemli gördüğü hususların ilkinde, bu maddedeki amacı fiillerin maddi yapısının kapsadığı kişilerin tetkiki olarak değerlendirdi. Bu bağlamda kişileri, kendi içinde sonuca etki etmeyenler, iddia edilen suçun işlenmesine zorla iştirak ettirilenler, teşebbüslerden netice alınmasında yarar görenler olarak üç gruba ayırdı. Olayda zorla oy verdirilen veya beyanatta bulundurulananların, milletvekili olmaları gerektiğinin altını çizen Ramoğlu, aksi takdirde bu zorlamanın muhatabının olamayacağını ve bu durumda

(10401-6)

Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına

Bu yazılı savunmamı, okuduktan sonra takdim ediyorum.
umumi mahiyetteki savunmalardan hukukuna müesser latah
kısımları kabul ve taltimle eski ifadelerini tekrar ederken
velüt mesailerinden dolayı müdafî arkadaşlarıma teşekkür
lerini ifade etmekle sözlerime başlayacağım.
Sayın Başkan ve üyeler.

BCA, 010.09/54.160.3

Devlet ~~kanun~~ kurumlarından olan B.M.M. Sınır,
birinci derece teminatı altında bulunan Anayasaya
karşı, 146 inci maddedeki fiillerin başka türlü işleme
si gayri kabilidir. Bu maddedeki şiddet unsuruna B.M.M.
Sınır manevî şahsiyetinin maruz kalması düpiimilelidir.
Fakat asla kafi değildir. Terir iira ne netice istihsal
edilebilmek için bu çatıya terkip ne teşkil eden B.M.M. n
ağalarının Maddi veya manevî şiddete maruz kalmış olma
ları şarttır. Sayın Başkanım:

olanların da eylemlerden mesul tutulamayacağını savundu. Devamında da aynı eylemin-
den ötürü bir şahsın hem mağdur hem de sanık olmasının mümkün olmadığını belirtti.
Kıyaslama yaptı. Dışarıdan silahlı bir gücün suçu işlemeye teşebbüs etmesi halinde bir
Meclis üyesi nasıl mağdur olarak kabul edilmeliyse, suçlandıkları olayda da aynı durum söz
konusuydu. Bu gerçeğin, 146. maddenin bünyesinden koparılıp atılamayacağını savundu.
Çünkü TBMM'nin teminatı altında bulunan Anayasa'ya karşı 146. maddedeki fiillerin baş-
ka türlü işlenmesine imkân yoktu. Bu maddedeki şiddet unsuruna ise TBMM'nin manevi
şahsiyetinin maruz kalması durumu söz konusu olabilirdi. Fakat bu yeterli bir açıklama
olamazdı çünkü böyle bir şeyi tesis etmek için milletvekillerinin maddi veya manevi şidde-
te maruz kalmış olmaları gerekirdi.

Salih Zeki Ramoğlu'nun ele aldığı ikinci husus, TCK'nın 65.maddesinin, 146.maddesinin
birinci fıkrasındaki ahvalde tatbik edilemeyeceğiydi. Öncelikle 146.maddenin ikinci fıkrası-
nda "65.maddede gösterilen şekil ve suretlerle" ibaresi olduğunu hatırlattı. Kanun koyucu,
Ceza Kanunu'nun hiçbir maddesinde bu şekilde "fer'i iştirak" durumuna 65.maddeyi açık-

ça belirterek hüküm sevk etmek yoluna gitmemiştir. Bu bir cümleyi veya fikri güçlendirmek amacıyla ortaya konulan yazılış şekli olarak telakki edilemezdi.

Maddenin düzenlendiği zamanın şartları ve bilhassa iddia olunan hadiselerdeki mahiyetinin arz ettiği durumlar dikkate alındığında kanun koyucunun, ne amaçla hareket ettiği kolaylıkla görülebilirdi. Yani kanun koyucu, fer'i iştiraki sadece ikinci fıkra tatbik etmeyi düşünmüştü. Ramoğlu, bu mütalaasını teyit eden üç hukuki ve kanuni neden sıralanabileceğini belirterek savunmasını desteklemeye çalıştı.

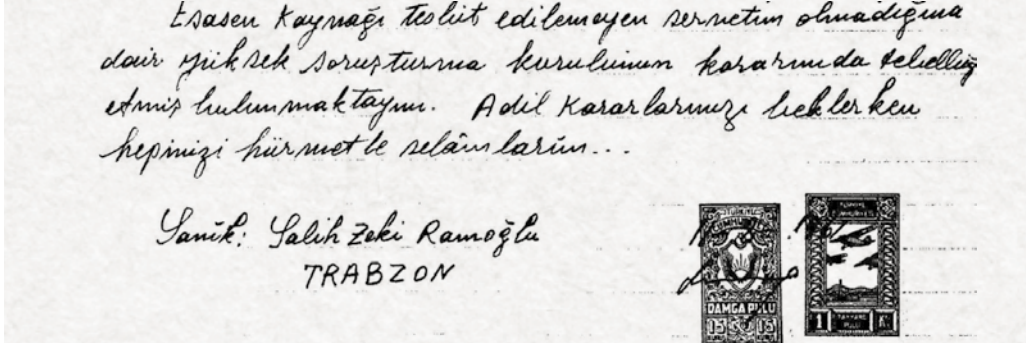
Bunlardan ilki, kanun koyucunun bir madde içinde teşviki olan kişiyi, birinci fıkradaki suçu işlemeye teşvik ettiği takdirde 10 yıldan 24 yıla kadar ağır hapisle cezalandırılmasıydı. Fakat aynı suçu ikinci fıkra gösterilen şekil ve surette teşvik ettiği anlaşılırsa ölüm cezasıyla cezalandırılması düşünülemezdi. Bu halde fer'i mahiyette olan failin fiilinin, TCK'nın 65.maddesinin kapsamına alınması icap ederdi. İkincisi 65. maddenin şahsen ifade edilerek 146.madde bünyesindeki uygulama yerinin sınırlandırılması hususudur ki bunun dışındaki diğer fıkraya tatbiki mümkün olamazdı. Üçüncüsü kanun koyucunun 146.maddesinin de olduğu ikinci fasılda, aynı sistemin düşünülmüş olmasıydı. Bu noktada 149. madde örnek olarak verilebilirdi. Burada asıl suç unsurları birinci ve ikinci fıkralarda belirtildikten sonra *"Bu cürümlere yalnız iştirak etmiş olanlar"* denilmekteydi. Yani fer'i failer üçüncü fıkra ayrıca zikredilmişti. Çıkan sonuç, kanun koyucunun fer'i failer tercinde istediği şekilde özel hüküm sevk etmeye özellikle bu fasılda özen gösterdiğiydi.

Salih Zeki Ramoğlu, bilimsel bir üslupla bir hukuk ve kanun mütalaası yaparak hazırladığı savunmasında, tüm bu mantıklı izahattan sonra 15 sayılı Kanun'un 1.maddesinin sevk edilmesindeki asıl amacın, cezalardaki adil nispeti temin etmek olmadığını uzun uzun vurguladığı gibi 146. maddede boşluk olarak gözüken yerlerin doldurulmaya çalışıldığını belirtti. Gerçekte 146. maddeye 15 Sayılı Kanun'la eklenen üçüncü fıkra, iştirak bakımından olduğu kadar suç ve ceza olarak da yeni hükümler ortaya koymuştu. Bu metin, TCK'nın 2.maddesiyle teminata alınmış olan kazanılmış hakları ihlal etmekteydi.

Ramoğlu, Fransa örneğiyle Millî Birlik Komitesinin 146.maddeye eklediği 3.fıkraı kıyasladı. Fransa'da 10 Temmuz 1940 tarihinde anayasa yetkisi verilmesi hakkında oylarını kullanan milletvekilleriyle ayan üyelerine Nisan 1944 sonrasındaki emirlerle Fransız vatanına ihanet suçunu oluşturan faaliyetlerden ötürü o zamanın milletvekili ve senatörlerinin başka bir cezayla muhatap edilememeleri keyfiyetinin sebepleri belirtilmişti. Bu bağlamda Ramoğlu, 146.maddeye eklenen 3.fıkranın kabulüyle bu hükmün milletvekillere tatbikinin düşünülmeyeceği fikrindeydi. Takdir ise Yüksek Adalet Divanınınındı.

Salih Zeki Ramoğlu, kanunlar üzerindeki mütalaalarını burada bitirip şahsi durumuyla ilgili kısaca izahatta bulunacağını belirterek kendisiyle ilgili kısma geçti. 1957 yılında Cumhuriyet Savcılığı görevinden ayrılarak, mahallinde yapılan aday yoklamalarını kazanarak milletvekili olmuştu.

Bu ilk bilginin ardından yetiştirme tarzı itibarıyla bir köylü çocuğu olduğunu belirtti. İşte sadece bu sebeple dahi diktatörlüğe taraftar olmasına imkân yoktu. Son hadiselerle ilgili davranışları ve DP Grubundaki hareketlere iştirakiyle ilgili sözlü savunmasında gereken bilgileri zaten vermişti. Diktaıı kabul istikâmetinde herhangi bir iş birliğı yapmamış, bunlara delalet edecek hiçbir hareketi ve konuşması olmamıştı. Bu hususta Meclis dışındaki durumuyla ilgili de bir delil gösterilemezdi. Tahkikat Encümeninin kurulmasına, gruptaki müzakereleri dinledikten sonra müspet oy verdiğini zaten mahkemede belirtmişti. O dönemde ülke geneline yayılmış olan millî, şahsi, şeref ve itibarlarını hedef alan propagandalar vardı. Bunların ancak böyle bir komisyon kurularak önlenebileceğine samimiyetle inanmıştı. Ramoğlu, “içtimai bünyemizin bu nevi çirkin propagandalara tahammülü olmadığına bugün de inanmaktayım” sözleriyle verdiği kararın doğruluğunu savunmayı sürdürmüştü. Sonuçta bu Encümene, diktaya destek vermek amacıyla oy vermediğı açıktı. Kısa süreli teşrii döneminde döviz, kredi gibi menfaatler elde etmediğini belirten Ramoğlu, yazılı savunmasını bu nokta üzerindeki vurgularla tamamlamıştı.

27 Mayıs’tan bu yana 4 çocuğumla eşimin bir köyde oturmakta bulunmaları hususu, sizlere servetim hakkında kâfi derecede bir fikir verir kanaatindeyim. Esasen kaynağı tespit edilemeyen servetim olmadığına dair Yüksek Soruşturma Kurulunun kararını da tebellüğ etmiş bulunmaktayım. Adil kararlarınızı beklerken hepinizi hürmetle selamlarım.

Hakkındaki İddianame ve Karar

Başsavcının iddianamesini tamamladığı 14 Temmuz 1961 Cuma günü gerçekleştirilen otuz beşinci oturumda Salih Zeki Ramoğlu, 146/3 gereğince cezalandırılması talep edilen sanıklar arasındadır.

15 Eylül 1961 tarihinde Yüksek Adalet Divanı son duruşmasını yaparak kararları açıklamıştır. Mahkeme kapısında sıra ve hükmünü beklerken Salih Zeki Ramoğlu ile Mahmut Goloğlu arasında gerginliğı azaltan ve kısa bir süreliğine de olsa gülümseten bir diyalog geçmiş ve bu, Fikri Karanis’in anılarına şöyle yansımıştır.

Fıkra : 11 DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ CUMHURİYET ARŞİVİ Örnek : 63

HÜKÜM HÜLASASI

Mahkemenin adı : Yüksek Adalet Divanı
Esas kayıt numarası : 960/1
C. Müddeiumumiliği esas No. : _____

1 — Dávacının veya müştekinin adı ve sanı : K.H.
2 — Hükümlünün adı ve sanı : Salih Zeki Ramoğlu
İşi : Sabak Trabzon Mebusu
İkametgâh ve meskeni : Öz Yurdu Kışlacık Köyü
3 — Suçun vukuu tarihi : 15/9/1960 Trabzon
4 — Hükme esas olan kanun maddesi : T.C.K. 146/1,59
5 — Hükümün :

Nev'i	<u>Akır Hapis</u>
Müddeti	<u>4 Sene 2 Ay</u>
Miktarı	<u>" " " "</u>
Tarihi	<u>15/9/1960</u>
Sübut vasıtaları	<u>Şahit Vs.</u>

6 — Mevkuf ise tevkif tarihi : 27/5/1960
Tahliye edilmişse tahliye tarihi : XXXXXXXXXXXXXXXXXX
Hüküm katılmıştır. : Arsan (Makimlikine) C. Müddeiumumiliğine
İnfaz edilmek üzere tevdi olunur.

Kâtip : _____ Mahkeme mühürü ve hâkimin imzası : Mehmet Ali Keskinyörek
Kayseri Bölge Cezaevi Mü.

010 09 134 1968 1 13

Ula Salih. 1954'te sana milletvekilliği teklif edildi. Hele anam bir istihareye yatsın. İşin sonu hayır mı değil mi bir öğreneyim. Ona göre karar vereyim dedin. Anacığın istihareye yatmış, iyi çıkmadı demişsin. Milletvekili olmayı da kabul etmemişsin. 957'de Fikri sana teklif etti vekilliğini. Anacığın istihareye nasıl yattı ki bu Yassıada işi ona malum olmadı, seni de buraya gönderdi?

Salih Zeki Ramoğlu "Mahmutçuğum kabahat anacığında değil bende. Ona bu kez istihareye yat demedim ki" diyerek Goloğlu'na esprili bir cevap vermişti.

376 sanık numaralı Salih Zeki Ramoğlu hakkında verilen kararın gerekçesinde son devre milletvekili olduğu, ifadesinde de belirttiği üzere Tahkikat Encümeni kararına grupta oy

verdiği, murakabe görevini yaptığına dair bir faaliyeti olmadığı belirtilmiş ve “*müdafaası kararda münakaşa ve ızah olunan umumi ve hukuki sebepler çerçevesi içinde kalmıştır*” denilerek Ramoğlu’nun “Fer’i iştirak” halinde olduğuna kanaat getirilmiştir.

Anayasayı ihlal suçu işlediğine karar verilen Ramoğlu, 146/3, 59 ve 173.maddeler kapsamında 4 yıl 2 ay ağır hapis cezasına çarptırılmıştır. Ayrıca tüm amme hizmetlerinden mahrum olacak, 1 yıl 4 ay 20 gün Trabzon umumi emniyet nezareti altında bulundurulacak ve 152 lira maktu harç ödeyecekti.

Bir Şikâyet

Salih Zeki Ramoğlu, Yassıada’da yargılanırken bir başka davayla muhatap olmak durumunda kaldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına görevlerini kötüye kullandığı iddiasıyla Mustafa Bektaş ve Hakkı Sarıalioğlu tarafından verilen 20 Temmuz 1960 tarihli ihbar dilekçesi üzerine eski Adalet Bakanı Esat Budakoğlu’yla birlikte haklarında soruşturma açıldı. İddiaya göre 1957 seçimlerinde bir seçim sandığının yerinin değiştirilmesi için Salih Zeki Ramoğlu, ricada bulunmuştu. Ayrıca bir suçtan dolayı sanık olan Ramoğlu’nun yeğeninin tutuklanmaması ve mahkûm edilmemesi için de Of DP İdare Kurulu Üyesi Mehmet Akyıldız, Of Ceza Hâkimi Muzaffer Akgün’den talepte bulunmuştu. İddiaya göre Akgün, bu talepleri kabul etmeyince Ramoğlu tarafından şikâyet edilmiş ve bunun üzerine de Esat Budakoğlu’nun talimatıyla Of Ceza Hâkimliği kadrosunun azaltılması sonucunda açıkta kalmıştı.

Bu ihbarda, ayrıca Mustafa Üstündağ’ın Fiskobirlik Of Şubesi Müdürlüğüne tayin edilmesinin o zamanki Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmén üzerinde yapılan tesirle olduğu da ileri sürülmüştü. Fakat Yüksek Soruşturma Kurulu, yaptığı tahkikat sonucunda Hayrettin Erkmén’in yargılanmaması yönünde karar verdi.

Yapılan incelemede 28 Ocak 1960 tarihinde Müsteşar Kevni Nedimoğlu tarafından onaylanan Adalet Bakanlığı Zat İşleri Umum Müdürü Necati Aras imzalı teklifle birlikte, çift hâkimli Asliye Mahkemesi teşkilatı bulunan Of Adliyesinin iş durumu tetkik edildiği, tek hâkimli hale getirildiği, buradaki mevcut “Hukuk Hâkimliği” kadrosunun “Hâkimlik” olarak değiştirildiği ortaya çıkmıştı. Ceza Hâkimliği kadrosuysa saklı tutulmuştu. Bunun sonucunda Of Ceza Hâkimi Muzaffer Akgün, açıkta kalmış ve başka göreve tayin edilmemişti. 9 Haziran 1960 tarihinde de vefat etmişti. Dosyada Salih Zeki Ramoğlu tarafından Mehmet Akyıldız’a gönderilen 13 Ocak 1960 tarihli bir de mektup vardı. Mektupta “*Burada söz aldığımız mahut işin kararnamesi sevk edildi. Kapalı kalsın*” şeklinde bir cümle geçmekteydi. İddiaya göre bu cümle, Muzaffer Akgün’ün açıkta bırakılması işlemiyle ilgiliydi.

Fakat Komisyonun değerlendirmesi bu doğrultuda olmamıştır. Her şeyden önce iddiayı ortaya atanlar bunu kanıtlayacak yeterli delili Komisyona sunamamışlardı. Bu hususta ifadesine başvurulanan Salih Zeki Ramoğlu, tüm iddiaları reddederken Esat Budakoğlu da ken-

disi tarafından keyfi verilen bir emir olmadığını Zat İşleri Umum Müdürü ile Müsteşar'ın iş kadro durumunu dikkate almaları suretiyle işlem yapıldığını söylemişti. Necati Aras da Budakoğlu'yla aynı doğrultuda ifade vermişti. Ayrıca o dönemde Zat İşleri Umum Müdürü tarafından Of'taki işlemin benzerinin Susurluk'ta da yapılması teklif edilmişti.

Şikâyet üzerine Yüksek Soruşturma Kurulu 16 Nisan 1961 tarih ve 1961/356 esas, 1961/911 sayılı "vazifesizlik" yönündeki kararını verdi. TBMM Dâhili Nizamnamesi'nin 170.maddesine göre oluşturulan 5 kişilik Komisyon, 47 sıra numaralı dosya üzerinde inceleme yaparak kararını açıkladı. Esat Budakoğlu hakkında soruşturma açılmasına gerek görülmediği belirtilen 65 numaralı Karar, Millet Meclisinde 8 Şubat 1963 tarihli toplantıda kabul edildi.

Yassıada'da tutuklu bulunan bazı DP'li vekillerle ilgili geçmişteki husumet, kırgınlık veya başka nedenlerden kaynaklı bu tür ihbarlar yapılmıştı. Salih Zeki Ramoğlu da bunlardan nasibini almış fakat şikâyete konu olan hususlarda yeterli delil bulunamadığından hakkın-da işlem yapılmamasına karar verilmişti.

Cezaevi Hayatı

Önce Kayseri Cezaevine, ardından Trabzon Cezaevine nakledilen Salih Zeki Ramoğlu, Yassıada dışında yaklaşık iki yıl süreyle hapis hayatı yaşamıştır. Kayseri Cezaevinde uyumlu bir mahkûm olarak dikkat çekmişti. 27 Haziran 1962 tarihinde Cezaevi Komisyonu kara-

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

R A P O R

Solih Zeki Ramoğlu un tarafımızdan yapılan muayenesinde .....
Bakış tava hastalıkları sebebiyle iş esası üzerine müesses ceza evlerinde çalı-
lışmasına bedeni kabiliyetinin müsait bulunmadığına dair rapordur. 27/6/1962

Asabiye mütehassısı
Dr. Kamil Akkaya

Bölge ceza evi tabibi
Dahiliye mütehassısı
Dr. İhsan Şakir Güzübayrak

010 09 000 1362 1

16

rıyla “iyi ahlaka sahip” ve yazılı şartlara uygun olduğu belirtilen Salih Zeki Ramoğlu’na fiş tanzimine ittifakla karar verilmişti. Fakat hem Yassıada’da hem de Kayseri Cezaevinde sağlık sorunları yaşayan Salih Zeki Ramoğlu’na, beden en cezaevinde çalışmasının uygun olmadığına dair rapor düzenlenmiştir.

Kayseri Cezaevindeyken eşi, oğlu ve küçük kızı birkaç defa onu görmeye gitmişlerdi. Burada sarılık geçiren Ramoğlu, ailesinin ziyareti esnasında askerî doktorların bazı hastalara sert davrandığı yönünde birkaç gözlemini ailesine iletmişti. Trabzon Cezaevinden nakle edildiği Arsin Cezaevinde son birkaç ayını geçirdi. Buradaki şartlar oldukça iyiydi. Kızının tanımlamasıyla iki katlı bahçesi olan hapisane, onlar için âdeta bir “ev” gibi olmuşt u.

16 Ekim 1962 tarihinde çıkan aftan yararlanarak bu yılın kasım ayında Arsin Cezaevinden çıkan Salih Zeki Ramoğlu, önceden eşi tarafından kiralanan Trabzon Merkez Çarşı Mahallesi Mısırlıoğlu Sokak’taki kiralık evde ailesiyle birlikte yaşamaya başladı. Bir büro açıp avukatlık yaptı. Siyasi yasakları kaldırılınca Süleyman Demirel’den gelen teklifleri reddetmiş de 1973 yılında yeniden siyasete göz kırptı.

Milliyetçi Demokrasi Partisindeki (MDP) Faaliyetleri ve Ölümü

Cumhuriyet,
18 Ağustos 1983, s. 6.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra siyasi izinler verilince ilk kurulan parti emekli Orgeneral Turgut Sunalp’in liderliğindeki Milliyetçi Demokrasi Partisi olmuştur. Turgut Sunalp’in 40 arkadaşıyla birlikte 16 Mayıs 1983 günü yeni döneme kazandırdığı bu parti, “Atatürk milliyetçiliği” ilkesini benimsemişti. Kenan Evren’in desteğine rağmen 6 Kasım 1983 günü yapılan Genel Seçimlerde %23,3 oyla üçüncü olmuş ve sadece 71 milletvekiliği kazanabilmişti. 25 Mart 1984 tarihinde yapılan yerel seçimlerde beklentilerin çok altında kalan MDP’nin 1985’in Temmuz’unda yapılan ilk büyük kongresinde başkanlığa Kahramanmaraş Milletvekili Ülkü Söylemezoğlu getirilmiş ve kopmalar, siyasi hayatta beklentilerin karşılanamaması gibi nedenlerle 4 Mayıs 1986’da da fesih kararı alınmıştı.

Salih Zeki Ramoğlu, 1980 sonrası siyasi tercihin i MDP’den yana kullanmıştı. 1983 yılının Temmuz ayında bu parti, 54 ilde örgütlenmiş fakat seçime katılma hakkını, Trabzon’un da içinde olduğu 38 ilde elde etmişti. MDP, Trabzon milletvekilliğine Salih Zeki Ramoğlu’nu aday göstermişti. Aynı zamanda MDP’nin Trabzon il başkanı da olan Ramoğlu, 18 Ağustos 1983 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan demecinde, Türkiye’nin gelecek siyasi yapısına rahat cevap verebileceğini ve yeni kadrolaşmaya imkân teşkil edeceğini düşündüğü için bu partiyi tercih ettiğini söylemiştir. Ramoğlu’nun açıklamasına göre MDP, “klasik ve

ılımlı” nitelendirdiği bazı kesimlerin oylarını almayı ve Trabzon’dan 5 milletvekili çıkartmayı hedefliyordu.

Siyasi düşüncelerinin Atatürk milliyetçiliği olduğunu “Biz bütün Türklere, dünya Türklerine sempati duyup Anadolu’da medeniyet yaratmaktan ibaret olan Atatürk milliyetçiliğini benimsiyoruz” sözleriyle açıklamıştı. 1982 Anayasası’nın halk oylamasında ret oyu verilmemesi için çalıştığını da bu röportajında söylemişti.

Tabanın suni bir görüntüsü vardır. Şimdi bazı fanatik kişiler tabanı etkilediklerini sanıyorlar. Anayasa oylamasından on gün kadar önce aynı fanatik kişiler “Celal Bayar da red oyu verecekmiş onun için red vereceğiz” diye laf dolandırdılar. Ben de Bayar’ı telefonla aradım. Celal Bayar bana “red görüşünde değilim” dedi. Ben de bunun üzerine kampanya açarak Anayasa’ya red oyu verilmemesi için çalıştım.

Cumhuriyet, 22 Ağustos 1983

Ramoğlu, seçim süresinde açıklamalarına ve faaliyetlerine devam etmişti. 22 Ağustos günü Cumhuriyet gazetesi muhabetine verdiği demeçte Trabzon’la ilgili hedeflerini “bölgenin sorunlarını yetkili mercilere ulaştırmak ve Trabzon’u büyük şehir yapmak” olarak açıkladı. Siyasi faaliyetleriyle birlikte avukatlık yaparak mesleğini de sürdüren Ramoğlu, MDP olarak Trabzon’da tanınan ve sevilen kişilerden oluşan bir yönetim kurulu teşekkül ettirdiklerini söylemişti. 12 Eylül öncesini “karanlık günler” olarak adlandırmış ve halkın sorunlarına sahip çıkan anlayışla hareket ettiklerini belirtmişti.

Ramoğlu’nun bu çalışmaları netice vermedi, Kenan Evren tarafından veto edilince siyasi hayat-

tan tamamen çekildi. Trabzon’da avukatlık yapmaya devam etti. Kızı ve damadının verdiği bilgiye göre Yassıada’da yaşadıklarıyla ilgili hiç konuşmadı. Son günlerinde kızı Gülay Ramoğlu, babasından geçmişte özellikle de Yassıada’da neler yaşadığını anlatmasını isteyince “Ne anlatayım hatırlamak istemediğim şeyler” demişti. Eski DP’li arkadaşlarıyla ilişkilerini sürdürmüş, Menderes, Polatkan ve Zorlu’nun idamlarının acısını her zaman içinde hissetmişti.

Anılarıyla birlikte 20 Eylül 1999 günü Trabzon’da tedavi görmekte olduğu Numune Hastanesinde 78 yaşında vefat eden Ramoğlu’nun cenazesi, 21 Eylül günü doğduğu yer olan Of’a bağlı Yukarı Kışlacık köyündeki aile mezarlığına defnedilmiştir.

Sonuç

KİTABIN konusu olan dört Trabzon milletvekilinin bazı ortak ve farklı özellikleri dikkat çekicidir. Teşri dönemlerinde, hiçbirinin aşırılığı gözlemlenmemiştir, çok aktif oldukları da söylenemezdi. Haluk Çulha ve Salih Zeki Ramoğlu'nun Trabzon'la olan siyasi bağları, İsmail Şener ve Lermioğlu'ndan çok daha güçlüydü. Lermioğlu ve Şener, Trabzon teşkilatı içinden değil il dışında yaşayan Trabzonlu kontenjanından listeye girip aday gösterilmişlerdi.

Anayasa Davasında sanıklara savunmalarında avantaj sağlayan 90'lık ve 28'lik takrirlerle imza koymamışlardı. İsmail Şener dışındakilerin Yassıada'da müdafileri yoktu. Şener'in avukatı da birçok duruşmaya iştirak etmemişti. Osman Nuri Lermioğlu ise ilk duruşmadan sonra avukatıyla yollarını ayırmıştı. Zaten sonraki duruşmalara da rahatsızlığı nedeniyle iştirak edememiştir. Hatta ne sözlü ne de yazılı bir savunma yapmıştı. Sadece çocuklarına gelirinden aktarım yapılması, avukatının azledilmesi, Mecliste teşrii faaliyetinde bulunduğunu ispat amacıyla kanun teklifi verdiğine dair delilleri bildirmek için dilekçeler vermişti. Bu noktada en kapsamlı savunmasının ifadesi olduğu anlaşılmaktadır.

Yüksek Adalet Divanında davalar tamamlandıktan sonra geriye sadece "Haksız İktisap" adı altında açılan, önce beyannameler alınıp bilirkişilere, oradan Yüksek Soruşturma Kuruluna, oradan da nihai karar için Yüksek Adalet Divanına sevk edilen davalar kalmıştı. 25 Nisan 1962 günü Anayasa Mahkemesinin kurulmasıyla birlikte Yüksek Adalet Divanının vazifesi sona erdi. Fakat Anayasa mahkemesinin yetki alanına girmeyen "Haksız iktisap" bir diğer adıyla gayrimeşru servet dosyaları, ağır ceza mahkemelerinde devam etti. Kitapta konu edildiğimiz dört Trabzon milletvekilinden Haluk Çulha ve Osman Nuri Lermioğlu'nun haksız iktisap davaları Yassıada'da sonuçlandırılmamış ve ağır ceza mahkemelerine sevk edilmişti. Burada devam etmekte olan dosyalar da daha sonra af kapsamına alınmıştı.

Dördü de Altay Ömer Egesel'in iddianamesinde cezalandırılmaları istenen sanıklar arasındayken içlerinden sadece Osman Nuri Lermioğlu beraat etmiştir. Bunun nedeni, hem hastalığı hem de Divan Başkanı Salim Başol'la mahkeme heyetinden Rıza Tunç hakkında verdiği "reddi hâkim" dilekçesi üzerine bu heyete itimadının tam olduğunu belirterek avu-

katını azletmesinde aranabilir. Nitekim Fikri Karanis de hatıralarında bu yorumumuzu desteklemektedir. Bakıldığında adı geçen vekillerin hiçbirisi lider kadronun yakınında değildi, aynı kanunlara oy vermişler, benzer savunmalar yapmışlar; en önemlisi de DP içindeki Yaylacıları niteleyen grup içinde gösterilmişlerdi.

İçlerinden Yassıada'da en kapsamlı savunmayı yapan İsmail Şener, aynı zamanda en yüksek cezayı alan kişiydi. Genel Kurulda değil Bütçe Encümeninde ve dışişlerinde oldukça aktifti. Eğitimi, lisan bilgisi göze alınarak yurt dışı heyetlerinin vazgeçilmeyen isimlerindendi. Siyasi kişiliğinden çok devlet hizmetlerinde yaptığı önemli görevlerle adını duyurmuştu ki afla serbest kaldıktan sonra da bu hizmetlerine devam edecekti. Diğerleriyle kıyaslandığında 5 yıl ağır ceza almasını gerektirecek bir tutumu görülmemişti. Üstelik milletvekilliği dahi kendi tasarrufu dışında gerçekleşmiş, siyasetle temelden bir bağı olmamıştı. Önemli görevlerine rağmen komisyonlarda iktidar tasarıları aleyhinde bulunduğu, CHP'lilerle ortak önerge verdiği biliniyordu. Fakat ilk ifadesinden itibaren "Yaylacılar" arasında gösterilse de vurguladığı iktidarın diktaya gittiğini kabul etmediğine dair net ifadeler, etkinliği ve sürekli yurt dışı seyahatleri olduğu için aldığı döviz miktarından duyulan rahatsızlık gibi nedenlerin, bu sonucu ortaya çıkartmış olabileceğine dair bir tahminde bulunulabilir.

Aslında dört vekil içinde temelden gelen tecrübeyle siyaseti en iyi bilen kişi Ahmet Haluk Çulha'ydı. Babasından devraldığı Trabzon Belediye Başkanlığı görevini başarıyla yürütmüştü. Fakat tek devrelik vekilliği döneminde bu tecrübesini hem Genel Kurula hem de DP Grubuna çok da aktardığı söylenemezdi. Onun suçu da zaten aktif olmamak, yani murakabe görevini yeterince yerine getirmemektir.

Salih Zeki Ramoğlu ve Osman Nuri Lermioğlu hukukçu olan milletvekilleri idi. Ramoğlu'nun da aktif teşrii dönemi olmamıştı. Diğerleriyle kıyaslandığında farklı ve bir o kadar da teknik bir savunma hazırlamıştı. Sözlü savunmasında söylediği tekrarlardan kaçınmış ve hukukçu kimliğini ön plana çıkartmıştı. Ön plana çıkarttığı bir diğer yönü de satır aralarında "köy çocuğu" olduğu vurgusuyla "sosyal" durumuydu. Kayseri Cezaevine gönderilmişse de buradan memleketindeki cezaevine nakledilmişti.

Ceza alanlar 1962 affıyla serbest kalmış, gayrimeşru dosyaları ağır cezaya sevk edilenlerin davaları kapanmıştı. Haluk Çulha ve Salih Zeki Ramoğlu, siyasi af çıktıktan sonra yeniden siyasete kapı açmışlarsa da her ikisi de beklentilerini karşılayamamıştı. Salih Zeki Ramoğlu'nun 1980 darbesi sonrası daha ciddi siyasi çabası vardı. MDP'nin Trabzon il başkanlığına getirilmiş, hatta milletvekili adayı olmuştu fakat Evren tarafından veto edilince siyaset sayfasını tamamen kapatmıştı. Haluk Çulha'nın öncesinde, Ramoğlu'nun da 1980 sonrasında DP milletvekili oldukları dönemden daha aktif oldukları yönünde bir değerlendirme yapmak yanlış olmasa gerek.

Sonuç olarak hatalarıyla doğrularıyla 27 Mayıs 1960 günü bir iktidar tasfiye edilmişti. Trabzon'dan seçilen 12 milletvekili için de bu değerlendirme geçerli oluyordu. İçlerinde

siyaseten çok daha tecrübeli olanlar olduğu gibi sadece XI. Dönemde bu tecrübeyi yaşayanlar, hukukçular, tüccarlar, eğitimciler; henüz çok genç yaşta olanlar ve yaşça hayatının belirli bir aşamasını geçenler vardı. Yassıada'da, bu farklılıkların bir önemi yoktu. Yüksek Adalet Divanının, 15 kişiden oluşan Mahkeme Heyeti, verdikleri kararların o güne etkisini elbette tasavvur etmişti.

Fakat bunların, gelecekteki sonuçlarını tahmin etmişler miydi?

Ekler

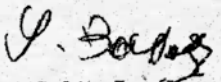
YÜKSEK ADALET DİVANI BAŞSAVCILIĞINA

4792/7358

Esas No. 900/...

Yüksek Adalet Divanı Başsavcılığına

Aşağıda künyesi yazılı ... **Haluk Çulha** ..... hakkın-
daki ... **Ağır Hapis** ..... mahkumiyetin (1) Numaralı Geçici
Kanunun 6 ncı maddesi hükmünce kesin olduğundan infazı için
hüküm fıkrası birlikte tevdi olunur. 8.10.1961

Salim Başol
Yüksek Adalet Divanı Başkanı

Adı ve soyadı	: Haluk Çulha
Baba adı	: Hilseyin
Ana adı	: Saadet
Doğum tarihi	: 1339
İkametgâhi	: İstanbul Ayaspaşa Kutlu sokak No.28/2
İskat zaminındaki ve zifesi.	: Trabzon Milletvekili
Nezaret Tarihi	: 27./ .5 /1960
Tevkif müzakeresi Ta.	: 10./ .9 /1960
Tevkif tarihi	: .../... /196
Tahliye tarihi	: .../... /196

KATSEBİ
BÖLGE BAŞKANI
72

Rapor

DEVLET BAŞKANI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞ.

Ceza evimiz hükümlülerinden Haluk Çulha'nın yapılan muayenesinde
sevkine mani bir halinin görülmeyişini bildirir rapordur. 10/7/1962

Bölge ceza evi tabibi
Dah.Müt.
Dr. İhsan Şakir Gözübüyük

[Signature]

010	09			42	26	2

T. Ç.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
_____ G. M.
_____ Ş. M.
Soyu : _____

- - 195

Özn. _____

K A R A R
28426

1- Trabzon Belediye Reisliğine seçilen Haluk Çulha'nın
Reisliği 1550 sayılı Belediye kanununun 89 uncu maddesine tevfiқан
onanmıştır.

2- Bu karar hükmünü icraya Dahiliye Vekili meğurdur.

11 Ocak 1956

REİSİCULHUR

[Signature]

Haluk Çulha'nın Trabzon Belediye Başkanı seçilmesinin, Cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanması

BCA, 030.11.1/255.4.17.2.

Sayın Cemal Gürsel
Devlet reisi ve Başvekil

DEVLET ARŞİLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİSİ

Ankara

Öğlum Haluk Çulha mebus olduğuk için Yassıada'da mezarat altındadır. Bankalara olan borçlarım vadeleri dolmuş ve porotese edilmiş.banında ayrıca borçlarım var şeref haysiyetimi korumak çaresi mürislerinizden itikak edilmiş gayri mekûlhisselerimi satarak borçlarımı ödemeye mecbur kaldım. Fakat mezarat altında bulunamam ama babalarım satış muamelelerini tapu dairesi yapmıyor bu sebeble ve henüz küçük yaşta bulunam çocuklarımın da işlerini temin vazifesi mecburiyetindeyim ihtiyarlık halinde müşkülve perişan vaziyette talisiz bir baba olduğum merhametinize iltica ediyorum. Sonsuz saygı ve hurmetlerimi arz ederim.

Trabzon eski belediye reisi
Hüseyin Çulha

M. B. K.

em. 11/7.

Haluk Çulha
668/25.7.960

BAŞBAKANLIK EVRANI		
NO	NUMARASI	EKİ
	3/9821	

121 Temmuz 1955

(2378)

MILLİ BİRLİK K. EVRANI	
No.	Tarihi
4541	22 Temmuz 1960

MILLİ BİRLİK K. EVRANI	
No.	Tarihi
7824	22.7.960

1/11 kurtuluş günü

010	09			19	53	3

15

Haluk Çulha'nın Babası Hüseyin Çulha'nın Cemal Gürsel'e yazdığı mektup

Masraf Takdir Komisyonu Başkanlığına

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Halk Çulha , Sabık Trabzon Milletvekili

I-Servet -Gelir mukavessesi:

10 senede elde edilen servet, Gelir....:397.669,81 lira
10 " " " safi gettisi....:173.144,10 "
10 " için beyan olunan masrafların...:397.000,-

II-Aile durumu....:

Sanık 945 yılında evlenmiş olup iki kızı vardır.

Hale Çulha.....:948 doğumlu
Nur " ....:950 "

Her iki kızı Maarif kolejinde okumakta olup, Hale için 2515, lira Nur için 2175 lira olmak üzere cem'an 4590 lira mezkur mektebe ödenmiştir.

III- Evlenme masrafları :

Anadolu Kulübüne devre zarfında 869,26 lira ödenmiştir.

IV- Hususi dış seyahat masrafları:

2/3/959 tarihinde 4000,- liralık döviz almıştır.

V-Mobilya, mefrusatı:

Beyan edilmemiştir.

VI-Sair izahatı:

Sanık 953-959 yılları arasında Trabzonda Gazoz imali ve Kisarna maden suyunu işletmekle iştigal etmiştir. Kenaf muafliğinden istifade etmiştir. 16/11/955-14/9/957 tarihleri arasında Belediye Reisliğinde ve 957-960 devresinde Trabzon milletvekilliğinde bulunmuştur.

Bilirkişi
Maliye Hesap Uzmanı
Kemal Okonşar

010 09 253 734 6

17

Masraf Komisyonunun Haluk Çulha ile ilgili raporundan

N E T İ C E :

Sabık Trabzon milletvekili Haluk Çulha'nın 14.5.1950-27.5.1960 dönemi içinde gayrimeşru surette edindiği servetlerin kıymet tutarı 152.032,03 liradır. Ve bu mablagın aynı devre içinde iktisap edilen umumî servetlerin kıymet tutarına: vadi, 175.350,30 liraya nisbeti %86,69 dır. Binaenaleyh, 17 yıllık devre içinde iktisap edilen servetin % 86,69 unun 1.Sayıla Kanunun 24 üncü maddesi hükmü gereğince müsadereye tabi tutulması; aykardık ki, gayrimeşru surette iktisap edilen serveti ifade eden 152.032,03 lira bu servetlerin iktisap tarihlerindeki kıymetlerini teşkil ettiğinden %86,69 nisbetinin servetlerin bugünkü değerleri bulunmak suretiyle tatbiki gerektiği mütalaası ile dosya, dizi pusulası ile birlikte saygı ile sunuldu:.....

1950-1960 devresindeki gelirler toplamı ..... Ankara, / /1960

1950-1960 devresindeki masraflar toplamı .....

B A Ş K A N ÜYE ÜYE ZARF KÂTİBİ
Hakkı Kemil BEŞE Sırrı KALAYOĞLU Adil YUCEFER Neyran ÇELİKTEKİ

Kaynak: Trabzon Mahkemesi
Servet tutarı .....

İfade olarak tasbit edilmiş bulunmaktadır.

N E T İ C E :

018	09	2599942

1 Nolu Soruşturma Kurulunun Haluk Çulha'nın Servet İktisabı Hakkındaki Sonuç Raporundan

T.C. YÜKSEK SORUŞTURMA KURULU
Esas No : 130
Karar No : 130

K A R A R

BEYANNAME SAHİBİ : SALİH ZEKİ RAMOĞLU (Sabık Trabzon Mahkemesi)

Bugün 11/1/1961 Çarşamba günü saat 16.00 da, Yüksek Soruşturma Kurulu Mahsus Salonda Fazlı ÖZTAN'ın başkanlığında aşağıda adları yazılı üyelerin iştiraki ile toplandı. Nisabın mevcut olduğu anlaşılmakla, Birinci Soruşturma Kurulunun 13/12/1960 tarih ve 1960/214 sayılı kararına birlikte takdim olunan 297 sayılı dosyası içindeki evrak okunarak gereği müzakere ve münakaşa olundu.

Sabık Trabzon Mahkemesi SALİH ZEKİ RAMOĞLU'nun kendisine, eşine ve velâyet altındaki çocuklarına ait olmak üzere verdiği 14.5.1950-27.5.1960 dönemine ait Varlık, Gelir ve Masraf Beyannamelerini ihtiva eden dosyanın ve bu dosyada mevcut istibharat vesikalarının Birlirkişiler tarafından incelenmesi neticesinde gayrimeşru servet iktisabının mevcut olduğunu ifade edecek ve buna delalet edecek bir husus görülmediğinden tetkikatın derinleştirilmesine lüzum ve mahâl bulunmadığı kanaatine varıldığı anlaşılmakla dosyanın 1 Sayılı Kanunun 24 üncü maddesinin uygulanması hususunda, bu mahkemeden unsurların takdim edilmek üzere Yüksek Adalet Divanına sevkine, 1960 yılında Kurulca kararına göre, bu mahkemeden, bu mahkemeden ve Kurulca malları üzerine konulmuş bulunan ihtiyatî tedbirlerin kaldırılmasına öybirliği ile karar verildi.

Ankara, 11.1.1961

B A Ş K A N ÜYE ÜYE ÜYE ÜYE
Fazlı ÖZTAN Suphi ÖRS Orhan AKKAYA Sıtkı AKYAZAN Hilmi AYDIN

ÜYE ÜYE ÜYE ÜYE
Naci BENLİ Semih BELEN Bülent ERGEN Şerafettin GÖKMEN

ÜYE ÜYE ÜYE ÜYE
Mazhar HİÇŞAŞMAZ Sırrı KALAYOĞLU Mustafa KARAOĞLU Kâzım KIZIROĞLU

Salih Zeki Ramoğlu'nun haksız iktisap dosyası hakkında Yüksek Soruşturma Kurulunun kararı

T. C.
YÜKSEK SORUŞTURMA
1 NO.LU KURUL

Esas No :
Karar No : 1960/214

K A R A R

Başkan : Hakkı Kâmil BEŞE
Üye : Sırrı KALAYOĞLU
Üye : Adil YÜCEFER
Kâtip : Neyran ÇELİKEL

Kurulumuzda görevli 6 Bilirkişi tarafından tanzim edilip ilişikte sunulan 8 sayıfeliik listede isim ve hüviyetleri kayıtlı 255 (İkiyüzellibeş) şahsın kendilerine, eşlerine ve çocuklarına ait olmak üzere verilen Varlık, Gelir ve Masraf Beyanramelerini ihtiva eden dosyalar ve bu dosyalarda mevcut istihbarat vesikalarının bahsi geçen Bilirkişiler tarafından incelenmesi neticesinde gayrimeşru servet iktisabının mevcut olduğunu ifade edecek ve buna delâlet edecek bir husus görülmediğinden tetkikatın derinleştirilmesine lüzum ve mahâl bulunmadığı kanaatine varıldığı anlaşılmakla buna istinaden mezkûr dosyaların ekli olarak Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanlığına sunulmasına oybirliği ile karar verildi.

Ankara, 13.12.1960

010	09			270826	1

Yüksek Soruşturma Kurulunun 255 kişi hakkında haksız iktisapları olmadığına dair kararı

ADI SOYADI	İsmail ŞENER
BABA ADI	Ali
MEMLEKETİ VE DOĞUMU	Vakıfkebir 1913
MESLEK VE MEMURİYETİ	Eski Trabzon Mebusu İktisat Doktoru
ADRESİ	78 Sokak no. 7/7 Bahçelievler Ankara
TEVKİF YERİ VE TARİHİ	27 Mayıs ve 1 Haziran 1960 Ankara
SORUŞTURMAYA ÇIKTIĞI GÜNLER	
HAKKINDA YAPILAN İŞLEM	
MAHKEMEYE ÇIKTIĞI GÜNLER	
HAKKINDA VERİLEN KARAR	
İNFAZ TARİHİ	
TAHLİYE TARİHİ	

10.8.1960 İsmail ŞENER

İsmail Şener

- 4 -

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

hareketim olmuştur. Huzurunuzda asla suslu olmadığımı
inancımı taşıyor ve kararınızı bu güvence bekliyorum.
Hürmetlerimle ..

İsmail Şener, Trabzon.

T.C.
TARIM BAKANLIĞI
Zatışleri Müdürlüğü
U.No. Ş.2
H.No: 4295

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
Muhasebe Müdürlüğüne

14 Ekim 1960
Hulâsa:
İsmail Şener Hk.
Acele ve Zata
mahsus

K:14.10.1960 Gün ve 3834 sayılı yazıya
Trabzon sabık Milletvekili İsmail Şener'in
1.1.950 ilâ 30.11.951 tarihleri arasındaki bir aylık
net maaşı aşağıda gösterilmiştir.

1-60 lira asli maaş üzerinden 1.1.950 ilâ
31.1.951 tarihine kadar, 19,36 lira mesken tazminatı
dahil aylık maaşı net 293.80 lira olup 13 aylık tutarı
3819.40 lira,

2-Mumailayhe 1.2.950 tarihinden itibaren 60
lira ile 70 lira arasındaki farkın tazminat olarak ve-
rilmesi Vekiller Heyetince kararlaştırıldığından Şubat
951 maaşı 70 liradan 323.84 lira,

3-1.3.1951 tarihinden itibaren gelir vergisi
nin tatbik edilmesi sebebiyle aynı tarihten, mecburi hiz-
metinin 5 sene temdidi dolayısıyla vazifesinden ayrıl-
dığı 30.11.951 tarihine kadar da yine tazminatlı olara
70 lira üzerinden net 390,45 lira ödenmiş olup 9 aylık
da 3514.05 lira tutmaktadır.

Bilgi edinilmesini ve gereğinin yapılmasını
ehemniyetle rica ederim.

Zatışleri Müdürü
İmza

010	09			256	3834	1

T. C.
YÜKSEK ADALET DIVANI
BAŞSAVCILIĞI

6/12/961

DEVLET ARŞİNİN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1591

Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına

Gayri meşru iktisabta bulunmaktan maznun İsmail Şener'e ait
dosya incelendi :

Maznun tarafından verilen 27/12/1960,30/5/1961,10/6/1961 ve
8/7/1961 tarihli dilekçeler ve ibraz edilen vesaikin Yüksek heyeti-
nizden tayin edilecek bir Naib marifetile bilirkişiler heyetine tet-
kik ve tahkik ettirilerek itirazlarının varid olup olmadığının tes-
bit ettirilmesine karar verilmesi, neticei tetkikata göre mütalaa
serdedileceği, bu yolda muamele ifası talep olunur.

Altay Ömer Egesel

Yüksek Adalet Divanı Başsavcısı

Rapata Dahop Beze:
8.12.961

Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti Memleketin ve bütün Devletlerin mülki ve aileli vasıfelerinden işbu pasaport hâmlisine her türlü kolaylıkların gösterilmesini ve icabında yardımda bulunulmasını rica eder.

Le Ministère des Affaires Étrangères de la République Turque prie les autorités civiles et militaires de tous les pays amis de laisser passer librement le titulaire du présent passeport et de lui prêter aide et protection en cas de besoin.

The Ministry of Foreign Affairs of the Turkish Republic requests the civil and military authorities of all friendly states to allow the bearer of this passport to pass freely and to afford every assistance and protection in case of need.

HARİCİYE VEKÂLETİ
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
Türkiye Cumhuriyeti
RÉPUBLIQUE TURQUE
TURKISH REPUBLIC

010 09 54/1601

DİPLOMATİK PASAPORT
PASSEPORT DIPLOMATIQUE
DIPLOMATIC PASSPORT

N° 11/60

Soyadı - Nom - Surname
Şener

Adı - Prénoms - Name
İsmail

Bu pasaport 32 sahıfededir / Ce passeport contient 32 pages / This passport contains 32 pages

18

İsmail Şener'in pasaport örneği. BCA, 010.09/54.1601.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

T.C.
GARNİZON HASTANE BAS TBB.LİGİ
YASSIADA

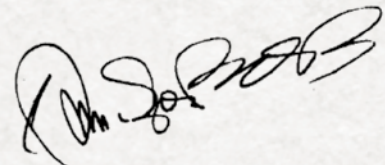
22 MAYIS 1961

SAYI : 552-61
KONU : Sanik Osman Nuri Lermioğlu'nun
Dilekçe ve ipotekli cüzdanı Hk.

GARNİZON KUMANDANLIĞINA
YASSIADA

Hastanede tedavide bulunan sanik Osman Nuri Lermioğlu'nun Adalet Divanı Başkanlığına itaben yazılmış dilekçesi, 4 adet ipotek cüzdanı, ve diğer iki evrakla 14 adet 15 kurusluk damga pulunun ilisikte sunulduğunu arz ederim.

EK : 14 adet 15 kurusluk damga pulu
çekiz sayılı evrak
kara yolu lo.uncu bölge M.D/nin
evrakı
4 adet ipotekli avanslar cüzdanı

M.GALİP BOZALIOĞLU
Tbp.Yb.
Asabiye Mitehassisi
Garn. Hat. Bas. Tbb.

AVUKAT
M. MONİR CEYHUN
(UNGUN)

Yeni Postahane Karşısı Vlara Han Kat 3 No: 14
(A. Paşazade Çarşı) Sıra Tel. 22 40 25
Ev Tel. : 47 19 93 - 34 97 41

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

(5)

Türksek Adalet Divanı Başkanlığına

(10405-2)

Davacı : H.A.

Maznun : Osman Nuri Lermioğlu .

(sabit Trabzon Millet vekili.)

Vakile : Av.M.Münir Ceyhan.

Yeni postahane karşısı Vlara han kat: 3 No:15:16 Sirkede

Ö z ü : Ceza muhakemeleri usulü kanunun 21.ci maddesine müttaalik bir mevzu hakkındadır .

1) 27.Mayıs İnkilâbından sonra Amkarada Adliye Vekâletinde Sayın Ord.Prof.Tahir Tamer'in rıyasetinde kurulan ceza mütahassıslarından mürekkep komitesinde : Yüksek Adalet Divanı Başkanı Sayın Salih Başal ve Divan üyesi Askeri Hâkim sayın General Rıza Tunc , A.Polat Gökbuğayık,Amil Artus Zihâti Tarhan,Prof.Sulhi Döğemeler ,Prof.Murullah Kunter, Prof.Hacı Şemsey , Prof.Sahir Erman ,Askeri adli Hâkim Kâmil Rana,Askeri adli Hâkim Refet Tâ nâ nâ bulundukça bu ilmi hey'etin 8/Mart/1960 tarihinde Başkanlıkta toğ lamacağı ve bu komiteyem (her türlü usulî muamelelerin ve suistimal-lerin tesbitive sorumlular hakkında yapılacak tahkikat ve takibatın şekil ve mahiyeti hakkında bir rapor tanzim etmek üzere) teşkil edildiği Resmi Gazetemin 6/temmuz/1960 tarih ve 10544 -sayılı mihakasının 1668 ci m- yafasında neşir ve ilân edilmiştir .

2) Mezkûr komitede :

- a)İnkilâptan evvel cereyan eden hadiseeler (suçlar)'ın hangi maddelere göre Yüksek Divana sevkodilmei irtiza ettiğİ ,
- b)Takip edilecek usulün ne olmanı lüzum gel- diğİ ,
- c)ve sair hususlar kararlaştırılmıştır.

Şu suretle yukarıda isialeri yazılı muhterem zevat Yüksek Adalet Divanında rüyst edilen davalar'ın gerek Measına ve gerek Usulne dair peşinen kumant- larını ishar-etmişlerdir .

3) Ceza Muhakemeleri Usulü kanunun 21. maddesi muhtevasına uygun bulunmayan şu durum karşısında yukarıda adları geçen Sayın Başkan Salih Ba- şal ile Sayın General Hâkim Rıza Tunc'un Yüksek Adalet Divanındaki varifale- rinden çekilmeleri irtiza edeceği kumantındayız.

X 018 09 54/605

Yassa Ada garnizon Komutanlığına

Kıymı Öyten Lermioğluna Ocak 1961 Ayı
Zahıya Karsılığı olmak üzere Bin lira verilmesi için
Emniyet sandığı Bakırköy subesi müdürlüğüne
yazdığım mektubun altındaki imzamin lütfen
lastikkle adı geçen süreye gönderilmesini rica ile
Dilerim.

Osman Nuri Lermioğlu

O. N. Lermioğlu

Gönderildi

T.C.
YÜKSEK ADALET DİVANI
BAŞKANLIĞI

Dosya No: 110

DEVLET TŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına

Sakit Tirebzon

Milletvekili
~~Bakan~~

O. Nuri Lermioğluna ait

heksiz mal iktisabı hakkında Divanca ittihez olunan 26 / 4 / 962 gün
ve 110 / 1962-46 sayılı ilişik karar gereğince, muamele yapılmak üzere
bu baktaki dosya, dizi pusulası mucibince takımı ile sunulur.

9.5.962

Selman Yörük

Yüksek Adalet Divanı Başkanı

Hâkimiyet, 18 Temmuz 1960

Hâkimiyet, 22 Eylül 1960

Milliyet, 3 Ekim 1961

Hâkimiyet, 10 Temmuz 1961

Yassıada'da Trabzon Temsilcileri

Bölüm Dipnotları

Giriş

- 1 *Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Selahaddin Karayavuz'un Üç Devre Işık Tutan Anıları (Demokrat Parti'nin Kuruluşundan Yassıada'ya, Kayseri Cezaevinden 12 Eylül'e)*, Hazırlayan: Zehra Aslan, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2020, s. XII-XIX.
- 2 *Hâkimiyet*, 28 Mayıs 1960.
- 3 Ankara'ya çağrılan profesörler şunlardır: Sıddık Sami Onar, Naci Sensoy, Hüseyin Nail Kubalı, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ragıp Sarıca, Tarık Zafer Tunaya, İsmet Giritli, Muammer Raşit Sevig, Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)*, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s. 87.
- 4 *Hâkimiyet*, 25 Haziran 1960.
- 5 *Hâkimiyet*, 27 Mayıs 1960.
- 6 *Hâkimiyet*, 28 Mayıs 1960.
- 7 *Hâkimiyet*, 28 Mayıs 1960; *Hizmet*, 28 Mayıs 1960; *Doğu*, 28 Mayıs 1960.
- 8 *Hâkimiyet*, 18 Temmuz 1960.
- 9 *Demokrat Çaykara*, 31 Mayıs 1960.
- 10 *Hâkimiyet*, 13 Haziran 1960.
- 11 *Ses*, 28 Nisan 1961.
- 12 *Hâkimiyet*, 6 Şubat 1961.
- 13 7 Haziran'da Sürmene'de, 4 Temmuz'da Çaykara'da, 9 Haziran'da Şalpazarı'nda 27 Mayıs, "Hürriyet Bayramı" adı altında kutlanmış ve Akçaabat, Beşikdüzü'nde de mitingler yapılmıştır. *Hâkimiyet*, 3-10 Haziran 1960; *Hizmet*, 7 Ağustos 1960; *Demokrat Çaykara*, 6 Temmuz 1960; *Doğu*, 2 Haziran 1960.
- 14 *Hâkimiyet*, 20 Temmuz 1960.
- 15 *Hâkimiyet* 22 Eylül 1960.
- 16 *Hâkimiyet*, 23 Temmuz 1960.
- 17 *Hâkimiyet* 28 Temmuz 1960.
- 18 *Hizmet*, 27 Ağustos 1960.
- 19 *Ses*, 13 Ocak 1961.
- 20 *Ses* 28 Mart 1961.
- 21 *Hâkimiyet*, 12 Temmuz 1961.
- 22 *Hâkimiyet*, 24 Temmuz 1961.
- 23 DİGM (Devlet İstatistik Genel Müdürlüğü), *1960-62 İstatistik Yıllığı*, Ankara 1963, s. 205.
- 24 DİGM, *1960-62 İstatistik Yıllığı*, s. 207.
- 25 Kurucu İl Yönetim Kurulundan Rıza Egemen, İhsan Birincioglu, Halit Mollaoğlu, Ragıp Hacısalihoglu, Haşım Karanis, Hasan Günerkan, Ferit Demeli ve Hasan Hayali hakkında davalar açıldı. *Ses*, 7 Nisan 1962.
- 26 *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:11235, 18 Ekim 1962.
- 27 *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:11342, 23 Şubat 1963.
- 28 *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:12370, 9 Ağustos 1966.
- 29 *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:12788, 28 Aralık 1967.
- 30 *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:14890, 18 Mayıs 1974.

Ahmet Haluk Çulha

- 1 Haluk Çulha'nın 11 Ağustos 1961 tarihli savunmasından bir bölüm. *Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 010.09/55.161.2.
- 2 Ayşe Nur Çulha'dan alınan 18 Ocak 2021 tarihli not.
- 3 *Ahmet Haluk Çulha'nın Nüfus Hüviyet Cüzdanı Sureti*, No: ç(893194), Trabzon Nüfus Dairesi, 4 Ocak 1938.
- 4 TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası, "Ahmet Haluk Çulha", Devre: XI, Sicil No: 2483.
- 5 Ayşe Nur Çulha'dan alınan 18 Ocak 2021 tarihli not.
- 6 *BCA*, 010.09/259.794.4.
- 7 Zehra Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2017, s. 430-431.
- 8 Ayşe Nur Çulha'nın verdiği bilgiye göre Hüseyin Çulha zaten Kisarna maden suyunu işletiyordu. Babası Haluk Çulha da siyasete girmek istiyordu. Bu nedenle Hüseyin Çulha, oğlunun önünü

- açmak için belediye başkanlığından çekilmişti. Ayşe Nur Çulha'nın 27 Şubat 2021 tarihinde verdiği bilgi.
- 9 Haluk Çulha'nın kızı Ayşe Nur Çulha'dan alınan 18 Ocak 2021 tarihli bilgi.
- 10 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s. 433.
- 11 BCA, 030.11.1/255.4.17.2.
- 12 Her yıl insanlar Honefter'de toplanır ve ticari faaliyetlerde bulunurdu. Özellikle bu şenlikler hayvan pazarı olarak çok önemliydi. Sadece ticaret yapılmaz türküler söylenir, horonlar oynanır, davullar çalınırdı.
- 13 *Doğu*, 15 Ağustos 1957.
- 14 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s. 352.
- 15 *Hâkimiyet*, 10 Ocak 1957, s.1; *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1957, s. 3.
- 16 *Hâkimiyet*, 1 Şubat 1957.
- 17 *Hâkimiyet*, 18 Mart 1957.
- 18 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*.
- 19 *Doğu*, 23 Mart 1955; Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s. 87.
- 20 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s. 301.
- 21 TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası, "Ahmet Haluk Çulha", Devre: XI. TBMM Zabıt Ceridesi, B: 1, C: 1, 1 Kasım 1957, s. 5.
- 22 TBMM Zabıt Ceridesi, B: 5, C: 1, 22 Kasım 1957, s. 36. Bu Encümene 14 Kasım 1958'de yapılan oylama sonrası tekrar seçilmiştir. TBMM Zabıt Ceridesi, B: 2, C: 2, 14 Kasım 1958, s. 42-43.
- 23 TBMM Zabıt Ceridesi, B: 48, C: 2, 28 Şubat 1959, s. 1422.
- 24 TBMM Zabıt Ceridesi, B: 12, C: 1, 8 Aralık 1958, s. 79.
- 25 Yaylıcalarla ilgili bilgi için bkz. Zehra Aslan, *Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I*, Libra Kitap, İstanbul 2017, s. 18.
- 26 Ayşe Nur Çulha'dan 27 Şubat 2021 tarihinde alınan bilgi.
- 27 Bu milletvekillerinden 19'u DP'li, 11'i CHP'li ve 3'ü de CMP'li idi. Bunların içinde Trabzon milletvekillerinden Sabri Dilek ve Haluk Çulha da bulunuyordu. *Milliyet*, 13 Şubat 1958, s.1.
- 28 TBMM Zabıt Ceridesi, B: 37, Cilt: 2, 12 Şubat 1958, s. 73.
- 29 Toplam 110 milletvekilinin teşri-i masuniyetinin kaldırılması gündeme gelmişti. TBMM Zabıt Ceridesi, B: 49, C: 8, 2 Mart 1959, s. 73.
- 30 *Cumhuriyet*, 2 Nisan 1959, s.1.
- 31 Devamında yaptığı savunma, bunu pekiştirmektedir. Savunmanın tamamı için bkz. "Anayasayı İhlal Davasında Yargılanması". *Yüksek Adalet Divanı, Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Esas No: 1960/1, TBMM Kütüphanesi (Açık Erişim)*, Cilt: 3, Yer Numarası:1985-4501, s. 1765.
- 32 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s. 357; Zehra Aslan; Işıl Tuna, *Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri II*, Libra Kitap, İstanbul 2019, s.103.
- 33 Aslan, *Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I*, s. 77.
- 34 Ayşe Nur Çulha'dan alınan 18 Ocak 2021 tarihli not.
- 35 *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1960, s. 5.
- 36 BCA, 010.09/420.1261.2.
- 37 Mehmet Polat'la yapılan sözlü görüşme için bkz. Aslan, *Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I*, s. 345.
- 38 BCA, 010.01/1.4.1, 46.
- 39 BCA, 010.09/420.1261.2.
- 40 *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1960, s. 5.
- 41 *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1960, s. 5.
- 42 Beyannamede Haluk Çulha'nın ikamet adresi olarak Teşvikiye Caddesi 68/5 İstanbul gözükmektedir. BCA, 010.09/259.794.4. Haluk Çulha'nın İstanbul'da lise tahsilini yaparken kaldığı bu adresteki ev amcasına aittir. Yassıada'da tutukluymken muhtemelen kolay iletişim kurabilmek amacıyla burayı ikamet adresi olarak vermiştir. Ayşe Nur Çulha'dan 23 Şubat 2021 tarihinde alınan bilgi.
- 43 Heyet şu kişilerden oluşuyordu: Safiye Özman (Ticaret Bakanlığı Konjektür ve Yayın Müdürü), Arif Durmuş (Maliye Bakanlığı Hesap uzmanı), İsmet Unkan (Tüccar ve Serbest Muhasebeci), Erdoğan Nirun (Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanı), Hüsamettin Hamamcı (Tüccar). BCA, 010.09/259.794.4.10.
- 44 BCA, 010.09/259.794.4.
- 45 Eski sahibi, işlem yapılması gereken süreyi geçirerek burayı satın aldığı için bina itirazlı durumdaydı. BCA, 010.09/259.794.4.
- 46 Çulha, bu makineye beyannamesinde yer vermemişti.
- 47 26 Mart 1956 tarihinde bu Kooperatife ortak olan Haluk Çulha, arsa bedeli karşılığında 1.012,50 lira yatırmıştı. BCA,

- 010.09/259.794.4.5.
- 48 Sermayesi 150 bin lira olup bunun 45 bin lirası Haluk Çulha'ya ait olan Şirket, (1959 yılında 2.796,30 lira zarar ettiği için kapatılmıştı.) Bu nedenle Haluk Çulha'nın sermaye hissesinin değeri 42.203,70 lira olarak hesaplanmıştır. BCA, 010.09/259.794.4.6.
- 49 BCA, 010.09/19.53.3.
- 50 Üç yıllık vekilliği dönemine ait ödenek miktarı 117.537, 29 liradır. BCA, 010.09/259.794.4.8.
- 51 Gayrimenkul sermaye iratları toplamı: 10.756,39 lira. 1959 yılına nispetle 1960 yılı için 5 aylık irat 581,84 liradır. BCA, 010.09/259.794.4.8.
- 52 Yalıhan'ın satışından hissesine düşen miktar: 206.250 lira. Hanın tamamı 550.000 liraya sayılmış olup, Haluk Çulha'nın 3/8 hissesine düşen miktardır. Haluk Çulha'nın beyannamesinde bu miktar 146.666 lira olarak beyan edilmişti. BCA, 010.09/259.794.4.8.
- 53 Belediye başkanlığı döneminde toplam aldığı ücret 17.366,51 liraya tekabül ediyordu. BCA, 010.09/259.794.4.8.
- 54 Bu ücret 1.617,78 lira olarak hesaplanmıştı. BCA, 010.09/259.794.4.8.
- 55 Gazoz İmalatı ve Kisarna Maden Suyu İşletmesi Trabzon (1952-1959) azami esnaflık kazancı 43.560 liradır. Fatih'teki gazoz imalatından geliri 6.000 lira olarak hesaplanmıştır. Esnaf ve toptancı olan Haluk Çulha, gelir vergisine tâbi değildi. Yani 1956 yılına kadar yıllık satışları 30.000 lirayı aşmamıştı. İmal edilen gazozlar kahve, otel ve bakkallara satılmıştı. İmalatçının kâr haddi %20 olup, 1956 yılına kadar esnaf vergisi ödenmişti. BCA, 010.09/259.794.4.8.
- 56 BCA, 010.09/259.794.4.6.
- 57 BCA, 010.09/259.794.4.10; BCA, 010.09/259.794.4.14.
- 58 BCA, 010.09/259.794.
- 59 BCA, 010.09/259.794.4.
- 60 BCA, 010.09/259.794.4.20.
- 61 BCA, 010.09/259.794.4.18.
- 62 BCA, 010.09/259.794.4.20.
- 63 BCA, 010/420.1261.2.
- 64 TBMM Arşivi, "Bâzı suç ve cezaların affı hakkında Kanun", No:218, 23.02.1963; Resmi Gazete, Sayı: 11342, 23 Şubat 1963.
- 65 Yassıada'da Anayasa, 6-7 Eylül Olayları, İstanbul-Ankara Olayları, Topkapı Olayları, İrtikâp-Zimmet, İstimlak, Vinlex, Gemi, İpar, Barbara, Radyo, Örtülü Ödenek, Geyikli Olayları, Kayseri Olayları, Demokrat İzmir, Vatan Cephesi, Değirmen, Köpek ve Bebek davalarında toplamda 592 sanık yargılanmıştır. Davalara göre temel alındığında bu rakam 696'dır. Fakat 696 sayısı, başlangıçta 19 davada yargılanan toplam sanık adedidir. Çoğu sanık aynı anda birçok davada yargılandığı için 696, kişi sayısı olarak değerlendirilmemelidir. İlk duruşmalar temel alınarak davalara göre yargılanan sanık adedi şöyledir: Bebek Davası 2, Köpek Davası 2, Anayasayı İhlal Davası 401, İstanbul-Ankara Olayları Davası 117, 6-7 Eylül Olayları Davası 11, Ali İpar Davası 8, Çanakkale-Geyikli Olayları Davası 4, Değirmen Davası 2, Demokrat İzmir Gazetesi Davası 24, Barbara Davası 2, İstimlak-Yolsuzluk Davası 10, Kayseri Olayları Davası 13, Zimmet ve İrtikâp Davası 2, Arsa Yolsuzluğu Davası 1, Örtülü Ödenek Davası 2, Vinlex Şirketi Davası 4, Radyo Davası 9, Topkapı Olayları Davası 60, Vatan Cephesi Davası 22.
- 66 Yüksek Adalet Divanı, Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Esas No: 1960/10, TBMM Kütüphanesi (Açık Erişim), Cilt: 1, Yer Numarası:1985-4517, s. 9.
- 67 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Cilt: 1, s. 9.
- 68 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, s. 40; Emine Gürsoy Naskali, Yassıada Zabıtları -V- Anayasa Davası, Cilt:1, Kitabevi, İstanbul 2011, s. 45, 133.
- 69 Yüksek Adalet Divanı, Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Esas No: 1960/10, TBMM Kütüphanesi (Açık Erişim), Cilt: 5, Yer Numarası:1985-4501, s. İ./9.
- 70 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Cilt: 1, s. 505.
- 71 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Cilt: 3, s. 1764.
- 72 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Cilt: 3, s. 1765.
- 73 Haluk Çulha, sözlü savunmasında yanlışlıkla "27'lik tahrir" ifadesini kullanmıştır. Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Cilt: 3, s. 1765. Kararname'de ve Meclis oturumlarında da belirtildiği üzere doğrusu 28'lik tahrirdir. Millet Meclisi Tutanakları, O:1, B:76, 8 Nisan 1966, s. 711.
- 74 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Cilt: 3, s. 1766.
- 75 BCA, 010.09/35.161.2
- 76 BCA, 010.09/55.161.2.
- 77 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Cilt: 5, s. İ.236, İ.304.
- 78 Yüksek Adalet Divanı, Anayasayı İhlal Davası ve

- Yüksek Adalet Divanı Kararları, TBMM Arşivi (Açık Erişim), Yer: 1985-4520, Yassıada 1960-61.*
- 79 1. Grup: 1-21, 2. Grup 22-40, 3. Grup 41-65, 4. Grup 66-90, 5. 91-115, 6. Grup 116-140, 7. Grup, 141-165, 8. Grup 166-190, 9. Grup 191-215, 10. Grup 216-240, 11. Grup 241-265, 12. Grup 266-304, 13. Grup 305-331, 14. Grup 332-362, 15. Grup 363-395, 16. Grup 396-412, 17. Grup 413'e kadar, 18. Grup 414-419, 19. Grup, 420-424, 20. Grup 425-426, 21. Grup 426-427, 22. Grup 428-432, 23. Grup 433-438'e kadar olan kısımdı. *Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 3.*
- 80 *Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 404.*
- 81 *Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları, s. 44.*
- 82 Halil İmre, *bir ömür üç kitap (çocukluğum, yoluma çıkan politika, 27 Mayıs 1960-27 Kasım 1964)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1976, s. 386.
- 83 İmre, *a.g.e.*, s. 386.
- 84 Ayşe Nur Çulha'dan alınan 18 Ocak 2021 tarihli not.
- 85 İmre, *a.g.e.*, s. 388.
- 86 *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:11235, 18 Ekim 1962.
- 87 *Milliyet*, 17 Ekim 1962.
- 88 *Cumhuriyet*, 9 Mart 1975, s. 7.
- 89 *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1977, s. 5.
- 90 *Cumhuriyet*, 9 Kasım 1977, s. 9.
- 91 Ayşe Nur Çulha'dan alınan 18 Ocak 2021 tarihli not.

İsmail Şener

- 1 *TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası*, "İsmail Şener", Devre: X, Sicil No:2186, Dosya No: 1260.
- 2 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi (1954-1957)*, X. Dönem, Cilt: 2, TBMM Yayınları, s. 882.
- 3 *Zat ve Sicil Dosyası*, Devre: X, Sicil No:2186, Dosya No: 1260.
- 4 *Zat ve Sicil Dosyası*, Devre: X, Sicil No:2186, Dosya No: 1260.
- 5 Karanis, *a.g.e.*, s. 459.
- 6 *TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası*, "İsmail Şener", Devre: XI, Sicil No:2186, Dosya No: 1266.
- 7 *Zat ve Sicil Dosyası*, Devre: X, Sicil No:2186, Dosya No: 1260.
- 8 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi (1954-1957)*, X. Dönem, Cilt: 4, TBMM Yayınları, s. 3652; *TBMM Zabıt Ceridesi*, İ: 3, C: 3, 24 Mayıs 1954, s. 41.
- 9 *TBMM Zabıt Ceridesi*, İ: 15, C: 1, 12 Aralık 1956, s. 112.
- 10 *TBMM Zabıt Ceridesi*, İ: 5, C: 1, 22 Kasım 1957, s. 31.
- 11 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s. 373.
- 12 Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi*, XI. Dönem, Cilt: 3, TBMM Yayınları, s. 923.
- 13 *Cumhuriyet*, 24 Ocak 1957, s. 5.
- 14 *Cumhuriyet*, 6 Şubat 1957, s. 5.
- 15 *Cumhuriyet*, 21 Ekim 1957, s. 1.
- 16 *Cumhuriyet*, 22 Mayıs 1958, s. 5.
- 17 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s. 349.
- 18 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s.123.
- 19 *TBMM Zabıt Ceridesi*, İ: 59, C: 1, 14 Nisan 1958, s. 282.
- 20 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt:3, s. 1804.
- 21 *DP Meclis Grup Tutanağı*, XI. Dönem, 2 Nisan 1959, s. 30.
- 22 *Türkiye İktisat Gazetesi*, 29 Nisan 1960.
- 23 *Halk*, 24 Aralık 1958.
- 24 *Halk*, 25 Aralık 1958.
- 25 *BCA*, 010.09/5.15.1.7.23
- 26 Heyet şu kişilerden oluşuyordu: Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürü Safiye Özman, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Arif Durmuş ve Erdoğan Nirun, Tüccar ve Serbest Muhasebesi İsmet Unkan, Tüccar Hüsamettin Hamamcı. *BCA*, 010.09/256.785.1.19.
- 27 Bu miktar Muzaffer Koçak tarafından düzenlenen raporda hesaplanmıştır. *BCA*, 010.09/256.785.1.28.
- 28 *BCA*, 010.09/256.785.1.24.
- 29 *BCA*, 010.09/256.785.1.25.
- 30 *BCA*, 010.09/256.785.1.26.
- 31 *BCA*, 010.09/256.785.1.14,15.

- 32 BCA, 010.09/256.785.1.15.
- 33 BCA, 010.09/256.785.1.51.
- 34 BCA, 010.09/256.785.1.17.
- 35 BCA, 010.09/256.785.1.18.
- 36 BCA, 010.09/256.785.1.12.
- 37 BCA, 010.09/256.785.1.10.
- 38 BCA, 010.09/256.785.1.66.
- 39 BCA, 010.09/256.785.1.68.
- 40 BCA, 010.09/256.785.1.9.
- 41 BCA, 010.09/256.785.1.6.
- 42 BCA, 010.09/256.785.1.90.
- 43 BCA, 010.09/256.785.1.91.
- 44 BCA, 010.09/256.785.1.94.
- 45 İsmail Şener ve eşi Sadi Şener'e ait muhtelif bankalardaki mevduat cetvelleri ve yazışmalar. Türkiye Genel Sigorta Anonim Şirketinin 18 Ekim 1960 tarihli yazısı. Ziraat Bankası Merkez Şubesine ait kredi küşat cetveli. Türkiye Emlak Kredi Bankasının Yenişehir Şubesi kredi küşat cetveli. Osman Boysan'ın 7 Kasım 1960 tarihli ifadesine ait zabıt varakası. TBMM'den aldığı tahsisat ve yolluk cetveli. Tarım Bakanlığı Zat İşleri Müdürlüğünün 14 Ekim 1960 tarihli yazısı. Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının 18 Ekim 1960 tarihli yazısı. Balık Sanayi Kalkınma Ankara Şubesinin 3 Kasım 1960 tarihli yazısı. BCA, 010.09/256.785.1.
- 46 BCA, 010.09/256.785.1.5.
- 47 BCA, 010.09/256.785.1.2.
- 48 BCA, 010.09/256.785.1.54.
- 49 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt:15, s. İ./9.
- 50 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt:1, s. 41.
- 51 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt:3, s. 1632.
- 52 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt:1, s. 335.
- 53 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt:3, s. 1803.
- 54 BCA, 010.09/54.160.1.20.
- 55 "Hakkında bilgi verip" kısmı, anlatım bozukluğunu gidermek için eklenmiştir.
- 56 Cümle anlatılmak istenen ifadeye uygun olarak düzenlenmiştir.
- 57 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt: 3, s. 1803.
- 58 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt:3, s. 1804.
- 59 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt:3, s. 1804-1805.
- 60 Yüksek Adalet Divanı, *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Esas No: 1960/10, TBMM Kütüphanesi (Açık Erişim), Cilt: 4, Yer Numarası:1985-4501, s. 1909.
- 61 BCA, 010.09/54.160.1.21.
- 62 BCA, 010.09/54.160.1.22.
- 63 BCA, 010.09/54.160.1.5.
- 64 BCA, 010.09/54.160.1.9.
- 65 BCA, 010.09/54.160.1.10.
- 66 BCA, 010.09/54.160.1.3.
- 67 BCA, 010.09/54.160.1.3-4.
- 68 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt: 5, s. İ.236, İ.304.
- 69 *Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları*, s. 408.
- 70 Karanis, a.g.e., s. 459.
- 71 *Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları*, s. 45.
- 72 *Cumhuriyet*, 16 Aralık 1976, s. 5; *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1976, s. 7;
- 73 *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1977, s. 1.
- 74 *Türk Parlamento Tarihi*, X. Dönem, Cilt: 2, s. 883.

Osman Nuri Lermioğlu

- 1 TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası, "Osman Nuri Lermioğlu", Devre: XI, Sicil No: 2485; *Türk Parlamento Tarihi*, XI. Dönem, cilt: 3, s. 928. BCA, 010.09/260.796.6.4.
- 2 Karanis, a.g.e., s. 459-460.
- 3 TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası, "Osman Nuri Lermioğlu", Devre: XI, Sicil No: 2485; TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 1, C: 1, 1 Kasım 1957, s. 5.
- 4 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 1, C: 4, 14 Mayıs 1958.
- 5 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 2, C: 2, 14 Kasım 1958, s. 36.
- 6 *Arzuhal Encümeni Mazbatası*, Devre: XI, İ: 1, Evrak No: 353, 9 Mayıs 1958.

- 7 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 5, C: 1, 22 Kasım 1957, s. 30.
- 8 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 2, C: 6, 5 Aralık 1958, s. 58.
- 9 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 55, C: 1, 4 Nisan 1958, s. 169.
- 10 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 1, C: 4, 14 Mayıs 1958, s. 122.
- 11 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 35, C: 1, 9 Şubat 1959, s. 87.
- 12 DP Meclis Grubu Ruznamesi, 12 Haziran 1958, s. 82.
- 13 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 16, C: 1, 18 Aralık 1957, s. 165.
- 14 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 37, C: 1, 12 Şubat 1958, s. 74, 76.
- 15 TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 2, C: 2, 14 Kasım 1958, s. 31.
- 16 Adliye ve Teşkilâtı Esasiye Encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası, Esas No. 3/300 Karar No. 85, 10 Şubat 1959. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İ: 2, C: 8, 15 Nisan 1959. Cumhuriyet, 16 Nisan 1959.
- 17 BCA, 010.09/1.4.1.178.
- 18 BCA, 010.09/1.4.1.179.
- 19 BCA, 010.09/31.95.2.
- 20 BCA, 010.09/260.796.6.15
- 21 Bu rakam kabili tasarruf gelir toplamı olarak hesaplanan “62.191” liradan “1.748” liranın çıkartılmasıyla elde edilmiştir. BCA, 010.09/260.796.6.
- 22 BCA, 010.09/260.796.6.14.
- 23 BCA, 010.09/260.796.6.
- 24 BCA, 010.09/260.796.6.19.
- 25 BCA, 010.09/260.796.6.17-18.
- 26 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Cilt:1, s. 41; Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Cilt: 5, s. İ./9.
- 27 Usul Kanunu’nun 21.maddesinin son fıkrasında “aynı davada şahit veya “ehl-i

hibre” olarak dinlenmişse, 4. Fıkrasında aynı davada Cumhuriyet Başsavcılığı, Adliye Zabıt Kâtipliği vazifesini yapmışsa veya mağdur veya maznunun avukatlığını yapmışsa” denilmektedir. Ret olayının ancak bu iki koşulda mümkün olabileceğini belirten Egesel, bunun dışındaki maddelerin ve bentlerin Yassıada’daki yargılama olayıyla ilgisi bulunmadığını söylemiştir. İstinkâf talebinde bulunulan Başkan ve General’in davada Cumhuriyet Savcılığı, Hâkimlik veya Sorgu Hâkimliği ve şahitlik yapmadıkları göz önünde bulundurularak talebin yersiz bulunma gerekçesi açıklanmıştır. *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, s. 44-45.

- 28 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, s. 46.
- 29 BCA, 010.09/54.160.5.6.
- 30 Yassıada’da başka bir müvekkili bulunmadığından Ungun, mahkeme salonundan çıkartılmıştır. *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, s. 66.
- 31 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, s. 125, 127.
- 32 Diğer isimler şunlardır: İshak Avni Akdağ, Nebil Sadi Aktuğ, Nazifi Şerif Nabel, Celal Ramazanoğlu, Sedat Çetintaş, Mithat Dayıoğlu, Şükrü Uluçay, Ekrem Torunlu, Hüsnü Yaman, İbrahim Gürgen, Kemal Tağşi. Yine serbest bırakılan Şevki Erker ve Naci Borkman da iddianamenin okunduğu duruşmada yoktu. *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt:5, s. İ./10.
- 33 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt: 5, s. İ.236, İ.304.
- 34 Karanis, *a.g.e.*, s. 459-460.
- 35 *Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları*, s. 407.
- 36 *Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları*, s. 45.
- 37 Karanis, *a.g.e.*, s. 492.
- 38 *Türk Parlamento Tarihi*, XI. Dönem, cilt: 3, s. 929.

Salih Zeki Ramoğlu

- 1 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s. 475.
- 2 Ali Rıza Bey’in üç eşinden 12 çocuğu olmuştur. Salih Zeki Ramoğlu en büyük hanımdan olan 4 çocuğundan birisiydi. Gülay ve Fikret Ramoğlu

ile yapılan 9 Mayıs 2021 tarihli görüşme

- 3 TBMM Arşivi, Salih Zeki Ramoğlu, Nüfus Cüzdan Sureti, 14 Ekim 1957; BCA, 010.09/270.826.1.
- 4 TBMM Tercüme-i Hal, “Salih Zeki Ramoğlu”, Sicil No: 2487, Devre XI; BCA, 010.09/270.826.1.

- 5 Arslan, *Türk Parlamento Tarihi*, XI. Dönem, s. 932.
- 6 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İnikat: 24, İçtima: 2, Cilt: 6, 14 Ocak 1959, s. 162.
- 7 Ramoğlu, “Meskûn Saha” tabirinin Devlet Şûrasında verilen kararlarda, birtakım iltibasa meydan verdiğini belirtmiş ve “*Kanun’un meskûn sahadan maksadı, köy veya belediye’nin son hududuna dâhil olan evlerin bulunduğu mahal midir?*” diye sormuştur. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İnikat: 64, Cilt: 1, 4 Mayıs 1960, s. 373.
- 8 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İnikat: 64, Cilt: 1, 4 Mayıs 1960, s. 373-374.
- 9 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İnikat: 33, İçtima: 3, Cilt: 11, 5 Şubat 1960, s. 539.
- 10 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İnikat: 30, Cilt: 1, 29 Ocak 1960, s. 403.
- 11 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İnikat: 24, Cilt: 1, 14 Ocak 1959, s. 444.
- 12 Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, s. 359; *Doğu*, 26 Mart 1960.
- 13 Aslan, *y Yassıada’da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I*, s. 18.
- 14 Gülay ve Fikret Ramoğlu’yla 9 Mayıs 2021 tarihinde yapılan görüşme.
- 15 Karanis, *a.g.e.*, s. 354.
- 16 Karanis, *a.g.e.*, s. 365.
- 17 Gülay ve Fikret Ramoğlu’yla 9 Mayıs 2021 tarihinde yapılan görüşme.
- 18 BCA, 010.09/1.4.1.
- 19 BCA, 010.09/1.4.1.
- 20 BCA, 010.09/270.826.1.7.
- 21 BCA, 010.09/270.826.1.6.
- 22 BCA, 010.09/270.826.1.8.
- 23 BCA, 010.09/270.826.1.10.
- 24 BCA, 010.09/270.826.1.12.
- 25 BCA, 010.09/270.826.1.13.
- 26 BCA, 010.09/270.826.1.5.
- 27 BCA, 010.09/270.826.1.4.
- 28 BCA, 010.09/270.826.1.
- 29 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt: 1, s. 41.
- 30 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt: 1, s. 332.
- 31 *Anayasayı İhlal Davası Tutanakları*, Cilt: 3, s. 1800.
- 32 BCA, 010.09/54.160.3.1; BCA, 010.09/54.160.3.2.
- 33 BCA, 010.09/54.160.3.3.
- 34 BCA, 010.09/54.160.3.4.
- 35 Gürsoy Naskali, *Anayasa Davası*, Cilt: 4, s. 3040.
- 36 Karanis, *a.g.e.*, s. 459.
- 37 *Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları*, s. 408.
- 38 *Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları*, s. 45.
- 39 *Resmi Gazete*, Sayı: 11338, 19 Şubat 1963, s. 9958-9959.
- 40 BCA, 010.09/424.1568.1.
- 41 Gülay ve Fikret Ramoğlu’yla 9 Mayıs 2021 tarihli görüşme.
- 42 Abdullah Kutalmış Yalçın, “Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Demokrasi Partisi (1983-1986)”, *Asos Journal (Akademik Sosyal Araştırmalar)*, Yıl: 6, Sayı: 75, Ağustos 2018, s. 462-477.
- 43 *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 1983, s. 7.
- 44 *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1983, s. 6.
- 45 *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1983.
- 46 Gülay ve Fikret Ramoğlu’yla yapılan 9 Mayıs 2021 tarihli görüşme.
- 47 *Türkiye*, 21 Eylül 1999, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a21806.aspx>, Erişim: 1 Mayıs 2021.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Fon Kodları:

010.09/1.4.1
010.09/19.53.3
010.09/256.785.1
010.09/259.794.4
010.09/270.826.1
010.09/31.95.2
010.09/35.161.2
010.09/420.1260.2
010.09/420.1261.2
010.09/424.1268.1
010.09/424.1568.1
010.09/5.151.7
010.09/5.17.1
010.09/5.5.1
010.09/54.160.1
010.09/54.160.3
010.09/54.160.5
010.09/55.161.2
010/420.1260.2
010/420.1261.2
030.11.1/255.4.17
010.09/260.796.6

TBMM Arşivi ve diğer resmi belgeler

Adliye ve Teşkilât-ı Esasiye Encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası, Esas No. 3/300 Karar No. 85, 10 Şubat 1959.

Ahmet Haluk Çulha'nın Nüfus Hüviyet Cüzdamı Sureti, No: 893194, Trabzon Nüfus Dairesi, 4 Ocak 1938.

Arzuhal Encümeni Mazbatası, Devre: XI, İ: 1, Evrak No: 353, 9 Mayıs 1958.

DP Meclis Grubu Ruznamesi, 12 Haziran 1958.

DP Meclis Grup Tutanağı, XI. Dönem, 2 Nisan 1959.

Millet Meclisi Tutanakları, O:1, B:76, 8 Nisan 1966.

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 10548, 11.07.1960.

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 11091, 25 Nisan 1962.

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 11338, 19 Şubat 1963.

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 11342, 23.02.1963.

T.C. Resmi Gazete, Sayı:11235, 18 Ekim 1962.

T.C. Resmi Gazete, Sayı:11235, 18 Ekim 1962.
T.C. Resmi Gazete, Sayı:11342, 23 Şubat 1963.
T.C. Resmi Gazete, Sayı:12370, 9 Ağustos 1966.
T.C. Resmi Gazete, Sayı:12788, 28 Aralık 1967.
T.C. Resmi Gazete, Sayı:14890, 18 Mayıs 1974.
TBMM Arşivi, "Bazı Suç Ve Cezaların Affı Hakkında Kanun", No: 218, 23 Şubat 1963.
TBMM Arşivi, Anayasa Davası Zabıtları, Cilt:1, O:2, C:3, 11 Mayıs 1961.
TBMM Arşivi, Anayasa Davası Zabıtları, Cilt:1,o:7, C:1, 22 Mayıs 1961.
TBMM Arşivi, Salih Zeki Ramoğlu, Nüfus Cüzdan Sureti, 14 Ekim 1957.
TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası, "Ahmet Haluk Çulha", Devre: XI, Sicil No: 2483.
TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası, "İsmail Şener", Devre: XI, Sicil No:2186, Dosya No: 1266.
TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası, "İsmail Şener", Devre: X, Sicil No:2186, Defter No: 1260.
TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası, "Osman Nuri Lermioğlu", Devre: XI, Sicil No: 2485.
TBMM Tercüme-i Hal, "Salih Zeki Ramoğlu", Sicil No: 2487, Devre XI.
TBMM Zabıt Ceridesi, B: 1, C: 1, 1 Kasım 1957.
TBMM Zabıt Ceridesi, B: 12, C: 1, 8 Aralık 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, B: 2, C: 2, 14 Kasım 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, B: 48, C: 2, 28 Şubat 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, B: 49, C: 8, 2 Mart 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, B: 5, C: 1, 22 Kasım 1957.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, İ:11, C:2, 21 Haziran 1954.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, İ:37, C:1, 15 Şubat 1956.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, İ:47, C:1, 28 Şubat 1956.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, İ:61, C:1, 4 Mayıs 1956.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, İ:68, C:1, 27 Nisan 1955.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İnikat: 24, İçtima: 2, Cilt: 6, 14 Ocak 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İnikat: 64, Cilt: 1, 4 Mayıs 1960.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, 13/1, 10 Aralık 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, 23/1, 12 Ocak 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, İ: 2, C: 8, 15 Nisan 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 1, C: 1, 1 Kasım 1957.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 1, C: 4, 14 Mayıs 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 15, C: 1, 12 Aralık 1956.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 16, C: 1, 18 Aralık 1957.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 2, C: 2, 14 Kasım 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 2, C: 6, 5 Aralık 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 3, C: 3, 24 Mayıs 1954.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 37, C: 1, 12 Şubat 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 5, C: 1, 22 Kasım 1957.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 5, C: 1, 22 Kasım 1957.
TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 55, C: 1, 4 Nisan 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 59, C: 1, 14 Nisan 1958.

Türk Ceza Kanunu, Numara: 765, 11 Mart 1926.

Türk Ceza Kanunu, Numara: 765, 13 Mart 1926.

Türk Ceza Kanununun 146'ncı maddesine fıkra eklenmesi ve 56'ncı maddesinin kaldırılması hakkında geçici Kanun, No: 15, 6 Temmuz 1960.

Yüksek Adalet Divanı, Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Esas No: 1960/30, TBMM Kütüphanesi (Açık Erişim), Yer Numarası:1985-4517.

Yüksek Adalet Divanı, Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Esas No: 1960/1, TBMM Kütüphanesi (Açık Erişim), Cilt: 4, Yer Numarası:1985-4501.

Yüksek Adalet Divanı, Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, Esas No: 1960/1, TBMM Kütüphanesi (Açık Erişim), Cilt: 5, Yer Numarası:1985-4501.

Yüksek Adalet Divanı, Anayasayı İhlal Davası ve Yüksek Adalet Divanı Kararları, TBMM Arşivi (Açık Erişim), Yer: 1985-4520, Yassıada 1960-61.

Sürekli Yayınlar

Akis

Cumhuriyet

Çaykara

Demokrat Çaykara

Doğu

Hâkimiyet

Halk

Hizmet

Milliyet

Ses

Türkiye

Türkiye İktisat Gazetesi

Kitap ve Makaleler

Arslan, Zehra, "27 Mayıs Darbesinin Trabzon'da Yansımaları ve DP Trabzon Milletvekillerinin İfade-leri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 92, 2011, s. 139-157.

Arslan, Zühtü, *Türk Parlamento Tarihi, XI. Dönem (1957-1960)*, Cilt:3, TBMM Yayınları, Ankara.

Arslan, Zehra, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2017.

Arslan, Zehra, *Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I*, Libra Kitap, İstanbul 2017.

Arslan, Zehra-Işıl Tuna, *Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri II*, Libra Kitap, İstanbul 2019.

Binark, İsmet, *Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem (14 Mayıs 1954-1 Kasım 1957)*, Cilt:1, TBMM Yayın-ları, Ankara.

Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)*, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2004.

Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Selahaddin Karayavuz'un Üç Devre Işık Tutan Anıları (Demokrat Par-ti'nin Kuruluşundan Yassıada'ya, Kayseri Cezaevinden 12 Eylül'e), Hazırlayan: Zehra Arslan, Atatürk Araş-tırma Merkezi, Ankara 2020.

DİGM (Devlet İstatistik Genel Müdürlüğü), *1960-62 İstatistik Yıllığı*, Ankara 1963.

İmre, Halil, *bir ömür üç kitap (çocukluğum, yoluma çıkan politika, 27 Mayıs 1960-27 Kasım 1964)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1976.

Karanis, Fikri, *Koltuk Değnekli Demokrasi ve 27 Mayıs Darbesi*, Ajans Medya, İstanbul 1994.

Naskali, Emine Gürsoy, *Yassıada Zabıtları V-Anayasa Davası*, Cilt 1-2-3-4, Kitabevi, İstanbul 2011.

Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi (1954-1957)*, X. Dönem, Cilt: 2, TBMM Yayınları, Ankara.

Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi (1954-1957)*, X. Dönem, Cilt: 4, TBMM Yayınları, Ankara.

Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi, IX. dönem, 1950-1954*, VII. Cilt, Ankara 1998.

TBMM Albümü (1950-1980), 2.cilt, TBMM Yayınları, Ankara 2010.

Yalçın, Abdullah Kutalmış, "Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Demokrasi Partisi (1983-1986)", *Asos Journal (Akademik Sosyal Araştırmalar)*, Yıl: 6, Sayı: 75, (Ağustos 2018), s. 462-477.

Yassıada Broşürü, T. C. Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu, Ekim 1960, İstanbul.

Yüksek Adalet Divanı Kararları (İstanbul-Yassıada, 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007.

Sözlü Görüşmeler

Ayşe Nur Çulha'yla yapılan görüşmeler ve 18 Ocak 2021 tarihli notlar.

Fikret ve Gülay Ramoğlu'yla yapılan 9 Mayıs 2021 tarihli görüşme.

Hasan Haluk Karayavuz'la yaptığımız sözlü görüşme, 24 Nisan 2019.

Dizin

1 Nolu Soruşturma Kurulu Başkanlığı, 26, 29, 49,
50, 57, 80, 83, 84, 118
1 Sayılı Kanun, 26
27 Mayıs 1960, 11, 12, 23, 26, 28, 48-50, 52, 58,
68, 80-81, 94, 112, 128, 131, 138
28'lik karar, 31
3 Sayılı Kanun, 26, 85
78 Sayılı Af Kanunu, 15, 39
90'lık karar, 31, 32, 35, 62, 101, 102, 111

A.Rasim Karanis, 21
Adalet Partisi, 14, 39
Adana, 50
Adil Çiğeroğlu, 20
Adil Yüceer, 29, 53, 100
Adliye Encümeni, 77, 93
Adliye, 22, 77, 78, 93, 133, 135
Adnan Menderes, 12, 65, 78
Agop Kazasyan, 27
Ahmet Haluk Çulha, 17, 18, 23, 112, 128, 129,
135, 136
Ahmet Şener, 50
Ahmet Yıldız, 14
Akçaabat, 75-77, 81, 83, 91, 128
Ali Bey, 41
Ali Kalaycı, 13
Ali Naci Duyduk, 31
Ali Rıza Bey, 91, 133
Almanya, 21
Alparslan Türkeş, 14
Altay Ömer Egesel/Başsavcı, 36, 88, 111
Amasya, 93
Amerika, 41, 58, 62, 66, 68, 70, 72
Amerikan Kredileri Dairesi Başkanlığı, 42
Anadolu Kulübü, 102
Anafartalar Işıklar Caddesi, 35
Anayasa Davası/Anayasayı İhlal Davası, 22, 30, 31,
35, 36, 62, 68, 70, 85, 101, 111
Anayasa Mahkemesi, 30, 111
Anayasa, 12, 15, 22, 24, 25, 30, 31, 33, 35, 36, 62,
68, 70, 71, 78, 88, 101-104, 110, 111, 130,
134, 136, 138
Ankara, 12, 14, 21, 23, 26, 31, 32, 35, 41, 43, 50,
60, 73, 79, 88, 94, 99, 128, 130-132, 137, 138
Arif Durmuş, 129

Arsin Cezaevi, 109
Arzuhal Encümeni, 132, 135
Asım Özcan, 60-62
Atatürk Üniversitesi, 58
Atatürk, 17, 36, 58, 109, 110, 128, 137
Avrupa İktisat Konseyi, 45
Avrupa Konseyi, 35, 44, 45, 47, 55, 62, 63, 66, 68,
71
Avrupa Mahalli İdareler Konferansı, 21
Ayhan Sanaç, 7
Ayşe Atal, 7, 8
Ayşe Demir, 61
Ayşe Goloğlu Soyer, 7, 8
Ayşe Nur Çulha, 8, 17-20, 38, 128, 129, 131, 138
Ayşe Saide Hanım, 41
Ayten Sanaç, 8

Bahçecik Mahallesi, 21
Bahçecik, 21
Bahçelievler, 50, 94
Balık Sanayi Kalkınma T.A.O, 57
Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 42
Bekir Elber, 50
Belediye Kanunu, 93, 94
Beşikdüzü, 128
Bülent Ecevit, 38
Bülent Üçer, 62
Bütçe Encümeni, 44

Celal Bayar, 12, 38, 110
Celal Bülbül, 26
Cemal Gürsel, 12, 14, 28, 116
Cemal Reşit Eyüboğlu, 14
Cemal Üçüncü, 13
Ceza Kanunu, 103, 137
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 85
Cumhuriyet Halk Partisi /CHP, 11, 15, 19-20, 31,
39, 44, 78, 112

Çaykara, 128, 137
Çengelköy, 81

Dâhiliye Encümeni, 93
Danıştay, 72
Değirmendere Hidroelektrik Santrali, 21

Demokrat Parti/DP,5, 11-15, 19-25, 31, 32, 35, 38, 39, 42-46, 48, 60, 61, 63, 67, 70, 72, 75-78, 91, 93, 94, 96, 101, 102, 105, 107-110, 112

Devlet Şurası Kanunu, 94

Dışişleri Encümeni, 44

Dikmen Yapı Kooperatifi/İsrail Evleri, 23, 50, 61

Diloşen Karanis, 7, 8

DP Meclis Grubu, 25, 133, 135

DP Trabzon İl Başkanlığı, 14

DP Trabzon Teşkilatı, 19

DP Yeni Mahalle Gençlik Kolu, 94

E. Abdullah Özerol, 62

Ekrem Ongan, 21

Emeklilik Kanunu, 25

Emrullah Nutku, 11

Erdoğan Nirun, 129, 131

Esat Budakoğlu, 101, 102, 107, 108

Eyüp, 27

Fatih, 17, 27, 130

Fatin Rüştü Zorlu, 63-65

Fatma Hanım/Fatma Ramoğlu, 41, 91, 98

Fatma Selma Çulha, 18, 19

Fazıl Akkoyunlu, 14

Fazlı Öztan, 101

Fethi Çelikbaş, 44

Fethi Tansuk, 14

Fikret Ramoğlu, 8, 133-134

Fikri Karanis, 11, 12, 20-22, 31, 42, 75, 88, 94, 97, 102, 105, 112

Fiskobirlik Of Şubesi Müdürlüğü, 107

Fransa, 104

Galata, 27

Gayrimeşru/Haksız Servet, 26

Geçici Encümen, 44

Giresun, 17, 44

Gülay Ramoğlu, 8, 91, 94, 110, 138

Güldeniz Ramoğlu, 91

Gülten Ramoğlu, 91

Güven Sigorta, 99

Hakkı Kamil Beşe, 29, 53, 100

Hakkı Sarıalioğlu, 107

Hale (Çulha), 17, 19

Halil İmre, 36-38, 131

Halit Ağanoglu, 11

Halit Koç, 13

Halk Bankası Anonim Şirketi, 29

Hariciye Vekâleti Milletlerarası İşbirliği Teşkilatı, 42

Hariciye Vekâleti, 42

Harp Okulu, 102

Harun Şentürk, 13

Hasan Emral, 13

Hasan Günerkan, 14, 128

Hasan Haluk Karayavuz, 7, 8, 138

Hasan Polat, 7, 11, 24, 94

Hasan Polatkan, 65

Hasbi Serdar, 20

Haydar Üçüncü, 13

Hayrettin Erkmen, 107

Hektaş Ticaret T.A.Ş., 50

Hikmet Kümbetlioğlu, 54

Hilmi Ramoğlu, 91, 96

Honefter, 20, 129

Hovard P. Morrison, 69

Hukuk Fakültesi, 86, 87

Hürriyet Bayramı, 128

Hürriyet Partisi, 11

Hürriyet Yürüyüşü, 14

Hüsamettin Hamamcı, 129

Hüsnü Aybay, 21

İcra ve İflas Kanunu, 93

İç Tüzük Tadilatı, 25

İhzari Encümen, 78

İktisat Encümenine, 44

İsmail Şener, 11, 22, 41-46, 48-66, 68-73, 111, 112, 123, 131, 132, 136

İsmet Olgaç, 24

İsmet Unkan, 129, 131

İstanbul Defterdarlığı, 75

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 87

İstanbul Üniversitesi, 75, 86, 87, 91

İstanbul, 12, 14, 17, 18, 23, 27, 39, 43, 50, 60, 61, 75, 76, 78-79, 86-88, 91, 129, 130, 137, 138

İş Bankası, 50, 73, 99

İtalya, 21

Kafkas Cephesi, 75

Kamuran Çukruk, 14, 26

Kayseri Cezaevi, 15, 30, 36, 38, 72, 108, 109, 112

Kayseri, 13, 15, 30, 32, 36, 39, 59, 72, 108, 109, 112, 128, 130, 137

Kemal Eren, 93
 Kemal Okonşar, 26, 27, 29
 Kemal Özçoban, 46
 Kenan Evren, 109, 110
 Kırşehir Kanunu, 25, 71
 Kızılay, 21, 35
 Kisarna Limidet Şirketi, 27
 Korkut Özal, 72

 Macaristan, 41
 Mahmut Bey, 98
 Mahmut Goloğlu, 11, 12, 22, 31, 71, 88, 102, 105
 Maliye Bakanlığı, 129, 131
 Maraş Caddesi, 21
 Marmara Birlik, 39
 Masraf Takdir Komisyonu, 29
 Mehmet Akyıldız, 107
 Mehmet Ali Ulusoy, 99
 Mehmet Boysal, 51
 Mehmet Polat, 7, 8, 129
 Mehmet Sert, 77
 Mehmet Uysal, 13
 Mercan Yapı Kooperatifi, 50
 Merkez Bankası, 81
 Merkez ilçesi, 13, 19, 20
 Merkez Soruşturma Kurulu, 60
 Meydan Parkı, 19, 21
 Milletlerarası İşbirliği Teşkilatı, 42
 Milli Birlik Komitesi/MBK, 12, 14, 97, 104
 Milli Müdafaa, 87, 93
 Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), 109, 110, 112
 Muammer Akpınar, 44
 Mucip Ataklı, 14
 Muharrem Kızıloğlu, 14
 Muhtelif Encümen, 22
 Mustafa Bektaş, 107
 Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 7, 11, 31
 Mustafa Üstündağ, 107
 Muzaffer Akgün, 107
 Muzaffer Çağlar, 61
 Muzaffer Harunoğlu, 11
 Muzaffer Koçak, 50-53, 131
 Münir Ceyhun Ungun, 85, 87

 Naci Benli, 60
 Nafia Encümeni, 22
 Namık Gedik, 44

 NATO, 10, 63, 65
 Naylan Çelikel, 100
 Nebraska Üniversitesi, 72
 Necati Aras, 107, 108
 Necmettin Ergüven, 13
 Neşriyat Bürosu, 21

 Of Ceza Hâkimliği, 107
 Of Nüfus Müdürlüğü, 91
 Of, 41, 91, 97-98, 107, 108, 110
 Oltu Sorgu Hâkimliği, 91
 Ordu, 14, 44
 Osman Boysal, 51, 52
 Osman Hısım, 50
 Osman Nuri Lermioğlu, 11, 12, 22, 75-83, 85-89,
 111, 112, 132, 136
 Osman Turan, 7, 11, 22

 Ömer Lûtfi Erzurumluoğlu, 93
 Ömer Öztürk, 39

 Pertev Sanaç, 7, 11

 Ragıp Gümüşpala, 14
 Refik Koraltan, 11
 Rifat Demir, 61
 Rıza Salgır, 13
 Rıza Tunç, 85-88, 111
 Ruhi Eyüboğlu, 70

 Sabri Dilek, 11, 12, 21, 22, 31, 102, 129
 Safiye Ozman, 49, 83, 129
 Salahiyet Kanunu, 22, 25, 47, 62, 63, 71, 79, 80,
 94, 97, 101
 Salih Esat Alperen, 11
 Salih Zeki Ramoğlu, 11, 22, 91-94, 96, 97, 100-
 109, 111, 112, 118, 133, 136
 Salim Başol /Mahkeme Başkanı/Divan Başkanı,
 31, 85, 86, 111
 Sami Orberk, 11
 Samsun, 17, 44
 Selahaddin Karayavuz, 24, 102, 128, 137
 Selman Yörük, 30, 59
 Sınai kalkınma Bankası, 50
 Sırrı Kalayoğlu, 53, 100
 Sıtkı Yırcalı, 22, 23, 32, 34, 102
 Suat Oyman, 39
 Sumru Dinçel, 7

Süleyman Demirel, 39, 109
Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu, 11
Sürmene, 128
Süveyş Kanalı, 21

Şalpaazarı, 128
Şem-i Ergin, 23, 32, 34, 102
Şevket Genç, 13

Tahkikat Encümeni/Tahkikat Komisyonu, 22, 25,
31-33, 47, 62, 65, 71, 78, 94, 97, 101, 105, 106
Tarık Guryay, 88
TBMM/Meclis, 11, 12, 14, 20, 22, 24, 25, 32, 34-
36, 42, 44-46, 52, 57, 58, 62, 65, 68, 70, 77,
78, 80, 82, 88, 91, 93, 94, 96, 97, 99, 101-103,
105, 107, 108, 111
Teşkilat-ı Esasiye, 22, 78
Tonya, 44
Topkapı, 65, 67, 101, 130
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 32
Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi, 30
Trabzon Belediyesi, 14, 21
Trabzon Cezaevi, 30, 108, 109
Trabzon Devrimciler Derneği, 14
Trabzon Havaalanı, 21
Trabzon Kalkınma Cemiyeti Yapı Kooperatifi, 21,
27
Trabzon Liselerinden Yetişenler Cemiyeti, 20
Trabzon Lisesi, 17, 41, 61, 75
Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 77
Trabzon Nüfus Dairesi, 128, 135
Trabzon Şehir Kulübü, 21
Trabzon Valiliği, 14
Trabzon Yenimahalle Gençlik Kolu, 23
Trabzon, 11-142
Turgut Albayrak, 80, 81, 83
Turgut Sunalp, 109
Turhan Feyzioğlu, 64
Tutum Bankası Türk Anonim Şirketi, 50
Türk Belediyeciler Derneği, 21

Türk Kültür Derneği, 14
Türk Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği, 57
Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, 22,
77
Türkiye Garanti Bankası, 50
Türkiye Kredi Bankası, 50
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 50
Türkiye Ticaret Odaları, 57
Uşak, 32, 65, 67, 101
Ülkü Söylemezoğlu, 109
Vakıfkebir Sorgu Hâkimliği, 91
Vakıfkebir, 41, 43, 50, 60, 61
Yapı Kredi Bankası, 50
Yassıada Garnizon Kumandanlığı, 54
Yassıada, 12, 13, 15, 23-26, 30-32, 36-39, 46, 48,
54, 60, 62, 71, 80, 85, 88, 89, 94, 96, 97, 101,
106-113, 128-131, 133, 134, 137, 138
Yaylacı, 46, 70, 71
Yedek subay Okulu, 41
Yenimahalle Gençlik Kolu, 23
Yıldıran Acarlar, 26
Yukarı Hastıkoş/Yukarı Kışlacık, 91, 110
Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı/Divan Başkanlığı,
30, 54
Yüksek Adalet Divanı, 26, 54-56, 58-60, 105, 129-
134, 137, 138
Yüksek Seçim Kurulu, 15, 19
Yüksek Soruşturma Kurulu, 26, 30, 48, 53, 57, 58,
60, 80, 83, 101, 107, 108
Zehra Hanım, 41, 75
Zeki Yağmurdereli, 20
Zekiye Demir, 61
Ziraat Bankası, 52, 132
Ziraat Fakültesi, 41
Ziraat Vekaleti, 41

